

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ ΙΘ'

ΑΡ. 228

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Γ. Α. ΜΑΡΚΙΔΗ ..... Τετράστιχα (ποιήματα).
Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ ..... Περί ένθουσιασμών και ένδιαφερόντων (άπόψεις).
Μ. ΜΑΛΑΜΑΤΙΝΑ ..... 'Αστάλαχτο δάκρυ (ποίημα).
ΝΤΟΛΛΗΣ ΝΤΑΛΚΑ ..... Ώρες φωτιάς (διήγημα).
Α.Σ.Ι. .... Walter Benton (σημείωμα).
WALTER BENTON (Μεταφρ. 'Ανδρ. Σ. 'Ιωάννου) ..... Αὐτὴ εἶναι ἡ
ἀγαπημένη μου (ποίημα).
Κ. Π. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ ..... 'Η ένότητα ιδεών στην αρχαία μας Λογοτεχνία
καὶ τὸ Δημοτικό μας Τραγούδι (μελέτη).
ΟΛΓΑΣ ΒΟΤΣΗ ..... Βούδδας (ποίημα).
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ ..... Παγκυπριόνικες (ποιήματα).
Ν. Χ. ΚΟΝΟΜΗ ..... Πόθεν καὶ πῶς μετεφέρθη ἡ 'Ακριτική Ποίησης
έν Κύπρῳ (μελέτη).
ΑΝΔΡ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ ΚΥΠΡΟΛΕΟΝΤΑ ..... 'Εκ προμελέτης (νουέλλα).
Παράρτημα: Ν. ΧΙΟΝΙΔΗ ..... ΣΤΙΧΟΥΡΓΙΚΗ
Ζωγραφικοί πίνακες: ΣΤΕΛΙΟΥ ΟΡΦΑΝΙΔΗ ..... Εὐβοία.

('Η συνέχεια στην επόμενη σελίδα).

ΚΥΠΡΟΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ, 1954

11.11
(CYPR)

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ
ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑΣ ΣΧΟΛΙΚΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

Έτησια συνδρομή: Διά την Κύπρον

Διά την Ελλάδα, Αίγυπτον και Άγγλιαν

Διά την Άμερικην και άλλαχου

15 σελίνα.

1 λίρα.

5 δολλάρια.

2 σελίνα.

Τιμή τεύχους

Διευθυντής: **ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ**, Σανταρόζα 5, Λευκωσία (Κύπρου).

Ίδρυτές: Κ. ΠΡΟΥΣΗΣ, ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ, Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ.

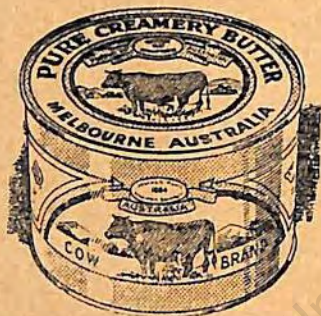
Τυπογραφεία: «ΚΟΣΜΟΣ» Λτδ., Λευκωσία.

(Συνέχεια περιεχομένων).

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ. Φρ. Π. Βράχα: 'Ο Δ. Μυράτ στην Κύπρο.— ΕΠΙΣΤΗ-
ΜΟΝΙΚΑ ΠΕΝΘΗ. Κ. Σπυριδάκι: Μ. Μιχαηλίδης—Νουάρος.— Η ΓΑΛΛΙΚΗ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ. Γ. Πράτσινα: Τò πέρασμα απ' την Άθήνα του Έτιάμπλ.
Ροζεμόνη Ζεράρ. Διάφορα θραβεία. Ειδήσεις.— Η ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ
ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ. Μαργαρίτας Δαλμάτη: Τò «Έλληνικό Χορόδραμα» στή Ρώ-
μη.— ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ. Κ. Σπυριδάκι: Porphyrios Dikaios "Khirokitia".— ΕΠΙΣΤΟ-
ΛΕΣ. Ν. Κληρίδη: Κυπριακές λέξεις.— ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ. Χάρη Γαβριηλίδη: Λογοτεχνικά νέα. Τò θέατρο. 'Η μουσική κίνη-
ση.— ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ. Ν. Κ.: Τò «νάκκον» και «νακκουρίν».— ΕΙ-
ΔΗΣΕΙΣ.— ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ.— ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ.

ΕΙΚΟΝΕΣ: Στέλιου Όρφανίδη: «Εύβοια» (224).

ΦΡΕΣΚΟΣ ΒΟΥΤΥΡΟΣ ΑΓΕΛΑΔΟΣ

Είς κούτια των ¾ & 1 — 16

ΤΑΚΤΙΚΑΙ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΙ ΑΦΙΞΕΙΣ

'Ο βούτυρος ΑΓΕΛΑΔΟΣ είναι παρασκευασμένος από 100% άγνήν
κρέμαν γάλακτος. Είναι άριστος είς διταμίνας.

ΖΗΤΑΤΕ ΟΛΟΙ ΣΑΣ ΤΟΝ ΑΓΝΟΝ ΒΟΥΤΥΡΟΝ ΑΓΕΛΑΔΟΣ

Τò κουτί έχει μόνον μίαν ΑΓΕΛΑΔΑ και άνωθεν αυτής είναι λι-
θογραφημένον τò άργυρούν μετάλλιον.

ΕΙΝΑΙ Ο ΜΟΝΟΣ ΠΟΥ ΒΡΑΒΕΥΘΗΚΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ
ΑΣΥΓΚΡΙΤΩΣ ΑΝΩΤΕΡΟΣ ΟΛΩΝ.

1 0 MAR 2006

Έξαιρέτα Έπιτραπέζια

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

ΚΡΑΣΙΑ

ΔΩΡΕΑ

Λευκό
ξηρό

Έρυθρό
ξηρό

Παλαιωμένα υπό ιδεώ-
δεις συνθήκας θερμοκρα-
σίας εις την μοναδικήν έν
Κύπρω ίσοθερμικήν «κά-
βα», φέρουν επί του πε-
ριλαιμίου τής φιάλης την
χρονολογίαν τής έσοδεί-
ας από την όποιαν κατε-
σκευάσθησαν, ώστε ό κα-
θένας νά έλέγχη την ήλι-
κίαν των ή νά έκλέγχη τò
κρασί τής έσοδείας πού
προτιμά.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΙΔΡΥΘΕΙΣΗΣ ΤΩ 1841
ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΑΘΗΝΩΝ ΙΔΡΥΘΕΙΣΗΣ ΤΩ 1893

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΑΙ
ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ : ΑΘΗΝΑΙ, ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΟΤΣΙΑ
ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ Β' : » ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ 38

126 ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΘ' ΑΠΑΣΑΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΝ ΤΩ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩ:

ΕΝ ΑΓΓΛΙΑΙ: ΛΟΝΔΙΝΟΝ — 6, OLD JEWRY, E.C. 2

ΕΝ ΑΙΓΥΠΤΩΙ: ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ—25, RUE CHERIF PACHA
ΚΑΙΡΟΝ—15 & 17; RUE TALAAT HARB PACHA
ΠΟΡΤ ΣΑΙΔ—RUE FOUAD 1

ΕΝ ΚΥΠΡΩΙ: ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΛΕΜΕΣΟΣ, ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ.

ΤΗΛΕΓΡΑΦΙΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ { ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ = ΔΙΕΤΝΑΤΕΝ
ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ = ΕΤΝΑΤΕΝ
ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ Β'. = ΝΑΒΑΤΕΝ

ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

ATLANTIC BANK OF NEW YORK

MAIN OFFICE, 205 WEST 33RD STREET — NEW YORK 1, N.Y.

BRANCH AT 139, WILLIAM STREET — NEW YORK 38, N.Y.

THE SOUTH AFRICAN BANK OF ATHENS LTD.,

116, MARSHALL STREET — JOHANNESBURG

EXCHANGE PLACE — CAPE TOWN

ΤΡΑΠΕΖΙΤΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΠΑΣΗΣ ΦΥΣΕΩΣ

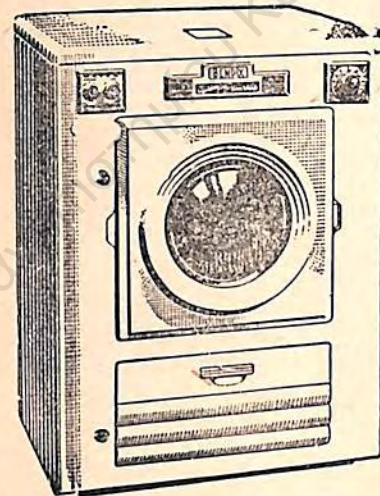
Τὰ Καλύτερα Αυτόματα Ήλεκτρικά Πλυντήρια

B E N D I X

Μ Ε Ε Ν Α

«Άγγιγμα του Κουμπιού» τελειώνει ή ημέρα πλυσίματος.

Όλο τὸ πλύσιμο τῶν ἀσπρόρουχων σας
γίνεται αὐτομάτως.

ΜΟΝΑΧΟ ΤΟΥ:

- ★ Βρέχει τὰ ρούχα.
- ★ Τὰ πλένει.
- ★ Τὰ τινάζει 3 φορές.
- ★ Τὰ στεγνώνει.
- ★ Βγάζει τὰ νερά του αὐτόματα.
- ★ Σβήνει τὸν ἠλεκτρισμό του.

Ἐκατομμύρια οἰκοκυρῶν κατόχων τοῦ ΜΠΕΝΤΙΞ σ' ὅλο τὸν κόσμο ἀπολαμβάνουν ἡσυχία κατὰ τις ἡμέρες πλυσίματος. Οἱ τυχερές αὐτὲς οἰκοκυρές δὲν ἔχουν παρὰ νὰ θάλουν τὰ λερωμένα ρούχα στὸ πλυντήριο τους, ν' ἀγγίσουν τὸ κουμπί, καὶ νὰ θάλουν σαποῦνι. Τὰ BENDIX κάνουν τὰ ὑπόλοιπα...

Αὐτομάτως καὶ μὲ τελειότητα.

BENDIX Αυτόματα Πλυντήρια.

Ἀντιπρόσωποι ἐν Κύπρῳ:

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ν. Π. ΛΑΝΙΤΗΣ ΛΤΔ.

ΛΕΜΕΣΟΣ — ΛΕΥΚΩΣΙΑ — ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ

ΛΑΡΝΑΞ — ΠΑΦΟΣ.

ΤΟ ΓΛΥΚΟΠΟΤΟ "333"
 ΣΙΓΑΡΕΤΤΑ
 ΣΤΕΙΤ
 ΕΞΠΡΕΣ
 "333"

ΕΙΣ ΚΟΥΤΙΑ ΤΩΝ

10 και 12
 Πρὸς 10 Γρ.

ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΟΝΤΑΙ ΥΠΟ ΤΗΣ ARDATH TOBACCO CO. (CYPRUS) LTD.
 ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟΙ ΔΙΑΝΟΜΕΙΣ Π. Μ. ΤΣΕΡΙΩΤΗΣ ΛΤΔ., ΛΕΥΚΩΣΙΑ.

ΚΛΕΑΝΘΗΣ
 ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ ΛΤΔ.

22 ΟΔΟΣ ΚΛΕΑΝΘ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ
 ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΠΑΝΤΟΣ ΕΙΔΟΥΣ

- THE EMPLOYERS LIABILITY ASSURANCE CORP. LTD.
- THE MERCHANTS' MARINE INS. Co. LTD.,
- THE PRUDENTIAL ASSURANCE Co. LTD. (LIFE).

T. K. 180

ΤΗΛ. 2487

Σ. Α. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ

ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ

Πρώτο Βραβείο «Ποιητικού Διαγωνισμού Ζ. Ευσταθίου» τών «Κυπριακῶν Γραμμάτων»

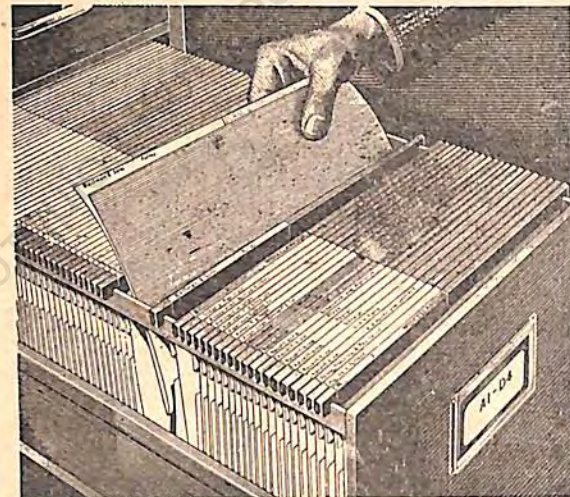
Στίχοι διαποτισμένοι ἀπὸ τὸ νέο πνεῦμα τῆς ποιήσεως.

Τιμή Σελ. 5

Πωλείται εἰς τὸ Βιβλιοπωλεῖον Χ. Παπαδοπούλλου (Λήδρας 88, Λευκωσία) καὶ εἰς τὰ κατὰ πόλεις πρακτορεῖα του.

ΠΟΛΥΓΡΑΦΟΙ

RONEO

Χειροκίνητοι — Ἡλεκτρικοὶ
 Αὐτόματοι — Οἰκονομικοὶ
 Εὐκολώτατοι εἰς τὸν χειρισμὸν

10.000 ἐκτυπώσεις ἀπὸ ἓνα κηρόχαρτον.

Ἄπλαϊ καὶ πολύχρωμοι ἐκτυπώσεις.

— ΑΜΕΣΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ —

Τιμαὶ ἀπὸ £33.—

Διὰ τὰ σχολεῖα εἰδικαὶ ἐκπτώσεις

ΔΙΑΡΚΗΣ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ:

ΠΙΕΡΙΔΗΣ & ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Ὁδὸς Λήδρας 203 — ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Γνωρίζετε ότι...

Ένω τὸ ΣΠΕΛ

εἰσήχθη τελευταῖον στὴν Κύπρον, ἐν τούτοις πωλεῖται εἰς μεγάλας ποσότητας καθημερινῶς ἄνευ μεγάλων διαφημίσεων καὶ δωρεὰν κουτιῶν;

Τὸ ΣΠΕΛ πωλεῖται, δὲν χαρίζεται, γιὰτὶ πρόκειται περὶ εἶδους καλῆς ποιότητος.

Τὸ ΣΠΕΛ πωλεῖται μόνον του, γιὰτὶ συστήνεται ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, ἀπὸ τὲς οἰκοκυρὲς τῆς Κύπρου ποὺ τὸ δοκίμασαν καὶ ἔκαμαν σύγκρισι μὲ ἄλλες σκόνες.

Νά, τί μᾶς γράφουν χιλιάδες πρόσωπα ἀπὸ ὅλην τὴν Κύπρον:

«Ἡ σκόνη ΣΠΕΛ πλένει καὶ καθαρίζει καλλίτερα ἀπὸ ἄλλες σκόνες, μαλακώνει καὶ διατηρεῖ ὅλες τῖς ποιότητες ὑφασμάτων καὶ ἐσωρούχων, ζωηρεύει τοὺς χρωματισμοὺς, δὲν σκληρύνει καὶ δὲν καίει τὰ χέρια κατὰ ἢ μετὰ τὴν πλύσιν, μυρίζει εὐχάριστα».

“Ὅλα αὐτὰ τὰ προτερήματα τοῦ ΣΠΕΛ μπορεῖτε καὶ σεῖς νὰ τὰ διαπιστώσετε ἀπὸ τὴν πρώτη δοκιμῇ. Ἐὰν δὲν μείνετε ἱκανοποιημένοι, σᾶς ἐπιστρέφομεν τὰ χρήματά σας.

ΤΟ ΣΠΕΛ ΘΑ ΤΟ ΒΡΗΤΕ ΠΑΝΤΟΥ

REGIS

THE SUPREME *Ice Cream*

LUCKY DREAM

Τὸ σιγαρέττο σας.

Θὰ τὴν ἐκτιμῆσετε

Εὐχευετή, εὐχάριστη
ἡ δυναμωτική τροφή
διὰ μικροῦς ἢ μεγάλους

τυρὶ
Γραβιέρα Ἑβελτίας
προϊόν **NESTLÉ**

R.C.A. 22952

Δοκιμάσατε ἔτισης τὰ **ΝΕΑ ΤΥΡΙΑ ΝΕΣΤΛΕ** με
ΖΑΜΠΟΝ, ΣΑΛΑΜΙ, ΚΡΕΜΑ κλπ.

Θὰ σᾶς ἀρέσουν.....

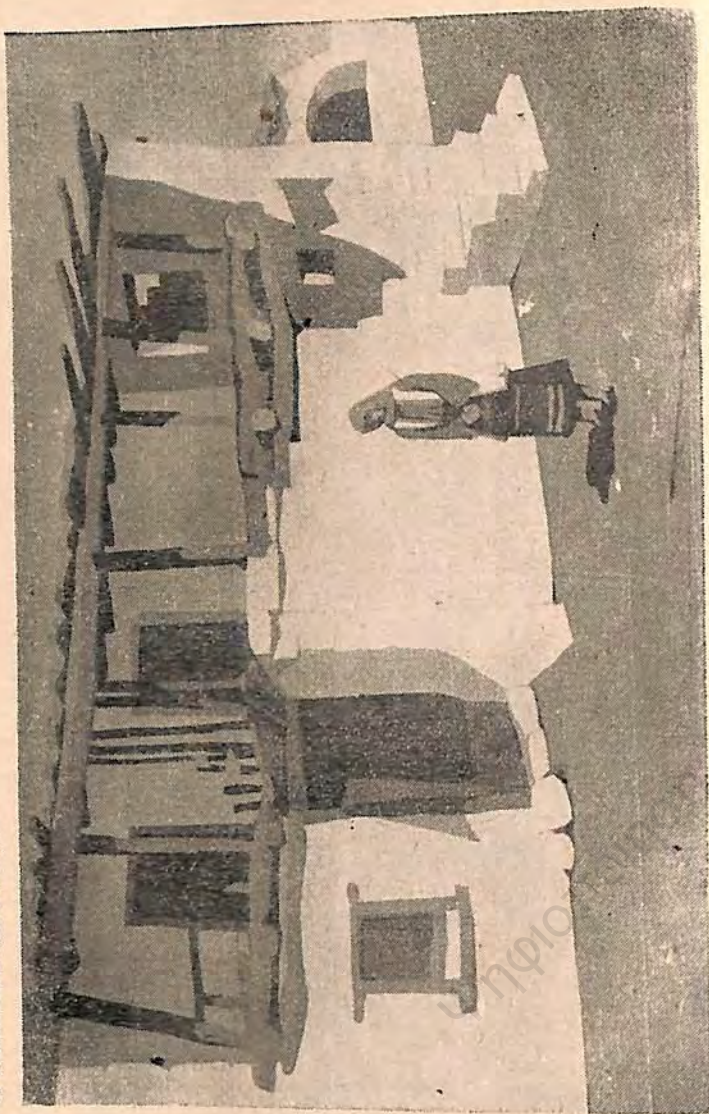
Γενικοὶ Ἀντιπρόσωποι ἐν Κύπρῳ:
ΒΑΣΣΟΣ ΗΛΙΑΔΗΣ ΔΤΔ.,
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Ὁ ζωγράφος καὶ σκηνογράφος Στέλιος Ὀρφανίδης γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 1918 καὶ μεγάλωσε στὴν Ἀθήνα, ὅπου καὶ σπούδασε.

Ἔργα του ἐξέθεσε στὴν Ἀθήνα, στὸ Κάιρο, καὶ συμμετέσχε σὲ ὁμαδικὴ Ἐκθεση στὸ Παρίσι. Πέρυσι ἔλαβε μέρος στὴ Διεθνή Ἐκθεση Θεάτρου στὸ Ὁσλο.

Τὸν περασμένο Ἀπρίλη ἐξέθεσε 64 ἔργα του (τέμπερες) στὴ Λευκωσία καὶ ὕστερότερα στὴν Κερύνια καὶ ἄλλες πόλεις τῆς Κύπρου.

Σὰν σκηνογράφος ἔχει συνεργασθῆ με τοὺς σοβαρώτερους θιάσους πρόζας στὴν Ἀθήνα, καὶ ἔχει σκηνογραφήσει ἄνω τῶν 40 θεατρικῶν ἔργων, μεταξύ τῶν ὁποίων «Τὸ πένθος ταιριάζει στὴν Ἡλέκτρα» καὶ «Ἄννα Κρίστ» τοῦ Ὁνήλ, «Τζὼν Γαβριήλ Μπόρκμαν» τοῦ Ἴψεν, «Μικρὴ πόλις» τοῦ Θόρτον Οὐάιλτερ, «Φαντάσματα» τοῦ Ἐντουάρντο ντι Φίλιππο, «Ρωμαιοὶ καὶ Ἰουλιέττα» τοῦ Σαίκσπηρ, ἔργα τοῦ Σώμερσετ Μάμ, τοῦ Σούντερμαν κλπ.

Εύδοια (τέμπερα).

ΣΤΕΛΙΟΥ ΟΡΦΑΝΙΔΗ:

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΘ'.

ΙΟΥΝΙΟΣ, 1954

ΑΡ. 228

Τ Ε Τ Ρ Α Σ Τ Ι Χ Α

Λόγια κενά.

Λόγια χωρίς εφαρμογή, συνέπεια και πίστη
θάν λόγι' άνώφελα, κενά, και περιφρονημένα·
Γιά πάντα κείνος ό καιρός θαρρώ κι' έξαφανίστη
πού γιάτρευεν ό "Αθαρις με λόγια τόν καθένα.

Θάρρος άγνοίας.

Τό θάρρος τής άγνοίας τους σάν όξυγόνο χύθη,
και καθ' έμπόδιο κρύβοντας διπλά τους γιγαντώνει,
σάν οί Ρωμαίοι νίκησαν τών Κίμβρων τ' άγρια πλήθη
γιατί τους τάκρυβε ή πυκνή πού σηκωνόταν σκόνη.

Γυναίκα.

Του πίο γενναίου ή δύναμη και θέληση, μπορεί
νά του λυγίσει κάποτε στην άγρια τρικυμία·
"Όμως, γυναίκα, είναι για σέ μία δύναμη' ιερή,
μιά δύναμη άκατάλυτ' ή δική σου άδυναμία.

Άνεμόποδες.

Θαρρείς τά ποικιλόχρωμα φτερά τους πώς τους δίνουν
μιά κάποια τότες έξχωρη για τή φυγήν όρμη,
και λές πώς άνεμόποδες, αλλοίμοιο τους, γίναν,
σά νάβαλαν τά φτερωτά τά πέδιλα του 'Ερμή.

Δίκαιη όργή.

Φουρκίστ' ό ήρωας πούχασε τό πόδι πολεμώντας,
κάποιου δειλού παλληκαριές πλαστές καθώς γροικουόσε,
και τό ξυλένιο πόδι του στά μούτρα του πετώντας,
τόν είδε πού για δεύτερη φορά λιποτακτούσε.

Όδηγός

Με τήν άμφιβολία του μάς όδηγεί ό σοφός,
σάν πρόβολέας, στην έρευνα πού κάθε πλάνη διώχνει.
Μά τών μωρών ή σιγουριά δέν είναι ποτέ φώς·
Είναι σά χάδι άπατηλό πού στό γκρεμό σέ στρώχνει.

Χαρά, Θλίψη.

Είν' ή χαρά μας σαρκασμός για κείνους ποδ' θλιμμένοι,
και κάνει έτσι τόν πόνο τους περισσότερο μεγάλο.
Μ' αντίθετα, ή θλίψη μας τή θλίψη τους γλυκαίνει,
κι' ό ένας πόνος γίνεται σά βακτηρία στον άλλο.

Γερμανική κατοχή.

Εἶν' κάποι' ἀξιώματα π' ἀλλοίμονο, ντροπιάζουν.
Καθώς ὁ Τάλως ἔκαιγε στὴν Κρήτη κάθε ξένο
πού θά τὸν εἶχε μιά στιγμή στὴν ἀγκαλιά κλεισμένο,
κι' αὐτὰ τὸ ἴδιο, θάλεγε, καὶν κείνον π' ἀγκαλιάζουν.

Ἄξιζει πάντα πióτερο.

Κι' ἂν τώρα γυρνᾶς μάταια, θλιβά, ψυχὴ δειλὴ,
στὰ πούθελες νὰ τῆς εἶπεις μὰ κι' ὅμως δὲν τῆς τᾶπες,
ἢ κρύφια τούτη ἀγάπη σου, πού τόσο εἶν' ντροπαλὴ,
θ' ἀξίζει πάντα πióτερο ἀπ' τὶς ἄλλες τὶς ἀγάπες.

Σ' εὐγενικοὺς ἀγῶνες.

Σ' ἀγῶνες ὄριους κι' εὐγενεῖς, ποῦναι φωτὸς πηγές,
γοργοπερινᾶν οἱ πόνου μας—ἀφροὶ μιάς τρικυμίας—
σὰ στ' ἄλλος τὸ χρυσόφυλλο τοῦ Γλάσιρ, οἱ πηγές
τῶν ἐκλεκτῶν γιατρεύονταν μονομερὶς μὲ μιάς.

Συμπόνεση.

Στὸν κῆπο του γνωρίστηκαν κάποιο πρῶτὶ τοῦ Μάη.
Τώρα, σὰ σχίζει, τὴν αὐγὴ, τὸν κῆπο ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη,
νοιώθει τὰ γύρα λούλουδα, σὰ διπλά τους περνάει,
νὰ σμίγουν μὲ τὸ δάκρυ του τὸ πρῶτὸ τους δάκρυ.

Ζωή.

Κι' ἂν σὲ τυλίγ' ἢ τρικυμιά, ποτές νὰ μὴ φοβάσαι.
Γιὰ τὴν ἀλήθεια ὀλόψυχα πολέμα, κι' ἂν μονάχος.
Ν' ἀδροσκορπᾶς φῶς γύρα σου, χαρᾶς ἀνάθρα νᾶσαι,
καὶ στίς τρανές ἰδέες σου νὰ στέκεις πάντα θράχος.

Συγγνώμη.

Ἡ ἐκδίκησ' ἂν σοῦ δίνει μιά χαρὰ θαμπὴν ἀκόμη,
μὰ θαρρῶ γι' αὐτὸ δὲ θάσαι καὶ παντοτινὰ φαιδρός.
Ὅμως τὴ χαρὰ σου πού 'χει γιὰ θεμέλιο τὴ συγγνώμη
δὲ μπορεῖ νὰ τὴ λυγίσει μὲς στὸ διάθα του ὁ καιρός.

Διαβάνοντας.

Τὰ βᾶτα παραμέριζαν νὰ μὴ σὲ γρατσουνίσουν,
κι' οἱ πέτρες δρόμο σ' ἀνοιγαν, σεμνὰ γοργοκυλόντας,
μὰ τ' ἄνθια γέρναν πρὸς ἐσέ, διπλὰ μοσκοβολόντας
κάθε φορὰ πού μπόραγαν νὰ σὲ γλυκοφιλήσουν.

Ψυχὴ.

Τὸ κάλλος, μόνο, δὲν ἀρκεῖ. Μόν' ἂν κανεὶς γνωρίσει
καὶ τὴν ψυχὴ, τ' ἀκέραιο πορτραῖτο ἔχει μπροστά του
κι' ἂν τὸ γαζούλ' εἶν' ἔμορφο, μονάχα σὰν τ' ἀγγίσει,
θὰ θρεῖ πὼς κλεῖ μὴν ἄχαρην ὀσχίς τοῦτο βαθιά του.

Συνήθεια.

Θαρρεῖ πὼς κάτι τοῦκλεψεν ἢ θλίψη στὴ φύγῃ της,
καὶ κάποιο χᾶδι πίστεψε πὼς τοῦχει ξάφνου λείψει.
Τόσο πολὺ συνήθισε τόσο καιρὸ μαζί της,
πού λέει πόνου τὴ χαρὰ, καὶ γιὰ χαρὰ τὴ θλίψη.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΜΑΡΚΙΔΗΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΕΝΘΟΥΣΙΑΣΜΩΝ ΚΑΙ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΩΝ...

Ἐνας Βρεττανὸς φιλέλληνα, πού ἐπισκέφθηκε τελευταία τὸ Νησί, πα-
ραλληλίζοντας τοὺς Κυπρίους μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνες, προέβη στὴν ἐξῆς
διαπίστωση: Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς οἱ Κύπριοι εἶναι Ἕλληνες. Ἕλλη-
νες στὴ γλῶσσα, στὸν πολιτισμὸ, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα. Ὑπάρχει ὅμως κάτι
πού τοὺς ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς ἐλεύθερους Ἕλληνες: Δὲν ἔχουν τὴν ἴδια ἰδε-
ολογικὴ κλίση. Τοὺς ἴδιους ἐνθουσιασμούς. Ἐδῶ ἡ ψυχὴ τῶν νέων δὲν δέρ-
νεται ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς ἀνέμους τῶν μεγάλων ἰδεολογιῶν. Δὲν πυρπολεῖ-
ται ἀπὸ τὴν ἱερὴ φλόγα τῶν μεγάλων ἐνθουσιασμῶν.

Ἡ διαπίστωση—παρὰ τὸν ἀπόλυτο τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον γίνεται, καὶ πα-
ρὰ τοὺς λόγους, πού θάχε κανένας ν' ἀντιτάξει γιὰ τὴν αἰτιολόγησιν τῆς κα-
τάστασης, (δουλεία, φτώχῃ πνευματικῇ παράδοσι, κλίμα, ἔλλειψη πολιτι-
τικῶν εὐθυνῶν κλπ.)—εἶναι κατὰ θάθος ὀρθή. Εἶναι γεγονός ὅτι οἱ νέοι μας
δὲν ἔχουν τὸ πνευματικὸ ἦθος τῶν νέων τῆς ἐλεύθερης Ἑλλάδας. Δὲν κι-
νοῦνται μέσα σ' ἐκείνη τὴν πλατεία ἰδεολογικὴ ἀτμόσφαιρα, πού κινοῦνται
οἱ συνάδελφοὶ τῶν τῆς Μακεδονίας, ἄς ποῦμε, ἢ τῆς Κρήτης. Δὲν ἔχουν τοὺς
ἀγνοὺς ἐνθουσιασμούς γιὰ τὶς ὠραῖες καὶ εὐγενεῖς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς,
πού χαρακτηρίζουν τὰ ἐλεύθερα ἀδέρφια τους. Οἱ δικοὶ μας οἱ νέοι ξεκινοῦν
ἴσως ἀπὸ τὴν ἴδια διάθεση. Μὰ ἡ διάθεσή τους ἐξαντλεῖται, τὶς περισσότερες
φορὲς, εὐκόλα. Δὲν ἔχει ὕψος, δὲν ἔχει διάρκεια.

Δὲν πρόκειται ἀπλῶς γιὰ ἔλλειψη «πνευματικῶν ἐνδιαφερόντων»—ἐνὸς
θέματος πού θίξαμε σὲ προηγούμενὸ μας σημείωμα. Ἐδῶ πρόκειται γιὰ κά-
τι γενικώτερο: Πρόκειται γιὰ ἔλλειψη ὁ π ο ι ο υ δ ῆ π ο τ ε ἰ ἀνώτερου
ἐνδιαφέροντος. Οἱ περισσότεροι νέοι τῆς Κύπρου, σύμφωνα μὲ τὸ συνομιλη-
τὴ μας, δὲν ἐπιδεικνύουν (ἐκτὸς ἐὰν ἔχουν—καὶ τὰ ἀποκρύβουν), ἄλλα ἐνδι-
αφέροντα, παρὰ γιὰ μιά καλὴ θέση, μιά καλὴ ἐπαγγελματικὴ σταδιοδρομία,
ἕνα καλὸ μισθὸ καὶ μιά «καλὴ» διασκέδαση μὲ γυναικες, πού ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-
στον δὲν διακρίνεται οὔτε γιὰ τὸ χαρακτῆρα οὔτε γιὰ τὴν πνευματικότητά
τους. Ἐδῶ σταματοῦν οἱ φιλοδοξίες τῶν περισσότερων νέων τῆς Κύπρου.
(Λέγω, τῶν περισσότερων γιατί ὑπάρχουν κι' οἱ ἐξαιρέσεις. Δυστυχῶς ὅμως
τόσο σπάνιες). Καμμιὰ ἀνησυχία γιὰ τὰ γενικώτερα προβλήματα τοῦ τό-
που—καμμιὰ ἀνυπομονησία γιὰ τὴ ρύθμιση βασικῶν ἰδεολογικῶν ζητημάτων
καὶ ἀρχῶν τῆς ἐποχῆς. Καμμιὰ ἀμφιβολία! Κανένα κενό! Ὅλα γι' αὐτοὺς
πηγαίνουν καλὰ, ἐφόσον οἱ βασικοὶ παράγοντες πού ἔθεσαν ὡς κανόνα στὴ
ζωὴ τους—ἐπαγγελματικὴ σταδιοδρομία καὶ φτηνὴ ψυχαγωγία—πηγαίνουν
καλὰ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐλευθερία, καὶ τὴν εἰρήνη, καὶ τὴ δικαιοσύνη, καὶ
τὴν ἀρετὴ καὶ τὰ παρόμοια αὐτὰ εἶναι, βέβαια, σοβαρὰ ζητήματα, πού μπο-
ροῦν κάπου-κάπου νὰ τὰ πληροφοροῦνται καὶ ν' ἀκοῦνε γι' αὐτὰ, ὄχι ὅμως
καὶ νὰ τὰ σκέπτονται!

Συμβαίνει, πράγματι, στὴν Κύπρο κάτι πολὺ θλιβερό: Οἱ νέοι μας, ὅ-
σο εἶναι ἀκόμη στὸ σχολεῖο, ἐπιδεικνύουν ἐνδιαφέροντα, ἀναπτύσσουν ἰκανό-
τητες καὶ ἐμφανίζουν πνευματικὲς ἀνησυχίες πού ὑπόσχονται ἕναν ἀνώτερον
πνευματικὸ θίο καὶ μιά σταδιοδρομία διαποτισμένη ἀπὸ τὴν ἰκμάδα τοῦ
πνεύματος καὶ τὴ δροσιὰ ἐνὸς ἀρκετὰ καλλιεργημένου συναισθηματικοῦ κό-
σμου. Παραδόξως, ὅμως, μόλις ἀποφοιτήσουν ἀπὸ τὸ σχολεῖο, ὅλα αὐτὰ ἐξ-
αφανίζονται μέσα ἀπὸ τὴν ψυχὴ τους, ἢ, ἂν δὲν ἐξαφανίζονται περιπίπτουν,
τούλάχιστο, σ' ἕνα εἶδος διαρκοῦς χειμερίας νάρκης.

Τὸ φαινόμενο εἶναι περίεργο, καὶ πρέπει νὰ ἐρευνηθῇ ἐπίμονα γιὰ νὰ
καταδειχθοῦν τὰ βαθύτερά του αἷτια καὶ νὰ θεραπευθοῦν. Γιατί, ἐκτὸς τῶν
γενικωτέρων λόγων πού ἀναφέραμε πῶς πάνω καὶ πού ἐπενεργοῦν δυσμενῶς
στὴ διαμόρφωση αὐτῆς τῆς κατάστασης, δυὸ κυρίως εἶναι τὰ πράγματα πού
μποροῦμε νὰ υποθέσουμε. Ἡ ὅτι τὰ ἐνδιαφέροντα κι' οἱ ἀνησυχίες πού ἐπι-
μορφοῦν οἱ νέοι μας στὸ σχολεῖο εἶναι ἐπίπλαστα, χωρὶς βαθιεῖς ρίζες, σὲ
δεικνύουν οἱ νέοι μας στὸ σχολεῖο εἶναι ἐπίπλαστα, χωρὶς βαθιεῖς ρίζες, σὲ
τρόπο πού νὰ σαρώνονται ἀπὸ τὸν πρῶτο ἀνεμο (τὶς πρῶτες, ἄς ποῦμε,
ἐπαγγελματικὲς δυσχέρειες πού ἀντιμετωπίζουν στὴ ζωῇ), ἢ ὅτι ἡ κοινωνία

μας είναι βασικά αντίθετη, ή τουλάχιστο αδιάφορη, προς τα ιδεώδη αυτά, και με την αντίθεση ή την αδιαφορία της λίγο-λίγο τα ξεριζώνει και τ' άφαιρεί από την ψυχή των νέων μας. Και αν μὲν τα ανώτερα αυτά ιδεώδη δὲν ἔχουν βαθειές ρίζες μέσα στην ψυχή των παιδιών μας, ἔξαιτίας μιᾶς ἀμέθοδης ἢ ἑλλιπούς διδασκαλίας, νὰ φροντίσουμε στο σχολεῖο νὰ τὰ ἀναπτύξουμε καὶ νὰ τὰ καλλιεργήσουμε ἀκόμη περισσότερο. Ἄν πάλι φταίει ἡ κοινωνία, νὰ φροντίσουμε νὰ τὴ δια φωτίσουμε ἢ τουλάχιστο νὰ παρακολουθήσουμε τὰ παιδιά ἐπὶ πολὺ, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποφοίτησή τους, καὶ νὰ τοὺς παρασταθοῦμε με στοργή σ' ὅλες τὶς ἀντιξοότητες καὶ τὶς ἀπογοητεύσεις ποὺ εἶναι φυσικὸ νὰ συναντήσουν παίζοντας στὴν κοινωνικὴ ζωὴ.

Ὁ, τιδῆποτε, ὡστόσο, κι' ἂν συμβαίνει, τὸ βασικὸ εἶναι τοῦτο: Ὅτι μέσα σ' ἕναν κόσμον ποὺ φλέγεται ἀπὸ ἀνησυχίες κι' ἐρωτήματα, ἀπὸ ἀγωνίες κι' ἀναζητήσεις, ἐμεῖς παραμένουμε ὀλοτέλα ἀπαθείς, ἀμέτοχοι καὶ σχεδὸν ἀδιάφοροι γιὰ τὰ ποὺ γίνονται γύρω μας. Κι' ἔχουμε φτάσει σ' αὐτὸ τὸ περιεργὸ κατάντημα: Ἐνῶ διεξάγουμε ἕναν ἠθικὸ καὶ πνευματικὸ ἀγῶνα — ὅπως εἶναι, σὲ τελευταία ἀνάλυση, ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν ἐλευθερία — δὲν ἐνδιαφερόμαστε γιὰ τίποτε τὸ ἠθικὸ καὶ πνευματικὸ (μετὰ τὴ γενικώτερη σημασία τῶν ὄρων) κι' ἀφήνουμε τὴν ὑπόθεσιν νὰ μᾶς ξεφεύγει διαρκῶς ἀπὸ τὰ χέρια, περιοριζόμενοι ἀπλῶς νὰ χειροκροτοῦμε κάθε φορὰ ἐκείνους, ποὺ, ἐμφοροῦμενοι ἀπὸ τὰ ἀνώτερα ιδεώδη τῆς ζωῆς, ἀγωνίζονται γιὰ τὴν ἐλευθερία, ὑποστηρίζοντας ἔτσι καὶ τὸ δικὸ μας αἷμα!

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΑΣΤΑΛΑΧΤΟ ΔΑΚΡΥ

Μὲ τὰ σκουριασμένα νύχια τῆς ἐκδίκησης
πλήγωσες τὸ περιστέρι ποὺ μεγάλωσες.

Στὸν ὕπνον καὶ στὴν ἡσυχία, ἡ ὑπουλὴ
ἀμφιβολία διάλεξε ἀγάλη ἀγάλη τῆς σκληρῆς
ιδέας τὴν ἀπόφαση, ζητώντας τὸ νάρκωμα
τοῦ πικροῦ ὄνειρου νὰ τὸ βρεῖ στὸ
σπαραγμένο ἐγωῖσμό.

Στὸ πλάι σου κοντὰ σου εἶχε ἀνθήσει
ἡ γαρδένια τοῦ πόθου, μιὰ ἀυγὴ δίχως νύχτα.
Στῆς τόλης σου τὸν ὕπνον τὸ βαρὺ
ζήτησε τὴν αἰτία, ποὺ τὸ ἀδιάλλαχτο δάκρυ
θόλωσε τὶς ἀγουρες σκέψεις.

Ἐχασες τὰ θήματα στὴν ὀμίχλη τῆς μάταιης περιπλάνησης
στὰ ἀγνωστα νησιά, ἐκεῖ ποὺ σφυρίζει ὁ ἄνεμος
καὶ σθῆνει τὰ χνάρια τοῦ διαβάτη
σὲ μιὰ θραυδιὰ, σκορπίζοντας ἀπ' τὰ χέρια του τὴ χρυσοῦ ἀχτίνα
μέσα στὴ λίμνη τοῦ σαρκασμοῦ.

Στὰ μεπερδεμένα σκοτάδια, θύβισες τὰ νύχια τῆς ἐκδίκησης
στὸ μαῦρον μελάνι τοῦ ταπεινοῦ ἐξευτελισμοῦ.

Χωρὶς νὰ ἀκούσεις τὸ κλάμα του,
ἔβαψες μόνο τὴν ψυχή του
γιατὶ κράτησες τὸ ἴδιο χέρι ποὺ ἔδινε ἀγάλια ἀγάλια
στὴν πνοή του τὸ ὄπλο τοῦ πόνου.

Μ. ΜΑΛΑΜΑΤΙΝΑ

ΩΡΕΣ ΦΩΤΙΑΣ

Στὸ Γιώργη Χατζηγιάνη, τὸν παπποῦ μου.

Τὸ πρωῖνὸ, στεγνὸ καὶ ἀπάνεμο, ἔμοιαζε σὰν στάσιμον πάνω ἀπὸ τὸν ξερὸ
τόπο. Ὁ γλυκὸς ἥλιος τοῦ φθινόπωρου, ἔλουζε τὰ φτωχὰ χοντρότοιχα σπίτια, ποὺ
ξαπλώνονταν σὰν παῖδια σὲ μακρόστενες σειρὲς στὸ πλευρὸ τοῦ ποταμοῦ. Κούφιοι
κρότοι πλανιόνταν δῶ καὶ κεῖ, πάνω στὴν ἀλάνα ὡς πέρα στὸ Περιστέρι, πότε ἀπὸ
τὰ κάρτα ποὺ διάβαιναν ζωηρὰ στὴν ἀντικρυνὴ δὲχθη, καὶ πότε ἀπὸ τὶς μπαλαδιὲς
τῶν σκαφτιάδων ποὺ σκάφτιαζαν δῶ καὶ κεῖ τὸ κόκκινο χῶμα γιὰ πλιθάρια. Ἦταν
πολὺ πρωῖ. Στὶς αὐλὲς οἱ γυναῖκες κροτοῦσαν τὰ μαστέλλα καὶ φλουροῦσαν.

Ἡ Φρόσω καθισμένη στὸ σκαλί, μπροστὰ στὴν πόρτα, κοίταξε στὸ μακρὸς
τοῦ στενοῦ δρόμου τὶς αὐλὲς τῶν μπροστινῶν σπιτιῶν ποὺ ἀπλώνονταν στὴ σειρά,
μὲ τὰ κίτρινα φυλλαράκια τῶν κληματαριῶν τοὺς ποὺ κρέμονταν ἀπ' ἔξω. «Τὶ θὰ
φάμε αὔριο;» συλλογιζόταν. Καπνίζοντας τὸ φτηνὸ τσιγάρο ποὺ εἶχε ἀφήσει
μισὸ ὁ Τόλης, ὁ ἄντρας τῆς, τὸ κοίταξε γιὰ μιὰ στιγμή, ξανακοίταξε ἀπέναντι,
καὶ ξανασκέφτηκε. «Τὶ θὰ φάμε αὔριο;» Τὰ τελευταία λεφτὰ τοὺς εἶχαν σωθεῖ, καὶ
χτὲς τῆς εἶπαν ἀπὸ τὸ μπαρουτάδικο πὼς δὲν ἦβελαν ἄλλες ἐργάτριες. Οὐμῆθηκε
τὸν καιρὸ ποὺ ἔφτιαχναν τὰ βλήματα γιὰ τὸ στρατό. Σήμερα τὰ βόλια τάπαιρναν
οἱ γερμανοί. Ὁ Τόλης γύριζε ἀπὸ τὰ χαράματα στὴν Ἀθήνα. Τὶς μέρες ποὺ κα-
θόταν, σὰν νοικοκυροῦλης συμμαζεύε τὸ σπῆτι, τὸ ἄσπριζε, τὸ σουβάτιζε. Μὲς τὴ
μαυρίλα καὶ τὴν πείνα τὸ σπῆτι ἦταν μιὰ χαρὰ. «Τὶ θὰ φάμε αὔριο, Θεέ μου! Τὶ θὰ
φάμε αὔριο!».

Στὸ κατῶφλι φάνηκε ἡ μάννα μετὰ τὴ μικρὴ ἀδελφὴ τῆς στὸ χέρι.

— Πᾶς γιὰ τὸ συσσῆτιο; τὴ ρώτησε.

— Ναι, κόρη, μισὴ ὥρα δρόμο ὡς τὴν πόλη... (ἀποκρίθηκε ἡ μάννα τῆς).

— Γυναίκα, νὰ φέρεις ὅλο τὸ φαί ἐδῶ!, τῆς φώναξε ἀπὸ μέσα ὁ Γιώργης ὁ ἄντρας
τῆς.

— Ἐννοια σου, ὅλο ἐδῶ!, τοῦ ἀπάντησε κείνη ἀλλάζοντας ἕνα βλέμμα μετὰ
τὴ Φρόσω.

Τράβηξε τὴ μικρὴ, καὶ προχώρησε πρὸς τὰ κάτω. Ἡ Φρόσω ἤξερε, πὼς κάθε
φορὰ ποὺ πήγαινε ἡ μάννα κι' ἔπαιρνε τὸ συσσῆτιο, στεκότανε στὴ γέφυρα καὶ τάιζε
τὴ Δημητρούλα κρυφὰ ἀπὸ τὸν ἄντρα τῆς. Μόλις ὕστερα ἔφτανε σπῆτι, ὁ Γιώργης ἔπαιρ-
νε τὸ φαί καὶ χούφτιαζε τὴ γαδάθα μετὰ τὰ δυὸ χέρια, καὶ καθότανε στὸ τραπέζι κοι-
τάζοντάς τοὺς ὅλους καχύποπτα. Ἐτρωγε μόνος του τὸ ζεστὸ χυλὸ, κι' οἱ ἄλλοι ἔτρω-
γαν τὰ φασόλια καὶ τὶς λαχανίδες. Ὡστόσο σήμερα ἡ μάννα γύρισε τὸ μεσημέρι χωρὶς
φαί, κι' ἡ Δημητρούλα μετὰ τὰ κλάμματα.

— Τὸ συσσῆτιο ἔκλεισε πιὰ. Μᾶς εἶπαν γιὰ τὸν ἄλλο μῆνα.

— Κι' ἐγὼ συλλογιόμουν τί θὰ φάμε αὔριο, εἶπε ἡ Φρόσω. Τὶ θὰ φάμε σήμερα;

— Τὸν ἄλλο μῆνα!, κρίνιαξε ὁ Γιώργης. Θὰ πεθάνω τῆς πείνας ἐγὼ μαρὲ!

— Ἐσὺ τρῶς πάντα καὶ καλοχρταίνεις!, ξέσπασε ἡ μάννα. Δεῖξου καὶ λίγο
ἄντρας πιὰ. Κουνήσου!

— Ἐ-ε-ε...! διαόλου κόρη!, εἶπε ὁ Γιώργης τραυλίζοντας, ὅπως πάντα ὅταν
τὸν ἔπιανε ὁ θυμὸς. Σὲ μένα μι-μι-μὶ-λάς ἔτσι;

Χτύπησε τὸ χέρι στὸ τραπέζι, σηκώθηκε πάνω ψαχούλεψε τὴν τσέπη του κι' ἔβγα-
λε ἕνα μάτσο λερωμένα λεφτὰ.

— Ἐ-ε- ἐγὼ θὰ σᾶς φέρω νὰ φάτε σήμερα!, εἶπε, καὶ τράβηξε κορδωμένος μὲς
στὸν ἥλιο.

— Μαρή! Ποῦ τὰ εἶχε τόσα λεφτὰ; φώναξε ἡ μάννα στὴν κόρη τῆς.

Ἡ Φρόσω δὲ μίλησε. Στὸ κατῶφλι φάνηκε ἡ θεῖα Ἀργυρῶ.

— Φροσί! εἶπε. Σοῦ βρήκα δουλειά! Αὔριο κι' ὅλας νὰ πᾶς...

Τὸ σπῆτι ὅλο ἀνακουήθηκε ἀπὸ τὶς χαρούμενες φωνὲς ποὺ τὸ γέμισαν. Ἀκόμα
κι' ἡ μάννα τοῦ Τόλη σηκώθηκε ἀπ' τὴν πολυθρόνα τῆς, καὶ κολλιασμένη καθὼς ἦταν
δὲν μποροῦσε νὰ πεῖ τίποτ' ἄλλο ἀπὸ ἕνα «νά-νά-νά!» μετὰ μάτια ποὺ ἄστραφταν.

— Θὰ πᾶς στοῦ Γαλέτη, ἐξακολούθησε ἡ θεῖα. Θὰ τοῦ μαγειρεύεις καὶ θὰ τὸν
σιγουρίζεις. Εἶχε δούλα καὶ τοῦ ἀρρώστησε. Αὔριο νὰ πᾶς. Ἄντε γειά σου, ἐγὼ φεύγω.

— Ζήτω! φώναξε ἡ μικρὴ.

—Σωπάτε κι' ἔρχεται ὁ πατέρας, εἶπε ἡ Φρόσω.
 Ὁ Γιώργης μπῆκε μὲ μιὰ μεγάλη χαρτοσακκούλα στὰ χέρια. Ἡ μικρὴ ἔτρεξε ἀμέσως κοντὰ του καὶ γαντζώθηκε στὰ παντελόνια του.

—Μπαμπά, μπαμπά, φαί, φώναξε.
 —Στάσου μαρῆ!, εἶπε κείνος καὶ τὴν ξεκόλλησε ἀπὸ πάνω του. Καθῆστε ὄλοι στὴ θέση σας! Ἔτσι! Καὶ τώρα ἐγὼ θὰ σὰς τὰ μοιράσω!

Ὅλοι κάθησαν στὸ τραπέζι. Τὰ στομάχια τους ἀδεία ἀπ' τὸ πρωῖ, γουργούριζαν. Ἡ βουβὴ ἔμεινε στὴν πολυθρόνα τῆς. Ὁ Γιώργης ἔχωσε τὸ χέρι μέσα στὴ σακκούλα, κι' ἔβγαλε πέντ' ἐξι ξυλοκέρατα. Τάβαλε μπροστὰ στὴ μάνα. Τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ μ' ὄλους. Ὑστερα ἀδείασε μερικὰ ἀπ' αὐτὰ μπροστὰ του κι' ἄρχισε νὰ τραγανίζει.

* * *

Οἱ μέρες ἄρχισαν νὰ φεύουν μιὰ-μιὰ πιὸ εὐχάριστες γιὰ τὸ σπίτι. Ἡ Φρόσω ἦταν στὶς δόξες τῆς. Κάθε μέρα καὶ κάτι θάφερνε. Πῆτα μὲ δούτυρο καὶ αὐγά, τηγανίτες μὲ μέλι, ἢ κανένα κομμάτι ψητό. Ὁλ' ἡ κουζίνα τοῦ Γαλέτη ἦταν στὸ χέρι τῆς. «Εἶδε καὶ μυρωδιὰ βουτυράτη τὸ Μπαρουτάδικο!», ἔλεγε μόλις τὰ κουβαλοῦσε. Στὸ τέλος τοῦ μηνός, ὅταν ἔφερε τὸ πρῶτο μηνιαῖκο, μπαλωθήκαν ὄλοι, παπούτσια καὶ ρούχα, λίγο πολὺ.

—Βρὲ ἀρεδφὲ (εἶπε τὸ δράδυ ὁ Τόλης) νὰ φάμε καὶ μιὰ μέρα σὰν ἄνθρωποι. Αὐριο νὰ μαγειρέψουμε τίποτα κρέας ἢ κότες, στὴν κατσαρόλα ἔ; Μὲ δούτυρο καὶ κρασί, θυμάσαι Φρόσω, τότε, ὅπως στὴν βίλλα μας στὸ Φάληρο, πρὶν τὴν πουλήσουμε. Γελαστοὶ ὄλοι ὑποδέχτηκαν μ' ἐπιδοκιμασίες αὐτὴ τὴν πρόταση, καὶ συζήτησαν γύρω ἀπ' τὸ τραπέζι σὰν γαργαντοῦες, τὸ ψητὸ ποὺ θάτρωγαν αὐριο.

Συζήτησαν καὶ ξανασυζήτησαν, ὥσπου νύχτωσε γιὰ καλὰ. Μέσα στὴ σάλα, πάνω ἀπ' τὸ φτωχικὸ κομμό, τὸ πορτραῖτο τοῦ προγόνου τους τοῦ Λέκκα, τοῦ ὑπασπιστῆ τοῦ Ὁθωνα, κορνιζαρισμένο μαζί μὲ τὴν κόυπα, ποὺ τοῦχε χαρίσει ἡ Ἀμαλία, τοὺς κοιτάζε ζωηρμένο καθὼς ἀναθυμῶταν τὴ βίλλα του στὸ Φάληρο καὶ τὰ περασμένα τους μεγαλεῖα.

Τὴν ἄλλη μέρα, ἕνα-ἕνα τὰ πράματα ἄρχισαν νὰ φτάνουν κρυφὰ στὸ σπίτι. Πρῶτα τὰ κάρβουνα γιὰ τὸ φουρνέλλο ποὺ εἶχε σκουριάσει τόσον καιρὸ, δούτυρο καὶ νησιώτικο κρασί, κι' ἕνα δυτὶ ἐληόλαδο γιὰ τὴ σαλάτα. Δυὸ ὀλόπαχες κότες μπῆκαν στὸ ταψὶ μαζί μὲ ἄφθονες πατάτες. Ὁ Γιώργης ἔτριβε τὰ χέρια, καὶ δοηθοῦσε τὸν Τόλη νὰ στουμπώσει καλὰ μὲ σουτιὰ καὶ πετσέτες τὶς χαρομάδες στὰ πορτοπαράθυρα. Τὸ σπίτι ἦταν κατακότεινο. Περπατοῦσαν ὄλοι στὶς σούλες τῶν ποδιῶν, χαρούμενοι σὰν συνωμότες, καὶ πῆγαν καὶ ξεπλώθηκαν στὴ μάνα, πάνω στὸ ντιβάνι καὶ στὶς πολυθρόνες, φουμέρνοντας τὰ τσιγάρα τοῦ Γαλέτη.

—Γεῖά σου, προδόταρε!, εἶπε ὁ Τόλης. Ὁ καπνός σου εἶναι σπουδαῖος!

—Μὴ τὸν βρίζεις τὸν ἄνθρωπο, (τοῦ ἀπάντησε ἡ Φρόσω). Δουλεύει στὸ μηχανοστάσιο, αὐτὸ ξέρει αὐτὸ κάνει. Νὰ πεινάσει;

—Βρὲ ἄκου ποὺ σοῦ λέω! Ἄς τὴ φιλοσοφία.

—Ἦραϊα ποὺ μυρίζει ἔ; διακόψε ὁ Γιώργης.

—Ἦραϊα, ναί!, εἶπαν ὄλοι ἀνοίγοντας τὰ ρουθούνια τους. Λοιπὸν τί λέγαμε;

—Γιὰ τὸ Γαλέτη (εἶπε ἡ Φρόσω). Ἐχει ἕνα ντουλάπι καὶ κλειδώνει τὰ τσιγάρα ποὺ καπνίζεις, κύριε. Γιὰ νὰ μὴ τὸ καταλάβει, τὰ βάζω πάνω ἀπὸ τὸν ἀχνὸ καὶ ξεκολλοῦνε οἱ ταινίες, καὶ παίρνω κἀνα-δυὸ, καὶ τὰ κολλῶ πάλι. Στὴν ἀποθήκη, στοιβαγμένοι νά! οἱ τεκεέδες τὸ δούτυρο καὶ τὰ λάδια. Ὅταν ἀνοίγω καινούργιο, μοῦ τὸ μετρά, ἀλλὰ γὰρ τοῦ κλέβω καὶ ρίχνω νερὸ κάτω-κάτω. Νὰ βλέπετε ὅταν φτάνω στὸν πάτο καὶ τὸ νερὸ τσιρίζει στὸ τηγάνι καὶ τοῦ φωνάζω: «Κύριε Γαλέτη, νερὸ ἔχει τὸ λάδι μέσα!» Καὶ νὰ μοῦ λέει: «Ἄ τοὺς κλέφτες, θὰ πάω καὶ θὰ τοὺς ψάλλω!»

—Θὰ βάλει τὴ Γκεστάπο νὰ τοὺς χώσει στὸ μπουντρούμι!, κοροϊδεψε ὁ Τόλης.

—Κι' ὅμως δὲν εἶνε τέτοιος!, (τὸν πῆρε ἡ Φρόσω μὲ καλὸ τρόπο). Προχτές, ἀντάρτες μὲ τὰ γένεια, μόλις εἶχαν κατέβει ἀπ' τὸ βουνό. Ὁ Γαλέτης ἀνοίξε τὴν κάσα καὶ τοὺς ἔδωσε δυὸ σακκούλια μὲ χρυσὲς λίρες.

Ἡ Δημητρούλα μισοκοιμῶταν στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας καὶ πιπιλοῦσε τὸ δάχτυλο. Ἡ βουβὴ στὴν πολυθρόνα τῆς, ἔτριβε κι' ὄλο ἔτριβε τὰ μπράτσα τῆς στὸ ξύλο.

—Μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι καλὸ πιά!, εἶπε ὁ Τόλης προχωρώντας στὸ φουρνέλλο.

Ἄνοιξε τὸ καπάκι, καὶ τὸ σπίτι γέμισε εὐωδιὲς κι' ὄλοι σηκώθηκαν στὸ πόδι.

—Στρώστε τὸ τραπέζι! τοὺς φώναξε ἀπὸ μέσα.

Σὲ λίγα λεπτά, ἡ σάλα ἦταν στολισμένη σὰ νάτανε γιορτὴ. Ὡς καὶ κλαδάκια ἀπὸ ἀρπαρὸρρίζα εἶχε δάλει ἡ Φρόσω στὸ τραπεζομάνηλο, κομέν' ἀπὸ τὴ γλάστρα. Ἡ κόυπα τῆς Ἀμαλίας βρέθηκε δίπλα στὸ πιάτο τῆς μάνας. Ἄρχισαν νὰ πίνουν κρασί καὶ νὰ τρῶνε καὶ νὰ γλύφουν τὰ δάχτυλά τους. «Μήπως καὶ γιορτάζει κανεὶς σας καὶ δὲν τὸ ξέρουμε;», ρωτοῦσαν ἕνας τὸν ἄλλο στ' ἀστεία. Κι' ἐνῶ ἔξω ὁ μεσημεριάτικος ἥλιος ἔλαμπε, αὐτοὶ μὲ κλειστὰ πατζούρια, μὲ τὴ λάμπα, ξεκοκκάλιζαν τὶς κότες.

Ἐξαφνα χτύπησε ἡ πόρτα.

Σώπασαν ὄλοι κι' ἔστησαν τ' αὐτὶ τους. Κάποιος ἔβηξε ἀπ' ἔξω, κι' ἔτριξε μὲ τὰ παπούτσια του τὸ χῶμα στὸ σκαλί.

—Θάναι ὁ Προκόπης, εἶπε ἡ Φρόσω.

Ξανάρχισαν νὰ τρῶνε ἀργά. Ὁ ἄλλος ξαναχτύπησε. Ἀκίνητοι ὄλοι μὲ στημένο τ' αὐτὶ, μασοῦσαν σιγά, σάμπως καὶ ὁ κρότος ἀπ' τὰ χεῖλια τους ν' ἀκουγόταν ἀπ' ἔξω. Ἡ καρδιά τους θάρυνε, καθὼς τὸν ἀκουγαν νὰ χτυπᾷ καὶ νὰ ξαναχτυπᾷ. Μέσ' στὸν ἥλιο ὁ ἄνθρωπος! Καὶ νησιτικός. Μὰ τί θάκανε, θάφευγε. Γιὰ πέμπτη φορὰ ἡ γροθιά του δρόνηξε δυνατὰ στὴν πόρτα. Ὁ Τόλης δὲν κρατήθηκε. Παράτησε τὸ πηροῦνι του καὶ εἶπε:

—Ἐσὺ 'σαι, Προκόπη;

—Ναί, μωρέ, (φώναξε ὁ ἄλλος), τί διάλογο γινήκατε μέρα μεσημέρι;

Ἡ Φρόσω, ἡ μάνα, ὁ Τόλης, ὄλοι μαζί, ὤρμησαν καὶ ξεμπούκωσαν τὴν πόρτα, τὴν ἄνοιξαν σβέλτα, καὶ βγάζοντας ἔξω τὰ χέρια ἄρπαξαν τὸν Προκόπη, ποὺ ξαφνικὰ βρέθηκε μέσα στὴ σάλα νὰ στέκεται μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα καὶ νὰ τοὺς κοιτάζει ἀναυδός. Πρὶν προφτάσει νὰ πει τίποτα, ἐκεῖνοι τὸν ἔκατσαν κάτω καὶ τοῦχωσαν ἕνα ροδοκόκκινο μπουτί στὸ χέρι.

—Φάε, ντὲ ξάδερφε, τοῦπε ὁ Γιώργης. Καὶ πρόσεξε μὴ βγάλεις τσιμουδιά!

Ὁ Προκόπης τοὺς κοιτάξε μὲ τὸ μπουτί στὸ χέρι, κοιτάξε καὶ τὸ φαί, κι' ἔξαφνα ξεκαρδίστηκε στὰ γέλοια, καὶ χωρὶς νὰ περιμένει ἄλλη λέξη ἔπεσε μὲ τὰ μούτρα στὸ πιάτο του.

—Ἐ γέρο-Λέκκα! εἶπε ἡ Φρόσω σηκώνοντας τὸ βασιλικὸ ποτήρι, στὸ πορτραῖτο μὲ τὰ κολοκοτρωνεῖκα μουστάκια, καὶ τὴ ρεντικότα. Σήκω νὰ δεῖς τὸ λετσοσυριὸ ποὺ κατάντησαν οἱ ἐγγονοὶ σου!

Καὶ γέλασαν ὄλοι εὐθυμα.

* * *

Τὸ καλοκαίρι ἦρθε. Ὑστερα ἀπὸ τὸν ζεστὸ ἀνακουφιστικὸ χειμῶνα ποὺ πέρασαν στὸ σπίτι, καὶ τὸ Πάσχα μὲ τ' ἄφθονα αὐγάκαὶ τὰ χρυσὰ τσουρέκια, τοὺς φαινόταν ὄλους πὼς ἡ ζωὴ γι' αὐτοὺς θάταν ὡς τὸ τέλος τῆς μπόρας γελαστῆ. Ὡστόσο τὸ δεκαπενταύγουστο, ἀνήμερα τῆς Παναγίας, ἡ Φρόσω γύρισε ἔξαφνα τ' ἀπόγεμα σπίτι, κλαμένη. Ὁ Τόλης ἦταν μόνος του, κάτω ἀπὸ τὴν κληματαριά τῆς αὐλῆς, μὲ τὴ φανέλλα. Μόλις τὴν εἶδε νὰ μπαίνει, ταράχτηκε.

—Σὲ διώξαμε; τῆς εἶπε.

—Ἄ, Τόλη, μακάρι νὰ μ' ἔδιωχνε!, εἶπε ἡ Φρόσω. Ἄν ἤξερες... Τὸ πρωῖ μόλις ποὺ εἶχα φτάσει, χτύπησε ἡ πόρτα καὶ εἶδα ἕναν ἀξιωματικὸ καὶ γύριψε τὸν Γαλέτη. Ὁ Γαλέτης ἔγινε ἄσπρος σὰν πανὶ μόλις τὸν εἶδε. Μίλησαν μαζί, κι' ὕστερα ὁ Γαλέτης μοῦ λέει: «Ἄκουσε Φρόσω, θὰ πάω στὴ Γκεστάπο μαζί του. Ἄν δὲ γυρίσω ὡς τὸ μεσημέρι, νὰ μοῦ στείλεις τὰ ρούχα μου καὶ δυὸ κουβέρτες. Ἄντιο Φρόσω!» Ὑστερα τὸν πῆρανε μέσ' σ' ἕν' αὐτοκίνητο καὶ φύγαγε. Ἄ Θέ μου, δὲ θὰ τὸ ξεχάσω ποτε ἐκεῖνο τὸ «ἀντίο Φρόσω»!

Ὁ Τόλης ἔνοιωσε τὰ χεῖλια του στεγνά.

—Δὲ γύρισε; εἶπε.

Ἡ Φρόσω ἔκλαιγε μὲ λυγμούς.

—Τὸν περίμενα ὡς τ' ἀπόγεμα... Δὲ γύρισε... Τοῦστειλα τὶς κουβέρτες στὴ φυλακή.

Βαρεῖα σιωπὴ ἔπεσε ἀνάμεσά τους.

—Καὶ τώρα; εἶπε σὲ λίγο ὁ Τόλης.

—Τώρα, πρὶν φύγω, ἦρθαν οἱ Γερμανοί, καὶ τοῦ σκαλίζουν τὸ σπίτι ἄνω-κάτω, ἀπάντησε κείνη.

—Γιὰ τὴ δουλειὰ λέω.

WALTER BENTON

ΑΥΤΗ ΕΙΝΑΙ Η ΑΓΑΠΗΜΕΝΗ ΜΟΥ...

(28 ΤΟΥ ΑΠΡΙΛΗ)

Ἐπειδὴ τὸ μῖσος εἶναι δεδομένη κατάσταση... νομοθετημένο μέσα στὰ ἀναγνωσμάτια τῶν σχολειῶν καὶ μέσ' στὴ Βίβλο, μπασμένο μέσα στὸ αἷμα καὶ στὸ μυαλό μας σὰν μπόλι ἢ θιταμίνη.

Ἐπειδὴ ἡ μέρα μας εἶναι φτιαγμένη ἀπὸ χρόνο καὶ ὠρες —καὶ ὁ δείχτης τοῦ ρολοιοῦ γυρίζει κλείνοντας τὸν κύκλο γύρω μας— κι' ἡ ἀτέλειωτη μαύρη νύχτα μας καταποντίζει σὰν σὲ παγίδα θανάτου, μᾶς εἰσδέχεται χωρὶς ἐλπίδα διαφυγῆς, χωρὶς ἀλεξιπτωτο στὰ χέρια, ἢ ἓνα κλειδί γιὰ τὸν οὐρανὸ ἢ τὸ δικαίωμα μιᾶς τελευταίας ματιᾶς

Γι' αὐτὸ τώρα χρειάζομαι τὴν ἀγάπη περισσότερο ἀπὸ ποτέ...
χρειάζομαι τὴν ἀγάπη σου,
Γι' αὐτὸ τώρα χρειάζομαι περισσότερη ἀγάπη παρά ἐλπίδα ἢ χρήμα σοφία ἢ ποιό.

Γιατί ἕνας ἀργὸς θάνατος σαράνει τὸν κόσμo—καὶ μονάχα ἓνα σίγουρο «ναί» μπορεῖ ν' ανατρέψει τὴν παλίρροια.
Γιατί ἡ ἀγάπη ἔχει τὸ δικό σου πρόσωπο καὶ τὸ σῶμα.
Γιατί τὰ χέρια σου εἶναι τρυφερά καὶ γλυκὸ τὸ στόμα σου
—Κι' ὁ Θεὸς δὲν ἔπλασε μάτια ἄλλα καλύτερα ἀπὸ τὰ δικά σου

ΑΥΤΗ ΕΙΝΑΙ Η ΑΓΑΠΗΜΕΝΗ ΜΟΥ...

(27 ΤΟΥ ΙΟΥΝΙΟΥ)

Ἐμεινα πολὺ ἐκεῖ πού με ἄφησες.
Ἡ νύχτα ἦτανε ὀλόγυρά μου
καὶ τὰ ἄστρα ψηλά τὴν ράμφιζαν
μὲ βίαια ἀσημένια ταιμπήματα ἀουτελίνης.
Ἐνα λιγοστό λεπτὸ φεγγάρι
ἄνοιξε μιὰ πληγὴ στὸν οὐρανό.
Τότε ξεκίνησα νὰ φύγω... τὸ μπράτσο μου
γύρω ἀπὸ τὴν ἀπουσία σου μὲ ἀκολουθοῦσε.

Μὰ ἐπειδὴ ἦσουν ὀλάκερη μέσα στὰ μάτια μου
σὰν τύφλωμα ἀναπάντεχο,
εἶδα μονάχα ἐσένα.
Ἡσούνα ὁ σκοπὸς μου κι' ὁ δρόμος μου.
Ἡσούνα μαζὺ τὰ λάμπερά ἕναστρα φῶτα
κι' οἱ σκοτεινοὶ μοναξιασμένοι δρόμοι μου,
ἦσουν ἡ κάθε πόρτα, τὸ κάθε παράθυρο
καὶ τὸ κάθε περαστικὸ πρόσωπο.

Κι' ἐπειδὴ ἦσουν ἀνεξάντλητη μέσα στὸ αἷμα καὶ στὰ φρένα μου
σὲ ἀτέλειωτα ἀντίτυπα—τὸ μυαλό μου σὲ αἰσθανότανε
χωρὶς πιὸτὸ ἢ παραλήρημα...
οἱ αἰσθήσεις μου σὲ διαπιστώνανε ὀλοῦθε.

Κι' ἦταν ὁμορφα... ὦ, ἦταν ὁμορφα τότε
σὲ μιὰ ὑπέροχη πολιτεία... μέσα σ' ἓνα φωτεινὸ ὁμορφο κόσμo—
τὸ φεγγάρι ἦταν καινούργιο καὶ τ' ἀστέρια
ἀνοιγόκλειναν τὰ θλόφαρα σὰν πυγολαπίδες σὲ ψηλὸ χορτάρι:
ἡ νύχτα ἦταν μιὰ τέντα μὲ διαμάντια ὀλόγυρά μας
καὶ μεις αἰσθανόμαστε θαυμάσια μονάχοι καὶ νυστάζαμε
ὅπως πάντα μετὰ ἀπὸ τὴν ἀγάπη.

Μεταφρ. ΑΝΔΡΕΑΣ Σ. ΙΩΑΝΝΟΥ

Η ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΔΕΩΝ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΜΑΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΜΑΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

Ἡ δημοτικὴ ποίηση εἶναι ἐκδήλωση πνευματικῆ, μέσα στὴν ὁποία καταφαίνεται ἀκριβέστερα ἴσως ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες ἐκδηλώσεις, μὲ ὄλο τὸ νοηματικὸ τῆς βάθρο, ἢ συνείδηση, πού ἔχει ὁ λαὸς γιὰ τὸν κόσμo. Ἡ γνωριμία τῆς μᾶς εἰσάγει στὰ ἐσώτατα κινήματα τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ, ἐκεῖ ὅπου ἀπὸ τὶς πρώτες πηγῆς του ξεπηδᾷ ἀσυγκράτητος ὁ μεγάλος ἴμερος καὶ ὁ μεγάλος πόνος τῆς ζωῆς.

Ἔτσι καὶ ἡ δημοτικὴ μας ποίηση στέκει μπροστά μας σὰν μιὰ ὀλοζώντανη παρουσία, σὰ μιὰ δυναμικὴ ἀποκάλυψη αὐτοῦ, πού ἰδεῖται νὰ γίνῃ ὁ ἄνθρωπος μέσα στὴν πράξη. Γιατί, ἀλήθεια, μέσα στὴν ποίηση αὐτὴ γίνεται κάτι θαυμαστό. Ἀντικρύζομε κατάματα ὄχι ἓνα συγκεκριμένον ἄνθρωπο μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ἀτόμου ἢ τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ ἓνα μεγάλο λαό, πού ἡ συνείδησή του ἔχει τὶς καταβολές τῆς βαθεῖα μέσα στὴν ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ λαὸς ὁ ἴδιος ἔρχεται νὰ δώσει λόγο γιὰ τὴ ζωὴ. Καὶ ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι τόσο παλαιὸς ὅσο καὶ ἡ ζωὴ του.

Γι' αὐτὸ τεράστια σημασία γιὰ τὴν κατανόηση τῆς δημοτικῆς μας ποιήσεως καὶ τῆς ἀρχαίας μας λογοτεχνίας καὶ ἀκόμα περισσότερο τῆς πνευματικῆς φυσιογνωμίας τοῦ λαοῦ μας ἔχει ἡ κατάδειξη τῆς ἐνότητος τῶν ἰδεῶν ἐπάνω στὶς ὁποῖες οἰκοδομεῖται ὁ ἑλληνικὸς λόγος, ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια μέχρι σήμερα. Ὅτι πλήρωσε μὲ τὸ αἷμα τῆς κι' ὅτι ἀνάδειξε μὲ τὸν ἔρωτά της ἡ ζωὴ, δεμένη μὲ τὴ γῆ καὶ θρεμμένη μὲ τὴν ἰδέα, τοῦτο ἐκφράζει ἡ ἑλληνικὴ ποίηση καὶ ὅπως θὰ προσπαθήσουμε νὰ δεῖξομε κατὰ τοὺς ἴδιους βασικοὺς τρόπους.

Καὶ πρώτος χαρακτήρας, πού ἀφορᾷ γενικὰ τὴν ποιητικὴ σύλληψη, εἶναι αὐτό, πού θὰ μπορούσαμε νὰ πούμε πλαστικὸν ὄραμα τῆς ὁμορφιάς, χαρακτήρας θεμελιώδης, πού ἀνακύπτει μέσα ἀπὸ τὴν αἴσθηση, πού ἔχει ὁ ἄνθρωπος τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου. Τὸ ἄπλετο φῶς, πού χύνεται ἀβίαστα μέσα στὸ διάστημα καὶ ἀναδεικνύει τὶς μορφῆς στὴν ἀπέριττή τους ἀπλότητα καὶ στὴ θαμπωτικὴ καθαρωσύνη τους, προσφέρει στὴν αἴσθηση τοῦ ἀνθρώπου τὴν ὁμορφιὰ σὰν ὄραμα ὀλοκληρωμένο. Μέσα στὰ μέτρα τοῦ ἑλληνικοῦ τοπίου δὲν ὑπάρχει τὸ ἀνέφικτο τῆς ἀτέλειμνης πεδιάδας, οὔτε τὸ ἀσκήκωτο βάρος τῶν μεγάλων ὄρσεϊρών. Τὸ «μηδὲν ἄγαν» ἰσχύει πρώτ' ἀπ' ὅλα σὰν νόμος τοῦ Ἑλληνικοῦ τοπίου. Ἡ σύγκραση τοῦ φωτὸς μὲ τὴν συμμετρία τῶν ὄγκων γενᾷ τὴν πλαστικότητα, γνώρισμα ὀλοφάνερο τῶν μορφῶν, πού παρελαύνουν μέσα στὴν ἀρχαία μας λογοτεχνία καὶ στὸ δημοτικὸ τραγοῦδι, εἴτε πρόσωπα εἶναι αὐτές, εἴτε σκηνῆς τῆς ζωῆς καὶ τῆς φύσης. Ἡ εἰκόνα φωτίζεται μὲ διαύγεια, τὰ χαρακτηριστικὰ ξεχωρίζουν καθαρά:

Σὰν παίρνης τὸν κατήφορο, τὴν ἄκρη τὸ ποτάμι
μὲ τὸ πλατὺ ποικάμισσο, μὲ τᾶσπρο σου ποδᾶρι
χαμήλωσε τὴν μπόλια σου καὶ σκέπασε τὰ φρύδια...

Κι' ἄλλου:

Μπροστά χορεύουν οἱ ξανθὲς καὶ πίσω οἱ μαυρομάτες
καὶ μὲς τῆ μέση τοῦ χοροῦ χορεύει ἡ Ζερβοπούλα
καὶ λάμπαν τὰ μανίκια τῆς κι' ἄστραφ' ἡ τραχηλιά της

Τὸ πλαστικὸ τοῦτο στοιχεῖο δὲν εἶναι τόσο εἰκονικὸ, ὅσο εἶναι κάτι οὐσιαστικὸ, ἓνας νόμος, πού ἰσχύει παντοῦ, ἀπὸ τὴ σύλληψη τῆς ἰδέας ὡς τὴν μετρικὴν ἐκφρασὴ τῆς μέσα στὸ στίχο. Εἶναι ἡ αἴσθηση πού ἔχουμε γιὰ κάθε τι μέσα στὴν δημοτικὴ ποίηση, εἴτε εἶναι φύση εἴτε πάθος, ὅτι δὲν ξεφεύγει μέσα ἀπὸ τὰ μέτρα του, μοτικὴ ποίηση, εἴτε εἶναι ἐξημμένης φαντασίας. Ἀδρᾷ, στέρεα καὶ συγχρόνως δὲν γίνεται παραλήρημα μιᾶς ἐξημμένης φαντασίας. Ἀδρᾷ, στέρεα καὶ συγχρόνως εἶναι τόσο κοντὰ στὶς αἰσθήσεις μας, ὥστε νὰ μὴ μπορούμε νὰ τὸν ἀρνηθούμε, τὸ εἶναι τόσο κοντὰ στὸ πνεῦμα μας, ὥστε νὰ ζούμε τὴν ἀξία καὶ τὸ κάλλος του. Πῶσο κοντὰ στὰ ἰσόρροπα μέτρα τῆς φύσης, τῆς γέννησης καὶ τῆς φθορᾶς, τοῦ ἰδεατοῦ καὶ τοῦ αἰσθητοῦ συγχρόνως εἶναι οἱ στίχοι αὐτοί:

Ἀπὸ τῆ γῆς θγαίνει νερό κι' ὄχ τὴν ἐλιά τὸ λάδι
κι' ἀπὸ τῆ μάννα τὴν καλὴ θγαίνει τὸ παλληκᾶρι.
Στάλα τὴ στάλα τὸ νερὸ τρουπάει τὸ λιθᾶρι
κι' ἡ κόρη μὲ τὰ νάζια τῆς σφάζει τὸ παλληκᾶρι.

‘Ο νόμος αὐτὸς ζεῖ μέσα στὴν λογοτεχνία μας ἀπὸ καταβολῆς. Μεγαλόπρεπο παράδειγμα εἶναι ὁ Ὅμηρος. Μιὰ θαμπωτικὴ αἴγλη ξεχύνεται καὶ περιλούζει τὰ πρόσωπα καὶ τὰ τοπία, τὰ ἔμψυχα καὶ τὰ ἀψυχα. Ὅλα ἀναδεικνύονται μέσα στὴ λάμψη τους, ἀναπαύονται μέσα στὴ μορφή τους.

ἄρματα δ' ἐκλιναν πρὸς ἐνώπια παμφανόωντα (δ.42)

‘Ο ἄνθρωπος γίνεται ὅλος μιὰ λάμψη.

“Ἐξετ’ ἐπειτ’, ἀπάνευθε κίων ἐπὶ θίνα θαλάσσης,
κάλει καὶ χάρισι στίλβων (ζ,236—7)

Εἶναι ἄπειρες οἱ σκηνές τοῦ βίου κοντὰ στὴ θάλασσα ἢ μέσα στὸ σπίτι, ὅπου οἱ ἀσχολίες τοῦ ἀνθρώπου μᾶς ἀφήνουν τὴν βαθύτατη αἴσθηση τῆς ἀπλότητος, τῆς στερεότητος καὶ τῆς ὁμορφίας.

‘Η δ' ὅτε δὴ θάλαμον τὸν ἀφίκετο διὰ γυναικῶν
οὐδὸν τε δρυῖνον προσεθήσαστο, τὸν ποτε τέκτων
ξέσσειν ἐπισταμένως καὶ ἐπὶ στάθμην ἴθυσεν,
ἐν δὲ σταθμοῦ ἀρσε, θύρας δ' ἐπέθηκε φαεινάς... (φ, 43—45)

Κι' ἄλλου:

“Υλὴ δὲ σπέος ἀμφὶ πεφύκει τηλεθώσσα,
κλήθη τ' αἰγιόρος τε καὶ εὐώδης κυπάρισσος.
ἐνθα δὲ τ' ὄρνιθες ταυσιπτεροὶ εὐνάζοντο. (ε, 64—65)

2. Μέσα στὴν πλαστικὴ συνείδηση τοῦ Ἑλληνος τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀπόκοσμο καὶ ἰδιότροπο, δὲν μπορεῖ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὰ θεμελιακὰ μέτρα τῆς φύσης. Γι' αὐτὸ τὸ φυσικὸ στοιχεῖο εἶναι τόσο ἰσχυρὸ μέσα στὴν ἀρχαία μας λογοτεχνία καὶ στὸ δημοτικὸ τραγοῦδι. Ἡ φύση δὲν εἶναι στὸ δημοτικὸ τραγοῦδι, οὔτε στὸ ἀρχαῖο, ἕνα σύνολο ὕλικῶν φαινομένων, ἀλλὰ ἕνας κόσμος, ὅπου τὰ στοιχεῖα εἶναι μορφές τε λειωμένες καὶ ἔμψυχες, αἰώνια παρούσες στὰ κινήματα τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν ὑπάρχει στὴν προσωποποίηση, ὅς ποῦμε, αὐτὴ καμμιά σκοτεινὴ σύλληψη, γιατί τὰ φυσικὰ ὄντα δὲν χάνουν ποτὲ τὸν χαρακτήρα τοῦ ἐγκόσμιου στοιχείου. Ὁ βαθύτατος δεσμός τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν κόσμον τῆς φύσης ἐκτείνεται ἀπὸ τὴν αἰσθησιακὴ γνῶση τῆς φυσικῆς παρουσίας, ὡς τὸν ὑψηλότερο τόνο τῆς συμπαντικῆς συμπάθειας. Ἡ φύση δὲν εἶναι ἕνα ἐξωτικὸ καὶ ἰδιότροπο δράμα τῆς φαντασίας. Εἶναι ὅτι προσφέρει ἢ αἰσθησιολογία στὴν ἀφή, τὴν ὄραση, τὴ γέυση, τὸ ἀκουσμα, κι' αὐτὸ ὅχι σὰν σύνολο ἀπὸ ἐρεθίσματα ἀλλὰ σὰν θέαμα ὀλοζώντανο καὶ τελειωμένο, πού ἀναπαύεται μέσα στὸ φῶς:

“Ἐχετε γειὰ ψηλά βουνά καὶ κάμποι μὲ τὰ ρόδα
δρῶσις μὲ τὰ χαράματα, νύχτες μὲ τὸ φεγγάρι.

Πάνω ὅμως κι' ἀπ' αὐτὴ τὴν αἴσθηση ὁ δημοτικὸς ποιητὴς φθάνει σὲ μιὰ βαθύτερη συνείδηση τῶν στοιχείων τῆς φύσης. Ἀκροάζεται τὴ φωνή τους, πού ἔρχεται σὰν ἀνταπόκριση σὰ ἐνδόμυχα τους συναισθήματα. Ἡ φύση σκοτεινιάζει προμηνύοντας τὸ κακὸ πού θὰ γίνῃ στοὺς ἀνθρώπους ἢ γίνεται πρόσωπο, στὸ ὁποῖο ἐξομολογεῖται ὁ ἄνθρωπος τὰ πάθη του. Ἀκόμα μέσα στοὺς νόμους τῆς φύσης ἀνακαλύπτουμε τοὺς νόμους τῆς ζωῆς. Ἔτσι τὸ πάθος δρῶσις τὴν πλαστικὴν του ἔκφραση μέσα στὰ ὄρια τοῦ τοῦ φυσικοῦ καὶ τὰ μέτρα τοῦ αἰσθητοῦ. Μέσα στὴν ὁμοίωση τοῦ φυτοῦ ἢ τοῦ διαψασμένου κάμπου μὲ τὸν πόνο ἢ τὸν ἔρωτα τοῦ ἀνθρώπου ζοῦμε τὶς αἰώνιες κοσμικὲς δυνάμεις στὴν ἀπλότητα καὶ τὸ κάλλος τους:

Παίρνουν ν' ἀνθίσουν τὰ κλαριά κ' ἢ πάχνη δὲν τ' ἀφήνει
θῆλω κ' ἐγὼ νὰ σ' ἀρνηθῶ καὶ δὲ μ' ἀφήνει ὁ πόνος.

Εἶναι τόσο ἐνδόμυχο τὸ συναίσθημα πού ἔχει ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὴ φύση, πού φθάνει μέσα σὲ μιὰν εἰκόνα τῆς (στᾶστρα ἢ στὸ φεγγάρι ἢ στὸν ἥλιο) νὰ δεῖ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀγαπημένου προσώπου. Ἡ αἴγλη τῆς φύσης ἔρχεται νὰ φανερώσει ἐντονώτερα τὸ κάλλος τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ ἡ ἐνδόμυχη ταύτιση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὰ φυσικὰ στοιχεῖα δὲν ἔχει τὴ σκοτεινότητα μιᾶς μυστικῆς σύλληψης. Εἶναι μιὰ αὐθόρμητη θέαση τῆς φυσικῆς ὁμορφίας, πού τόσο συγκλονιστικὰ ζεῖ ὁ δημοτικὸς ποιητὴς καὶ πού δὲν ἔρχεται νὰ περιπλέξῃ τὴν εἰκόνα, ἀλλὰ νὰ τὴν ἐκφράσῃ ἐντονώτερα μέσα στὰ μέτρα τοῦ παραστατικοῦ:

Βάζει τὸν οὐρανὸ μαντί, τὴ θάλασσα μαγνάδι
τὸν ἥλιο βάζει πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθος,
καὶ τοῦ κοράκου τὸ πτερό βάζει καμαροφρύδι
τὴν ὄχεντρα τὴν πλουμιστὴ κορδέλλα στὰ μαλλιά τῆς
τὸν ἄμμο τὸν ἀμέτρητο ρίχνει μαργαριτάρι.

Οἱ φυσικὲς δυνάμεις στὴ ρωμαλεότητα ἀλλὰ καὶ τὴν εἰδυλλιακὴ τὸς χάρη παραγορεῖ καὶ συμμετέχει στὸν πόνο καὶ τὸ ὄργιο του, εἶναι ὅμως καὶ οἱ δυνάμεις, πού ὑπερβάλλουν τὸν ἑαυτό του καὶ ἐκπροσωποῦν τοῦ; αἰώνιους νόμους τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου:

Σὴ κῶνομαι μιὰ χαραυγὴ, μαῦρος ἀπὸ τὸν ὕπνο,
παίρνω νερὸ καὶ νίβομαι, μαντήλι καὶ σφουγγιῶμαι,
ἀκούω τὰ δέντρα καὶ ἄγγουον καὶ τὲς ὀξυές καὶ τρίζουν...

Στὴν ἀρχαία μας ποίηση ἀπὸ τὸν Ὅμηρο ὡς τοὺς τραγικούς ἢ φύση εἶναι ἕνα ὄραμα, πού φθάνει ἀπὸ τὴν μεγαλόπρεπη Δωρικὴ αἴσθηση τῶν φυσικῶν δυνάμεων ὡς τὴν εἰδυλλιακὴ Ἰωνικὴ χάρη τοῦ Ἑλληνικοῦ τοπίου. Δὲ φαίνεται ὅμως νὰ ὑπάρχει τόσο ἐντονος ὁ συμπαθητικὸς δεσμός τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὰ φυσικὰ στοιχεῖα ὅπως στὴ δημοτικὴ μας ποίηση, γιατί τὸ ὄραμα τῆς φύσης εἶναι ζωηρὸ καὶ πλαστικὸ μὰ πάντα ἀντικειμενικὸ. Δὲ λείπει ὅμως τὸ στοιχεῖο τοῦτο ὀλωσδιέλου ἀπὸ τοῦ; ἀρχαίου. Πόσο κοντὰ στὴ συναίσθηση τοῦτῆς τῆς φύσης ἀντηχοῦν τὰ μεγαλόπρεπα λόγια τοῦ Προμηθέα πάνω ἀπὸ τὸ φοβερὸ βράχο τοῦ Καυκάσου, ζητώντας νὰ κάμουν κοινωνοὺς τῆς ὀδύνης του τὶς μεγάλες δυνάμεις τῆς φύσης:

“ὦ δῖος αἰθὴρ καὶ ταχύπτεροι πνοαί,
ποταμῶν τε πηγαί, ποιτίων τε κυμάτων
ἀνήριθμον γέλασμα, παμμητόρ τε γῆ,
καὶ τὸν πανόπτην κύκλον ἡλίου καλῶ
ἴδεσθε μ' οἶα πρὸς θεῶν πάσχω θεός. (Ἰλσχ. Προμ. 88—92)

Ἡ προσφώνηση τοῦτῆς τῆς φύσης δὲν εἶναι σπάνια στὴν Ἑλληνικὴ τραγωδία. Σὲ στιγμὲς θριαμβικῆ; χαρᾶς καὶ ἀβάσταχτου πόνου, ὅταν ζητᾷ ὁ ἄνθρωπος νὰ ξεσπάσῃ σ' ἕναν ὕμνο λυτρωτικὸ ἢ νὰ ἀποχαιρετίσει τὴ ζωὴ ἀντικρίζοντας τὸ φοβερὸ σκοτάδι τοῦ θανάτου, τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, οἱ κρήνες καὶ τὰ ἱερά ἄλση εἶναι τὰ ἀγαπημένα ὄραματα, πού προσφωνεῖ ὁ ἥρωας:

Σὲ δ' ὦ φαεινῆς ἡμέρας τὸ νῦν σέλας,
καὶ τὸν δ' ἄφ' ὕψην ἥλιον προσενέπω,
πανύστατον δὴ κοῦπος' αὐθις ὕστερον.
“ὦ φέγγος, ὦ γῆ; ἱερὸν οἰκείας πέδον
Σαλαμῖνος, ὦ πατρῶον ἐστίας θάβρον...
κρηναί τε ποταμοὶ θ' οἶδε, καὶ τὰ Τρωϊκά
πέδια προσαιδῶ, χαίρετ'... (Σοφ. Αἴας 856—863)

3. Κάτω ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ φῶς, ὅπου ὅλα ἀναδεικνύονται καὶ ἀναπαύονται εὐδαιμονισμένα μέσα στὴ μορφή τους, δὲν μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος παρὰ νὰ ἔχει τὸ μέγανον ἴμερο τῆς ζωῆς, πού φτάνει ὡς τὰ ἀκρότατα ξεσπάσματα τοῦ Διονυσιασμοῦ. Ἡ ζωὴ εἶναι γιὰ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι καὶ γιὰ τὴν ἀρχαία μας λογοτεχνία μιὰ πρώτη καὶ ἀναντικατάστατη ἀξία. Ἡ ὄργιαστικὴ συνείδηση τῆς ἀξίας αὐτῆς ριζώνει βαθειὰ μέσα στὸ πνεῦμα τῆ; γῆς, ὑψώνεται ὅμως καὶ καταφάσκει ἀπόλυτα τὴν ἰδέα. Ἐνας ἀσίγαστος ἴμερος ἀναβρῶζει ἀπὸ τὴν ψυχὴ σὰν τὸ νερὸ ἀπὸ τὴ δροσπηγὴ κ' ἔρχεται νὰ τὴ γεμίσει μὲ πάθος φλογερὸ γιὰ τὸ εἶναι τῆς. Ἡ φύση ξεχύνεται μέσα στὶς αἰσθήσεις, εὐπνᾷει μέσα στὸν ἄνθρωπο τὴ γενετήσιαν ὁρμὴ τῆς καὶ πλημυράει παντοῦ τὰ γεννήματά τῆς γεμάτα ἀλκή καὶ κάλλος. Μιὰ ἔντονη φυσιολατρεία καὶ μιὰ βαθύτατα γήϊνη αἴσθηση τοῦ πάθους χαρακτηρίζει τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι.

Διψᾶν οἱ κάμποι γιὰ νερὰ καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνια
καὶ τὰ γεράκια γιὰ πουλιὰ κ' ἐγὼ, θλάχα μ' γιὰ σένα.

Εἶναι τόσο διθυραμβικὸς ὁ τόνος μερικῶν τραγουδιῶν, τόσο βαθὺ καὶ συναρπαστικὸ τὸ πάθος τους, φωνῆ Διονυσιακῆ πού μᾶς καλεῖ νὰ χοροῦμε τὴ ζωὴ στὰ ἄνθισμά τῆς, στὴν ἀπόλυτη κατάφασή τῆς μέσα στὸν ἔρωτα. Τὸ πάθος ὅμως δὲν εἶναι τυφλὸ, ζωϊκὸ, οὔτε μιὰ ξέθωρη ὀνειροφαντασία. Εἶναι ἡ φύση στὴν ἀξία τῆς.

Ἐμπήκε ὁ Μᾶης, ἔμπήκε ὁ Μᾶης, ἔμπήκε ὁ Μᾶης ὁ μῆνας.
 Ὁ Μᾶης με τὰ τριαντάφυλλα κι' ὁ Ἀπρίλης με τὰ ρόδα.
 Μᾶη μου, Μᾶη δροσερή, κι' Ἀπρίλη λουλουδάτε,
 Ἀπρίλη ροδοφόρετε, Μᾶη μου κανακάρη,
 π' ὄλον τὸν κόσμο γιόμισες μάνθη καὶ με λουλουδία
 κ' ἔμένα με περίπλεξες στῆς κόρης τὶς ἀγκάλες,
 Γιὰ μῆνυσε μου λυγερῆ, γιὰ μῆνυσε μου κόρη
 νὰ δάσω τὸ χαιρετισμὸν ὅσο π' ἀνθοῦν οἱ κάμποι
 στέφανα νὰ μᾶς πλέξουν με τάνθισμένο κλῆμα, κλπ.

Ὁ ἔρωτας δὲ χάνει τὸ χαρακτῆρα τῆς σωματικῆς ἐπιθυμίας, γνώρισμα κι' αὐτὸ ὅτι ὁ Ἕλληνας τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ καὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων ζεῖ ἔντονα μετὰ τὸ κορμί του. (πρὸβλ. τοὺς στίχους τῆς Σαπφούς: φαίνεται μοι κῆνος ἴσος θεοῖσιν / ἔμμεν ὄνηρ ὅπτις ἐναντός τοι / ἰζάνει κλπ.). Ὅμως ποτὲ δὲν μένει σὲ μιὰ ζωώδη αἰσθήση. Ἡ ἀγάπη εἶναι στὴν οὐσία τῆς μιᾶς βαθεῖα συγκλονιστικῆς λαχτᾶρα, μιᾶς ἐσωτερικῆς κίνησης τῆς ψυχῆς, πού καταξιώνει τὸν πόθο τοῦ κορμιοῦ μέσα στὴν ἰδέα τῆς ὀμορφιάς καὶ τῆς ἀντρείας. Ἡ ἀγαπημένη στὸ δημοτικὸ μας τραγοῦδι εἶναι πάντα ἡ «λυγερῆ», πού με τὴν παρουσία τῆς θαμπώνει τοὺς ἀνθρώπους. Κι' ὁ ἀγαπημένος δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι τὸ παλληκάρι. Ἡ ἀγάπη μ' ὅλο τὸ αἰσθησιακὸ τῆς φανέρωμα περνᾷ μέσα ἀπὸ τὸν καθαρισμὸ τῆς ὑψηλῆς ἰδέας, πού ἔχει ὁ λαὸς μας γιὰ τὴν ζωὴ. Εἶναι μιὰ ὑπερούσια χαρὰ, πού διαχύνεται μέσα ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου καὶ φθάνει ὡς τὴ βαθύτερη συναίσθηση τῆς ζωῆς, ἐκεῖ ὅπου ὁ ἀνθρώπος κινεῖται μέσα στὴν πληρότητα καὶ τὴν ἀξία τῆς. Ἀπὸ τὴν πρωτόγονη αἰσθήση τῆς νεῖται μέσα στὴν πληρότητα καὶ τὸν ἀξία τῆς. Ἀπὸ τὴν πρωτόγονη αἰσθήση τῆς πένιας καὶ τῆς δίψας, τῆς γέψης τοῦ ψωμιοῦ καὶ τοῦ νεροῦ καὶ τῆς φυσικῆς παρουσίας μέσα στὴν ὅποιον ἀνασαινεῖ βαθεῖα ὁ κλέφτης, ὡς τὴ γλυκάδα τοῦ ὕπνου καὶ τῆς χαρᾶς τοῦ χοροῦ, τοῦ τραγουδιοῦ καὶ τοῦ παιγνιδιοῦ, ὅπου ὁ ἄντρας ἀναδείχνει τὴ δύναμή του καὶ τὴ συναίσθησή του μέσα στὰ μέτρα τῆς πλαστικότητος, μιὰ ἀκατάβλητη πνοή, σὰν ἄνεμος ἀνοιξιᾶτικο, διαπερνᾷ τὴ ζωὴ καὶ τρέφει τὸν μεγάλον ἔρωτα, πού ὀργανώνει καὶ μεγαλώνει τὴν ψυχῆ:

Τῆς νύχτας οἱ ἄρματολοι καὶ τῆς αὐγῆς οἱ κλέφτες,
 ὄλονυχτις κουρσεύουνε καὶ τὲς αὐγῆς κοιμῶνται
 κοιμῶνται στὰ δασιά κλαριά καὶ τοὺς παχιούς τοὺς ἡσκιούς.
 Ἐχᾶν ἀρνιά καὶ ψῆνανε, κριάρια σουθλισμένα
 μὰ εἶχαν κ' ἓνα γλυκὸ κρασί, πού πίν' τὰ παλληκάρια.

Μέσα στὶς πρώτες αὐτὲς λειτουργίες τῆς ζωῆς καὶ μέσα στὴν ἄμεση ἐπαφή μετὰ τὰ φυσικὰ στοιχεῖα ὁ ἀνθρώπος αἰσθάνεται τὴν ἀδολὴ χαρὰ τοῦ εἶναι του καὶ καταφάσκει τὴ γῆνὴ του ὑπόστασι. Τὸ κορμί του δὲν εἶναι ἓνα ἀπλό σύνολο ζωϊκῶν λειτουργιῶν, ἀλλὰ ὁ φορέας μιᾶς πλατεῖας συνείδησης πού ἔχουμε γιὰ τοὺς νόμους τῆς ζωῆς καὶ τὴν ὀμορφιά τοῦ κόσμου. Ἄν οἱ αἰσθήσεις εἶναι πηγὴ μιᾶς ὀλόπρωτης χαρᾶς, ἡ ἐργασία κι' ὁ ρυθμὸς εἶναι ὁ ἐκφραστής τοῦ ὄργιου, πού ξεπηδᾷ μέσα ἀπὸ τὸν πυρῆνα τῆς ζωῆς. Μετὰ τὸ χορὸ καὶ τὸ τραγοῦδι ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀσκηση τοῦ κορμιοῦ ἀναβαφτίζεται ὁ ἀνθρώπος μέσα στὴν πηγὴ τῆς ἰδέας, πλάθεται μέσα στὰ μέτρα τῆς ὀμορφιάς καὶ τῆς ἀντρείας:

Ἐβγάτε ἀγόρια στὸ χορὸ, κοράσια στὰ τραγοῦδια
 πότετε καὶ τραγοῦδηστε πὼς πιάνεται ἡ ἀγάπη.

Πάνω ὅμως κι' ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τρόπους ὁ ἴμερος τῆς ζωῆς φθάνει στὸ κορυφαῖο του καὶ γίνεται μιὰ τέλεια ἀ ν θ ρ ω π ο λ α τ ρ ε ῖ α. Ἡ ἀπλή παρουσία τοῦ προσώπου εἶναι γιὰ μιὰ ἀξία μεγάλη, πού γεμίζει με θάμνος καὶ ἔρωτα τὴν ψυχῆ. Μιὰ ὑπερούσια χαρὰ γεμίζει τὴ μητέρα, ὅταν φέρνει στὸ φῶς ἓνα ἀνθρώπινο πλάσμα:

Γιόκα μου, ὅταν σ' ἔκανα
 πὼς δὲν ἐξαπέτησα
 πὼς δὲν ἔκανα φτερά
 σὰν τοῦ παγωνιοῦ χρυσᾶ
 νὰ πετάξω στὰ βουνά!

Ἡ λυγερῆ κι' ὁ ἀντρεϊωμένος, οἱ δυὸ κυριαρχοῦσες μορφῆς τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ εἶναι Ἀπολλώνια ὄραματα, πού φανερώουν τὴ ζωὴ σ' ὅλη τὴ μεγαλωσύνη καὶ τὴν ἀξία τῆς, τὴ γῆνὴ ὑπόστασι τοῦ ἀνθρώπου, λυτρωμένη μέσα στὴν ἰδεατή. Καὶ τὸ τραγοῦδι γίνεται ἓνας τέλειος ἔμνος πρὸς τὸν ἀνθρώπο:

Ἐλα κι' ἄς τὸ παινέσουμε τοῦτο τὸ παλληκάρι
 ὁπῶχει πλάτες γι' ἄρματα κι' ἄρμους γιὰ τὸ λιθάρι
 καὶ χέρια γοργογύριστα νὰ ρίχνουν τὴ σαίττα.

ἢ ἄλλου:

Τὸ νιὸ πού συνεβγαίνουμε τί ἔχουμε νὰ τοῦ ποῦμε;
 πού 'το ψηλὸς σὰν ἄγγελος, λιγνὸς σὰν κυπαρίσι,
 πούχε τὸ Μᾶη στὶς πλάτες του, τὴν ἀνοιξὴ στὰ στήθη,
 τάστρα καὶ τὸν αὐγερινὸ στὰ μάτια καὶ στὰ φρύδια.

Ἡ ζωὴ εἶναι ἓνα χάρμα, πού πρέπει νὰ τὸ γευθοῦν ὀλόψυχα ὄλοι:

Χαρεῖτε νιοὶ τὶς ὀμορφες καὶ νιὲς τὰ παλληκάρια
 καὶ σεῖς οἱ χαμογέροντες χαρεῖτε τὰ παιδιὰ σας.

Ἡ ἄρρητη τούτη χάρη, πού καταυγάζει τὰ αἰώνια νιάτα καὶ ἡ ἀπόλυτη κατάφασι τῆς ζωῆς, πού συλλαμβάνεται ὀλοκληρωμένα μέσα στὴ γῆνὴ τῆς ὑπέστασι, λυτρωμένη ὅμως μέσα στὴν ἰδεατή τῆς μορφῆς, εἶναι συνείδησι, πού τὴ βρίσκουμε τέλεια ἐκφρασμένη ἀπὸ τὰ πρώτα μεγάλα δῆματα τῆς λογοτεχνίας μας στὸν Ὀμηρο, στὸν Ἡσίοδο, στοὺς λυρικοὺς. Πηγὴ χαρᾶς μεγάλης καὶ ὀλόπρωτης γιὰ τοὺς Ὀμηρικοὺς ἦρωες εἶναι ἡ γέψη, ἡ ὄρασι, ἡ ἀκρόασι, ὁ ὕπνος, τὸ φῶς τῆς μέρας. Μιὰ εὐδαιμονία ἀναδρῦζει ἀπὸ τὰ κατάβητα τοῦ εἶναι, πλημυράει τὴν αἰσθήση, ἀναφαίνεται μέσα στὴν κίνηση καὶ τὸν λόγο, στὸ τραγοῦδι καὶ τὸ χορὸ.

Αἱ δὲ λοεσσάμεναι καὶ χρυσάμεναι λίπ' εἰλαῖο
 δεῖπνον ἐπειθ' εἶλοντο παρ' ὄχθησιν ποταμοῖο
 εἶματα δ' ἠελίοιο μένον τερωθμένα αὐγῆ.
 Αὐτάρ ἐπεὶ αἴτου δῆρθεν δμοῖαι τε καὶ αὐτῆ
 σφαῖρη ταῖδ' ἄρ' ἐπαίζον ἀπὸ κρήδεμνα βαλοῦσαι.
 Τῆσι δὲ Ναυσικάα λευκώλενο; ἦρχετο μολπῆς.

(ζ, 96 κέ).

Πουθενὰ ἄλλου δὲν ὑψώνεται ἔτσι ὁ ἀνθρώπος, πουθενὰ ἄλλου δὲν καταξιώνεται ἡ ζωὴ τόσο μέσα στὴ χαρὰ τῆς ἀπλής παρουσίας, μέσα στὴν εὐδαιμονία, πού ἀναδίνει ἡ φύσι στὴν ἰσορροπία τῆς, ὅσο στὸν Ὀμηρο. Ὁ ἀνθρώπος γίνεται ἰ σ ὀ θ ε ο ς, ἓνα τέλειο ἀγαλμα, πού θαμπώνει μετὰ τὴν ὀμορφιά καὶ τὴν φρονιμάδα του. Ἐτσι μιλά ὁ Ὀδυσσεύς στὴ Ναυσικάα:

Γουνοῦμαι σε, αἴασσα; θεὸς νύ τ ε ς ἡ ἔροτὸ; ἔσαι. (ζ, 149).

καὶ παρακάτω:

σέβας μ' ἔχει εἰσορόωντα.

ἢ ἄλλου:

θεῆ δ' ἴμεν ἐκ θαλάμοιο, θεῶ ἑναλίγκιος ἄντην. (ε, 5).

4. Δίπλα στὸν μεγάλον αὐτὸν ἴμερο, πού βυθίζεται μέσα στὰ ἔγκατα τῶν αἰσθήσεων καὶ ἀναδύεται ρυθμισμένος μέσα στὸ φῶς τῆς ἰδέας μετὰ ὅλη τὴ γοητεία τῆς θηλυκῆς πνοῆς, πού τὸν γέννησε, στέκει μιὰ ἄλλη μαχητικὴ καὶ ἀνυπότακτη συνείδησι τῆς ζωῆς, θρεμμένη μέσα στὴν ἀγριάδα τοῦ ἀντρισμοῦ. Δίπλα στὴ θαλπωρὴ τῆς Ἰωνίας στέκει ἡ ἀγωνιστικὴ ὄρμη τοῦ Δωρισμοῦ.

Ὁ ἠρωϊσμός στὸ δημοτικὸ τραγοῦδι ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ ἐλεύθερο φρόνημα, πού διαπνέει τὰ κλέφτικα τραγοῦθια καὶ φθάνει ὡς τὸ μυθικὸν ὄραμα, ἐκεῖ ὅπου ὁ ἄντρας ὑπερβαίνει τὰ ὄρια τοῦ ἀνθρώπινου καὶ γίνεται Τιτάνας. Ἡ ἀνυποταξία, θρεμμένη ἀπὸ τὸν ἀξεδίκαστο πόθο τῆς ἐλευθερίας, ἐκδηλώνεται μέσα σ' ἓναν ὀλοκληρωτικὸν ἀγῶνα ζωῆς καὶ θανάτου. Ἀπὸ τὸ θάμασμα μπροστὰ στὰ κατορθώματα τῆς ἀντρείας ὡς τὴ συναίσθησι τῆς ἀξίας, πού ἔχει ἡ ἐλεύθερη ζωὴ, μιὰ ἀδάμαστη θέλησι διαπερνᾷ τὴ λαϊκὴ ψυχὴ καὶ τὴ θεβαίνει ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι πρώτ' ἀπ' ὅλα μιὰ ἀξία ἠθικῆ. Ἀνάξια καὶ καταφρονεμένη εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ σκλάβου. Τούτῃ ἡ φλόγα πού θρέφει τὸν ἀγῶνα εἶναι ἓνα αἶτημα ζωῆς, πού κατασυντρίβει κάθε πέθο γιὰ ὑλικά ἀγαθὰ, κάθε δελεαστικὴ προσφορὰ (πρὸβλ. τὸ τραγοῦδι τοῦ Βασίλη):

Τρεῖς μέρες κάνει πόλεμο, τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες
 χωρὶς ψωμί, χωρὶς νερὸ, χωρὶς ὕπνο στὰ μάτια.

Ὁ κλέφτης γιὰ νὰ ζήσει τὴν ἀνυπότακτη ζωὴ του, πρέπει νὰ μάθει τὴ στέρησι, νὰ ἀντικρύσει τὸ θάνατο. Μεγάλος εἶναι ὁ πόνος, πού μάχεται τὸν ἄντρα, γιὰ νὰ τὸν ἀνεβάσει ὡς τὴν ἀσκηση τῆς λεβεντιάς.

Μαύρη ζωή που κάνουμε έμεις οι μαύροι κλέφτες.

Δίπλα στο κλέφτικο τραγούδι, που εκφράζει μ' ένα λόγο τον άντρισμό καταξιωμένο μέσα στον αγώνα για ελευθερία, στέκει ένας κύκλος τραγουδιών, τὰ άκριτικα, που έφερε στο φώς ο σκληρός αγώνας του Έλληνισμού προς τους Άνατολικούς λαούς κατά τὰ Βυζαντινά χρόνια. Οι ήρωες άκριτες ζούν μέσα στη φαντασία του λαού, τρέφονται και μεγαλώνουν μέσα σ' αυτήν, ύψώνονται και γίνονται σύμβολα της άκατάλυτης άγωνιστικής θέλησης του έθνους. Η άνδρική δύναμη ξεπερνά πια τὰ ανθρώπινα όρια, φανερώνεται μέσα σε έκπληκτικά γεγονότα, που συνταράζουν τη λαϊκή συνείδηση και μάς βεβαιώνουν ότι η πρόμαχη γενεά των ήμιθέων ζει ακόμα στην Ελλάδα. Ο ήρωας δεν ύποτάσσεται σε καμμιάν ανάγκη, ούτε στο πλήθος των έχθρών, ούτε και σ' αυτό που αποτελεί άτεγκτο φυσικό νόμο, τὸ θάνατο. Μένει ως την ύστατη του πνοή άγωνιστικός. Έτσι άπαντὰ ο νέος ήρωας στον Χάροντα, που ζητά την ψυχή:

Δέ θάναω γώ τὰ ρούχα μου, δέ θέτω τάρματά μου
μηδέ τὰ χέρια μου σταυρό, νά πάρης την ψυχή μου.
Μ' άντρας έσύ, άντρας κ' έγώ, κ' οι δύο καλά άντρωμένοι
κι' άντε να πά άπαλέψωμε στο σιδερένο άλδων.

Καθαρά Τιτανική είναι η παράσταση του Διγενή μέσα στις τρομαχτικές διαστάσεις, που παίρνει η δύναμή του. Η ζωή ύψώνεται μέσα στο πνεύμα του λαού και γίνεται μύθος. Από την άχλυν όμως του μύθου προβαίνουν μέσα στο τραγούδι και πλάθονται σε τέλεια όράματα οι μορφές των ήρώων. Ο άκατάλυτος άνδρισμός, που έθρεψε τὸ αίμα της φυλής μέσα στους Ιστορικούς της άγώνες, ρυθμίζει τὸ τραγούδι στον ύμνο εκείνου, που αποτελεί για τὸ λαό Ίνδαλμα ζωής.

Ο Διγενής ψυχομαχεί κ' η γη τόνοι τρομάσσει.
Βροντά κι' αστράφει ο ούρανος και σειέτ' ο άπάνω κόσμος
κι' ο κάτω κόσμος άνοιξε και τρίζουν τὰ θεμέλια.

Από τὰ πανάρχαια χρόνια, χαμένη μέσα στη θαμπή μνήμη της προϊστορίας μας φθάνει η ίαχη τούτη των ήρώων. Από τὸν Περσέα και τὸν Ηρακλή, και τὸν Θησέα ως τὸς Όμηρικούς ήρωες, μία γενεά μεγάλων άντρών, που κρατοῦν από τὸν γένος τὸν Θεόν, πλημυράει με την παρουσία της την Ιστορική μνήμη και τη μεθική συνείδηση του λαού. Πρώτο στοιχείο της ζωής τους είναι η διαρκής έγρηγοραση μέσα στην πάλη, η άσκηση του άντρισμού των μέσα σε μία σειρά από άθλους. Τὸ ελεύθερο φρόνημα συζεί με τη σωματική ρώμη και δημιουργείται έτσι ένας χαρακτήρας που σημαίνει την ολοκληρωμένη αντίληψη της ζωής. Τὸ δίωμα τούτου, που κατακλύζει την έλληνική συνείδηση από τὸν Όμηρον ως τὸς τραγικούς, ανορθώνει μπροστά μας τὸ μεγαλόμυχο άντρα, παράδειγμα όχι ενδὸς θάναυτου ζωϊκού πληθωρισμού, αλλά μίας άλκιμης νεότητος πειθαρχημένης μέσα στην ευγένεια του ήθους. Οι ήρωες έχουν μία τόσο άλαφριά καρδιά, ώστε κλαίει σαν παιδιά στο χαμό ενός φίλου η στη θύμηση της πατρικής γής.

...αὐτῶρ έμοιγε κατεκλάσθη φίλον ήτορ,
κλαίων δ' έν ψαμάθοισι καθήμενος...

(δ, 538—539)

Μεγαλόπρεπες μέσα στη λάμψη και την όρμητικότητά τους χαράζονται μπροστά μας οι σκηνές της μάχης.

οίμησεν δέ άλεις ως τ' αϊετός ύπιπετήςεις

(X, 308)

Ότι όμως ο άντρισμός σημαίνει πρώτ' άπ' όλα αίτημα ήθικό, αγώνα για μιάν άξια και ελεύθερη ζωή, τούτο φαίνεται καθαρά μέσα στους τραγικούς με σύμβολο τὸν Προμηθέα. Έπιγραμματικά δηλώνει ο Αϊαντας την αιώνια ήθική θέση του Έλληνος άπέναντι στη ζωή:

άλλ' η καλώς ζήν η καλώς τεβνηκένας
τόν ευγενή χρή. Πάντ' άκήκοας λόγον.

5. Δίπλα στο μεγάλο ήμερο της ζωής, όπου η γήινη ύπόσταση του ανθρώπου

καταφάσκεται άπόλυτα, αξιοποιημένη μέσα στην ιδέα, είτε ελευθερία είναι αυτή, είτε όμορφιά, είτε άντρεία, στέκει ο μεγάλος πόνος της ζωής διαλαμένος από τη συνείδηση του χωρισμού από την πατρική γή και τὰ αγαπημένα πρόσωπα, από τη συνείδηση της φθοράς, της μοίρας και του θανάτου.

Ο έρωτας στο δημοτικό τραγούδι βρίσκει τὸν προορισμό του μέσα στο γάμο. Η οίκογένεια είναι ο άξερρίζωτος δεσμός αγάπης, που συνδέει τὰ πρόσωπα στη χάρη, στο χωρισμό και στο θάνατο. Έδώ, όπου γεννήθηκε η δημοκρατία, στηριγμένη στο σεβασμό της άξίας του προσώπου, δε μπορούσε παρά μέσα στο θεσμό της οίκογένειας, με βάθρο και κέντρο τη γυναίκα, που από αγαπημένη γίνεται νύφη και κυρά και μητέρα, να βρει ο άνθρωπος τὸ σπίτι, τὸ μέρος όπου γεννώνται και αναδεικνύονται άνθρωποι με όλη τη χάρη της προσωπικής τους παρουσίας. Ο ίδιος δεσμός γεννά μέσα στον άνθρωπο τη λατρεία του τόπου του, που παίρνει κι' αυτός μέσα στη συνείδησή του μιάν άξια προσωπική.

Τώρα είναι Μάης κι' άνοιξη, τώρα είναι καλοκαίρι
τώρα φουντώνουν τὰ κλαδιά κι' άνθίζουν τὰ λουλούδια
τώρα κι' ο ξένος θούλεται στον τόπο του να πάει.

Ο χωρισμός, η στέρηση της χάρης, που δοκιμάζει ο άνθρωπος, όταν ζει στον τόπο του, κοντὰ στους δικούς του, γεννά τόσην όδύνη, όσος είναι και ο έρωτας προς τη γή και τὸς ανθρώπους της. Στην ξενιτιά, στον κίνδυνο, στο θάνατο, παραστέκουν πάντα οι μορφές των αγαπημένων. Την ύστατη στιγμή του ο κλέφτης αφήνει παραγγελιά στους συντρόφους του:

Παιδιά Μωραϊτόπουλα και σεις Ρουμελιωτάκια
μά τὸ ψωμί, που φάγαμε, μά την άβερφωσύνη,
περάστε από τὸν τόπο μου κι' από τὸς έδικούς μου.

Ο ήμερος της πατρικής γής μαζί με τὸν κραταιό δεσμό της οίκογένειας, η χάρη του γάμου και η θαλπωρή του οίκου, τὰ τέκνα που είναι χάρμα μπροστά στα μάτια των γονιών και τὸ σεβας των τέκνων στους γενεΐς, μαζί με τη φεγγαβολιά της γυναίκας, σαν παρθένας, δέσποινας του σπιτιού και μητέρας είναι αγαπητά και πρωταρχικά θέματα, γύρω από τὰ όποια στρέφεται τὸ Όμηρικό έπος. Η Πηνελόπη και η Ναυσικά, η Άνδρομάχη, ο μεγάλος οίκος του Πριάμου και του Άλκινόου μάς χαρίζουν τὸ δράμα ενός σταθεροῦ κοινωνικοῦ θεσμοῦ, που είναι ριζωμένος μέσα στις συνειδήσεις των ανθρώπων, που έχει γίνει τρόπος ζωής. Έτσι προσφωνεί ο Όδυσσεύς την Ναυσικά:

τρεις μάκαρες μὲν σοί γε πατήρ και πότνια μήτηρ,
τρεις μάκαρες δε κασίγητοι μάλα που σφίσι θυμός
αϊέν ευφροσύνησιν ίαίνεται είνεκα σείο,
λευσόντων τιοίνδε θάλος χορόν εισοιχνεῦσαν.
Κείνος δ' αὔ περι κήρι μακάρτατος έξοχον άλλων,
ός κε σ' ένδοιοί θρίσας οϊκόνδ' άγάγηται. (ζ, 154—158)

Αν για τὸν αγώνα της έπιστροφής στην πατρώα γή γράφτηκε μιά Όδύσεια, τὸ δίωμα τούτο μένει αιώνιο μέσα στην συνείδηση του Έλληνα και βρήκε τη θαυμαστή λυρική του έκφραση και στους μεταγενέστερους ποιητές, τὸς λυρικούς και τὸς τραγικούς. Είναι τόσο συγκλονιστική η αίσθηση του γυρισμού στην πατρική γή, ώστε ο κήρυκας χαίρετώντας τὸ χῶμα και τὸ φώς του ήλιου δέν έχει άλλην έπιθυμία και ο θάνατος είναι γι' αὐτὸν γλυκός.

Χαίρω τεβνάνα δ' ούκέτ' άντερῶ θεοΐς. (Αίσχ. Άγ. 539)

Ο Αϊαντας την ύστατη στιγμή του θανάτου κρατεί μέσα στη μνήμη του την πατρίδα και τὸς γέροντες γονεΐς:

σὺ δ, ὦ τὸν αϊπὺν ούρανον διφρηλατῶν
ήλιε, πατρώων την έμην όταν χθόνα
ίθης, έπισχῶν χρυσόντων ήνιαν
άγγελιον άτας τας έμάς μόρον τ' έμὸν
γέροντι πατρί τη τε δυστήνω τροφῶ.

Τὴν περίσσια χαρὰ τῆς ζωῆς ἀντιμάχεται ἡ ἀτεγκτὴ μοῖρα, ἡ φθορὰ κ' ὁ θάνατος. Ἀπὸ τῆ συνείδηση τῶν τριῶν τούτων πηγάζει ἡ δραματικὴ πνοή, ὁ ἐλεγειακὸς τόνος, ὁ σπαραγμὸς ἀλλὰ καὶ ἡ πεισματικὴ ἀνυποταξία, πού χαρακτηρίζει ἕνα μεγάλο μέρος τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν. Φοβερὴ ἀντηχεί σὲ μερικὰ ἢ τραγικὴ μοῖσα. Ὁ ἄνθρωπος παλεύει μὲ τὶς ἀγριεὶς δυνάμεις τῆς φύσης, μὲ τὰ στοιχεῖα, μὲ τὴν ἀλύπητὴ μοῖρα του, μὲ τὸ χρόνο καὶ τὴν ἀρρώστεια, πού ἀντιστρατεύονται τὴ ζωὴ, τὴν ἀντρέια, τὴν ὀμορφιά. Βαρειὰ πέφτει ἡ σκιά τῆς μοῖρας ἀπάνω στοὺς μαστόρους τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἄρτας.

Ἄλλοιμονο στοὺς κόπους μας, κρίμα στὶς δούλεψές μας,
ὀλημερὶς νὰ κτίζουμε, τὸ θράβυ νὰ γκρεμμίεται.

Ὁ θάνατος, ὁ φοβερὸς τούτος ἀρνητὴς τῆς ζωῆς, ἔρχεται νὰ ἐπιστέψει τὸ χωρισμὸ τῶν ἀγαπημένων, τὴ φθορὰ, πού φέρει ὁ καιρὸς. Τὸ πνεῦμα τοῦτο τοῦ πόνου, πού διαπνέει πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀφηγηματικὰ τραγούδια (τὶς παραλογές) ἐμφανίζεται μὲ ἄλλη μορφή, σὰν λυρικὸ ζέσπασμα, στὰ μοιρολόγια καὶ σὰν στοχαστικὴ θεβαίωσι στὰ γνωμικὰ τραγούδια. Ὅσο μεγάλη εἶναι ἡ χαρὰ τῆς παρουσίας μέσα στὴ ζωὴ, ἡ γλυκύτητα τοῦ ὕπνου, τοῦ λουτροῦ, τοῦ φαγητοῦ, ἡ εὐδαιμονία στὴν αἴσθησι τῆς φύσης, στὴν ἐργασία, στὴν ἄσκηση τοῦ κορμιοῦ, στὴν ὀμιλία, στὸ νεανικὸ ἔργιο μέσα στὸ χορὸ καὶ στὸ τραγούδι, τόσο μεγάλος εἶναι ὁ πόνος γιὰ τὴ στέρηση τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν. Γιὰ τὸ θάνατος σημαίνει γιὰ τὸ δημοτικὸ μας τραγούδι τὴν ἀπόλυτη ἀρνησι τῆς ζωῆς. Ὅσο μεγάλος εἶναι ὁ ἴμερος τῆς γῆς, πού χαίρεται τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, τόση εἶναι καὶ ἡ ἀπέχθεια γιὰ τὸν κάτω κόσμο, πού τὸν σκεπάζει ἡ παγωνιά.

Κάτου στὰ τάρταρα τῆς γῆς τὰ κρυσπαγωμένα
μοιρολογοῦν οἱ λυγερὲς καὶ κλαῖν τὰ παλληκάρια.
Ἄταχα νὰ στέκη ὁ οὐρανός, νὰ στέκη ὁ Ἀπάνου κόσμος
νὰ στέκουν τὰ χοροστασία σὰν πού ἦτανε καὶ πάντα....»

Ἡ πλατεία αἴσθησι τῆς γῆς, πού διαπνέει τὸ δημοτικὸ μας τραγούδι, κορυφώνεται καὶ γίνεται συνείδησι μέσα στὸ γνωμικὸ τραγούδι. Ἡ γῆ εἶναι ἡ γεννήτρα ἀλλὰ καὶ ἡ καταλύτρα τῶν πάντων. Ἡ αἰώνια ἐπαναστροφή τῆς ὑπαρξης στὴν ἀνυπαρξία εἶναι ἕνας ἀτεγκτος νόμος τῆς γῆς, πού ἐπιβάλλει σὲ κάθε ἄνθρωπο νὰ πληρώσει τὴ γέννησή του μὲ τὸ θάνατο. Ἡ συνείδησι τῆς ἐφημερότητας εἶναι τόσο ὀδυνηρή, ὅσο μεγάλη εἶναι ἡ συναίσθησι τῆς ὀμορφιάς πού ζεπηδαίει ἀπὸ τὴ γῆ, τῆς χαρὰς πού ἔχει ἡ παρουσία μέσα στὴ ζωὴ. Ὅσο ὁμῶς συλταρακτικὴ κ' ἂν εἶναι ἡ συνείδησι τούτη, δὲν ὀδηγεῖ ποτὲ στὸ μελαγχολικὸ ρεμβασμὸ, στὴν ἀρνησι τῆς ζωῆς, στὴ μοιρολατρεία καὶ τὴν ἀπραξία. Μέσα στὴν πυρόζωη δ'ῶπα τοῦ λαοῦ μας γιὰ τὴ ζωὴ τὸ βίωμα τοῦτο γίνεται ἕνα κέντρισμα γιὰ μιὰ ὀργιαστικώτερη κατάφασι τοῦ εἶναι.

Χαρήτε νιοί, χαρήτε νιές, κ' ἡ μέρα ὀλοθραδουάζει
κ' ὁ Χάρος τὶς ἡμέρες μας μιὰ μιὰ τὶς λογαριάζει.
τράβα τὸ χορὸ κ' ἄς πάη
μαῖρη γῆς θεὰ μὰς φάη.

Καὶ παρακάτω:

Τούτ' ἡ γῆς πού θὰ μὲ φάη
βαρτε τὴν μὲ τὸ ποδάρι.

Βαθὺς εἶναι ὁ σπόρος, πού γέννησε τὴν Ἑλληνικὴ τραγωδία. Φθάνει ὡς τὶς πρῶτες πηγές τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἀνεπιφύλακτα μπορεῖ κανεὶς νὰ πει ὅτι ἡ ἀντίληψη τῆς ζωῆς στὸν Ὀμηρο μ' ὅλη τὴν Ἀπολλώνια εὐδαιμονία τῆς εἶναι τραγικὴ. Τὸ θάυμα τοῦτο τῆς ζωῆς, πού ὑψώνεται κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, μὲ τὴ φεγγαβολιά τῆς ὀμορφιάς, τῆς ἀλκῆς καὶ τῆς φρόνησις, ἀντιμάχεται ἡ «ὀλοή μοῖρα», οἱ ἀνυπερλημα τῶν θεῶν, εἴτε εἶναι τὰ ἀγρια στοιχεῖα τῆς φύσης, εἴτε αὐτὲς εἶναι τὸ θεσκοτεινὰ πεπρωμένα. Ὁ ἄνθρωπος συναισθάνεται τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν ἐφημερότητα του, παλεύει ὁμῶς νὰ κρατήσει τὴ ζωὴ στὴν ἀξία τῆς, δοκιμάζεται σκληρὰ μέσα στὰ φοβερὰ παθήματα, πού τοῦ ὀρίζει ἡ μοῖρα, ἐνῶ τὸν παραμολεῖει διαρκῶς ὁ ταηλεπαρὰ ὁ φοβερὸς ἀρνητὴς τῆς ζωῆς πού καταλύει τὴν ἀξία καὶ τὴν ἀγάλη τῆς ὑπόστασις. Τὰ ἀγαλμα, πού εἶναι ὁ ἄνθρωπος μέσα στὴν ἀίγλη τῆς μέρας, δὲν εἶναι παρὰ ἕνα εἶδωλο, μιὰ ἀπατηλὴ σκιά μέσα στὸν ζῶφο τοῦ Ἄδου. Ὁ Ὀδυσσεὺς ζητᾷ νὰ ἀγκαλιάσει τὴ μητέρα του στὸν Ἄδη:

Τρὶς μὲν ἐφωρμήθην, ἔλέειν τέ με θυμὸς ἀνώγειν,
τρὶς δὲ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ εἴκελον ἢ καὶ δνείρω
ἔπττατ'. ἐμοὶ δ' ἄχος δέξυ γενέσκετο κηρόθι μάλλον

(λ. 206—8)

Πρωταρχικὴ εἶναι ἡ ἔννοια τῆς μοῖρας στὴν Ἑλληνικὴ τραγωδία, πού ἔρχεται νὰ ἐκφράσει τὸν πόνο τοῦ ἀντρός, πού παλεύει μὲ τὶς ἀνυπερβλητες δυνάμεις, πού τὸν ὀρίζουν. Μὲ φρίκη καὶ δέος γεμίζει ἡ ψυχὴ μπροστὰ στὰ στυγερὰ παθήματα τῶν ἡρώων. Ἀπέναντι στὸ ἀδήριτον κράτος τῆς Ἀνάγκης, ἀπέναντι στὴν κακοδαιμονία, πού καταδυναστεύει τὶς γενεές, συντριβεται ὁ ἄνθρωπος ζητώντας νὰ ὑψώσει τὸ ἀνάστημά του:

Ἄλλ' ἡ μοιριδία τὶς δυνάσεις δεινά,
οὐτ' ἂν τὶς ὀλθος, οὐτ' Ἄρης, οὐ πύργοι
οὐχ ἀλίκυτοι κελαιναὶ νᾶες ἐκφύγειν.

Ὁ ἄνθρωπος ὑπόκειται στὸ νόμο τῆς φθορὰς καὶ τῆς ἀρρώστειας, ὀφείλει νὰ πληρώσει σκληρὰ τὴν ὕβρη του. Ὁ χρόνος, πού δαμάζει τὰ πάντα, φέρνει μαζὺ του τὰ ὀλέθρια γηρατεῖα καὶ τὸ θάνατο. Ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ εἶναι τόσο πρόσκαιρη καὶ ἀπατηλή, πού γίνεται ἕνα παιγνίδι στὰ χέρια τῶν θεῶν. Τούτῃ ἡ συναίσθησι τῆς ζωῆς καὶ ἡ γνωμολογία τῆς ἐφημερότητας ἀπὸ τὸν Ὀμηρο καὶ τὸν Ἡσίοδο περνᾷ μέσα στὴ λυρικὴ ποίησι καὶ φθάνει ὡς τοὺς τραγικούς.

Ὅρῳ γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο πλὴν
εἶδωλ' ὅσοι περ ζῶμεν ἢ κούφην σκιάν

(Σοφ. Αἴας 120—121)

Ὁ χορὸς μιλώντας στὸν Προμηθεῖα λέει:

τὶς ἐφαμερίων ἀρηξίς; οὐδ' ἐδέρχθης
ὀλιγοδραναίαν ἄκικυν,
ἰσόνειρον, ἄ τὸ φωτῶν
ἀλακὸν γένος ἐμπεποδισμένον.

(Αἴσχ. Προμ. δεσμ. 547—550)

Τώρα μποροῦμε νὰ καταλάβουμε πόσο βαθεῖα μέσα στὴν προαιώνια συνείδησι τοῦ Ἑλλῆνος εἶναι οἱ στίχοι τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ, πού ἔρχονται νὰ σημάνουν τὸ διθύραμβο τῆς χαρὰς, τὴν ἀδίστακτη κατάφασι τῆς ζωῆς ἀκριβῶς μέσα στὸ πνεῦμα τοῦ πόνου, πού γεννᾷ ἡ αἴσθησι τῆς φθορὰς.

Χαρεῖτε νιοὶ τὲς ὀμορφες καὶ νιές τὰ παλληκάρια
καὶ σεῖς οἱ χαμογέροντες χαρεῖτε τὰ παιδιὰ σας!
Σὰν τόνειρο πού εἶδα φές κοντὰ νὰ ἐημερώση
ἔτ'σ' εἶναι τούτος ὁ ντουνιας, ὁ ψεύτικος ὁ κόσμος!

Μιὰ ζωὴ θρεμμένη ἀπὸ τὸν τέλειο Διονυσιασμὸ, πού ἀπλώνει τὸν ἴμερό της μέσα στὰ ἔγκατα τῶν αἰσθήσεων καὶ μέσα σὲ μιὰ πλατεία συνείδησι τῆς γῆς καὶ ὑψώνεται ὡς τὶς ἀκρότατες κορυφές τοῦ εἶναι, ἐκεῖ πού ἡ ὑπαρξη δὲν εἶναι παρὰ ἕνα χάρμα ὀμορφιάς, ἀντρέιας καὶ ἠθικοῦ ὕψους, καὶ πού ἔχει, παράλληλα, βαθύτατη γνώσι τῆς φθορὰς καὶ τοῦ θανάτου χωρὶς νὰ παύει οὔτε στιγμὴ νὰ εἶναι ἀγωνιστικὴ καὶ ὀργιαστικὴ, μιὰ τέτοια ζωὴ, ὅπως μᾶς τὴν παραδίδει ὁ Ἑλληνισμὸς μέσα στὸ παρὰ νάρχαιο καὶ τὸ νεώτατο τραγούδι του, μπορεῖ νὰ ὀνομαστεῖ ἀληθινὰ ἀνθρώπινη, γιατί δικαιώνει τὴ γῆνινη ὑπόστασι τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς νὰ γίνεται βάνουσι, καὶ ὑψώνεται τὸ πνεῦμα του χωρὶς νὰ γίνεται ἀσκητικὴ.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΒΟΥΔΔΑΣ

Σιωπὴ, πού χάνεσαι στ' ἀπόμακτρα
κ' ἐγὼ σὰν πνεῦμα ἀνάλαφρο
πάνω στὸ χῶμα σου πατῶ.

Βήματα, πού θυθίζετε
μὲς στῶν δασῶν τὴν καταχνιά,
κ' ὀλος πατῶ σὰν ὄνειρο,
κ' ὀλος σταλάζω σιγαλιά!

ΟΛΓΑ ΒΟΤΣΗ

ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΝΙΚΕΣ *

I

Τῆς πλουτοφόρας Λήδρας μάγο ἀστέρι,
τὸν ὕμνο ἐπέρασες τοῦ θεοῦ Πινδάρου.
Χρυσὴ τῆ δόξα στὰ μαλλιά σου χάρου,
τῆς δόξας χρυσοπαίδι δίχα ταίρι,
Γόλγε, πού τὴν τρανή σου γρηγοράδα,
θὰ ζήλευε κι' ἀπτοῦ χρυσοῦ γοργάδα.
Σ' ἐνομαστὰ τῆς Κύπρου τώρα μέρη
μὲ τὴν ὀρμὴ πολεμιστῆ βαρθάρου,
ὕμνο τριανταφυλλένιο τοῦ χειμάρρου
χρυσαστεφῶ θὰ φτιάξω ἀνοιχτοχέρη,
τῆ μουσικῆ σου γιὰ νὰ πῆ ὁμορφάδα
στῆς Τέχνης τὴν πιὸ ἀστέρινη κορφάδα.

Τοῦ ξακουστοῦ Φιλόλαου φυγγενάδι,
τοῦ ρήγα τῆς παλαιστρας, σὲ καλοῦνε,
κι' ἀνίμι τοῦ Στασίνου σὲ λαλοῦνε
αὐτογραφετὸ πού κέρδιζε κοπάδι
πεντάλαμπρος σὰ ζηλευτὴ λαμπάδα
τὶς δαφνομάλλες νίκες στὴν Ἑλλάδα.
Κι' ἀκόμα πλάσμα ἀπὸ ἐρωτίας τὸ χᾶδι
τοῦ καλλιτέχνη Λέαντρου σὲ θαρροῦνε
καὶ τ' Ἀκεοῦ ἀυταδέρφι σὲ τιμοῦνε
πού κένταγε σὲ μεταξένιο ὑφάδι
μ' αὐτόχθονα λινάρια ἀράδα-ἀράδα
κι' ἀστέρια κι' οὐρανὸ καὶ φωτεράδα.

Μὰ τῆς λαμπρῆς γενιάς ἡ ξανθομάλλα
μονάχα φήμη δὲν ἀρκεῖ ν' ἀνθίζει.
Πρέπει καὶ τ' ἀποθλάσταρα ν' ἀγγίζει
μιάς φήμης τὸ μελίσσι καὶ μεγάλα
μὲς τῆ δικῆ τους δόξα νὰ σαλεύουν
σὰν ἡλιοὶ ρόδινοι πού βασιλεύουν.
Μὰ ἐσένα τῆς γενιάς σου ἡ λάμψη μ' ἄλλα
πολλὰ προικιά καὶ πλοῦτια σὲ στολιζει
κι' ἀπὸ δικὰ σου στέφανα ροδίζει
τὸ θῶρι σου, ἡ δόξα στάζοντας μιά στάλα,
θῶρι χρυσοῦ πού νιάτα τὸ ζηλεύουν
κι' ἀπάρθενες κοπέλλες τὸ λατρεύουν.

Κι' ἄμποτε καὶ τοῦ Πινδάρου ἡ φλογέρα
στῆς Ὀλυμπίας τοὺς ἐξῆρωτους ἀγῶνες
μὲς τὸν ξανθότατο, καθάριο ἀγέρα,
μὲ ὕμνων ξανθῶν ἀσύγκριτες κορῶνες,
θεοῦ νὰ σὲ κηρύξη πέρα ὡς πέρα
κι' ἀφαστος πιά νὰ λάμπεις στοὺς αἰῶνες.

II

Τοῦ μάγου Κολωνοῦ ὁ ἀνθός, τ' ἀηδόνι,
τῶν τραγουδιῶν ὁ ρήγας, πού ὁμορφαίνει
τὸ χᾶραμα μὲ ἀχούς, δὲν παραθαίνει
μὲ τῆ δικῆ σου τέχνη πού ὡς κλαδώνει,
ξαμῶνοντας ἀπ' τῆ χρυσῆ φλογέρα,

(*) Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 60ης ἐπετείου τῆς ἰδρύσεως τοῦ Γ. Σ. Π. καὶ τῆς τελέσεως τῶν Μ' Παγκυπρίων ἀγῶνων, δημοσιεύουμε τοὺς «Παγκυπριονικές» τοῦ φίλου κ. Κ. Χρυσάνθη, ὁ ὁποῖος περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς ποιητὲς μας ἔχει ἀσχοληθῆ μὲ Κυπριακά θέματα, κι' ἰδιαίτερα μὲ τὸ θέμα τοῦ κλασσικοῦ ἀθλητισμοῦ. «Κ. Γρ.».

παράδεισους σκορπᾶ μὲς τὸν ἀγέρα.
Μὲς τὰ καλάμια σου θαθιά φουσκώνει
μιά μουσικὴ ὁμορφάδα πού ὅλα δένει
στὴ μελωδία τῆ μάισσα κι' ἀνεθαίνει
σὰ χρυσαφιά πλημμύρα καὶ φουντώνει
λάμπες τεχνίτρες μὲς τὴν ἀσπρη μέρα
πού πάνε ἀγάλια σὰν τὸ κύμα πέρα.

ᾠδὴ ζηλευτῆ Λυκίωνα, τὸ τραγοῦδι,
τῆς Τέχνης τ' ἀκριθόπαιδο, ξυπνάει
στὰ στήθια μας χρυσοῦ καθὼς περνάει
τὴ πιὸ μεγάλη μέθη σὰ λουλοῦδι
πού μέλισσα ξανθόμαλλη ὡς τ' ἀγγίζει
μὲ μουσικὲς ἀγάπες τὸ προικίζει.
Μὲ τὴν παγκόσμια γλώσσα σου σὰ χνοῦδι
τῆ θαυμαστῆ ψυχῆ μας τὴν κινάει
κι' ὅπου τὸ φῶς ξανθόμαλλη τὴν πάει
σὰν τὸ συνεπαρμένο πεταλοῦδι
πού τῆς φωτιάς ἡ σπίθα τὸ φλογίζει
κι' ὡς πάει σιμὰ τ' ἀρπᾶ καὶ τ' ἀφανίζει.

Ἕγμος! στὸ καλομάσταρο τὸ Ἰδάλι,
Λυκίωνα, πού σὲ γέννησε καὶ φλόγα
γιὰ τὰ κυνήγια τοῦ ὑψηλοῦ ἀνθολόγα
σοῦ φύτεψε μὲ πάθος στὸ κεφάλι
καὶ σοῦ ἔδωσε καθὼς δωρήτρα μοῖρα
στὰ δάχτυλα τοῦ τραγουδιοῦ τὴν κλήρα.
Κι' ὕμνος τετράξανθος ταιριάζει πάλι
καὶ στὴ γενιά σου τῆ μελισσοδόγα
πού στάθηκε ἡ τριανταφυλλιά τῆς ρόγα
γιὰ σένα βρύση ἀπ' ὅπου μὲ στατάλη
γεμίστηκες μὲ μουσικὴ πλημμύρα
πού ρίζωσε καὶ μέστωσε ἀπ' τὰ γύρα.

Κι' ἄλλες χρονιὲς τὸ μουσικὸ σου ἀστέρι
παρακαλῶ στὰ αἰθέρια μας ν' ἀστράψει
καὶ Παρθενῶνες μουσικοὺς νὰ φέρει
στ' ἀρκαδικὸ μας πνεῦμα καὶ νὰ λάμψει
παραδεισένιο φῶς στὰ γύρω μέρη
κι' ὅσα φτηνά ξαμῶνουν νὰ τὰ κάψει.

III

Νὰ θησαυρίζεις δάφνινα στεφάνια,
Μνασία, καθὼς ἀνθούς κορφολογαί,
κοπέλλα ἀνύπαντρη τὸν μάγο Μάη,
ροδάτη δείχνεις κι' ἄξια περηφάνεια,
πού στὰ ξανθότατα ταιριάζει νιάτα
μ' ἐλπίδες γλυκερὲς ὀλογοιόματα.
Κι' ὄντας μιάς μνήμης ἀγαθῆς φυτάνια
κι' ἄστρα μαζεύεις, ὁποῖος σὲ τηράει
τοὺς ἔπαινους χρυσοῦς γιὰ σὲ σκορπάει,
σάμπως τὰ στήθια του νὰ καὶν λιθάνια,
κι' ἡ πόλη σου τὴν ὅποια παίρνεις στράτα
σοῦ τὴν κοσμεῖ μὲ ρόδα βελουδάτα.

Μὰ ἐγώ, Μνασία, τὴν ὁμορφιά σου τώρα
σὰ χρυσικός σὲ στίχο ἀριστοκράτη
μὲ μουσικὴ θὰ ὑμνήσω θεωράτη
πού νὰ σασιώσει πέρα ὡς πέρα ἡ χώρα
καὶ τ' ἄστρο σου νὰ λάμψει στὸν αἰῶνα
σὰ βασιλιά λεβέντη θεῖα κορῶνα.

Δίπλα στη δόξα σου τή μυροφόρα
ταιριάζει ν' απομένει ή μνήμη άκράτη
της όμορφιάς σου ή ζωγραφιά γιομάτη
μέ πλήθια μάγια, σάμπως τέλεια γνώρα
της πλάσης σου πού σάν πνοή ζωογόνα
παράδεισο έκαμε τον κάθε άγώνα.

Στ' αγώνισμα τό κλασσικό σου σώμα
σάν της 'Ιδέας τ' άνάστημα περνούσε
και μέσα του μιά πλέρια 'Ελλάδα έξούσε
μέ τ' άπτικό κι' άρμονικό της χρώμα
κι' οί πραξιτέλειες τέχνες λουλουδίζαν
σάν τ' άνθη επάνω του και τό σφραγίζαν.
Νάταν του Πίνδαρου τό λάλο στόμα,
πού μάλαμα σά μιλαγε κυλούσε,
τόν ύμνο νά σοῦ πη δέ θά μπορούσε
κι' οί μουσικές του ρήγα Φοίβου άκόμα
δίχα ρυθμό καλάμια θά συρίζαν
στις όμορφιές σου πού ως πουλιά άηδονίζαν.
"Άμποτε ή όμορφιά σου νά μās μένει
χορτάρι πράσινο κι' άνθος του τόπου
κι' θθε περνάει στά νιάτα στολισμένη
νά δίνει έξαίσιο θέαμα τ' άνθρώπου
και νά σκορπά σά ράβδος μαγεμένη
τις πίκρες του καθημερνού μας κόπου.

IV

'Ανοίγανε τ' άγέρια νά περάσει
του σώματός σου ή θαυμαστή όμορφιά,
Ζώϊε, καύχημα στην κάθε πλάση
κι' όλου του κόσμου έξαίσια ζωγραφιά,
έσῦ καθρέφτισμα των άσπρων κρίνων,
χρυσέ θλαστέ άκριθέ των Σαλαμίνων.
Σήμερα ανοίγανε τ' άγέρια πάλι
στον θρίαμβό τ' άκοντίου σου του γοργου,
πού μέσ της γρηγοράδας τ' άγρια κάλλη
έγλυφε τό στήθος τ' ούρανοῦ
κι' άφηνε τ' όραμα της χελιδόνας,
τό έντονο ρίξιμο καλής σφεντόνας.
'Ωραίο τό τρέξιμο της πλούσιας σκέψης,
του σώματος τό τρέξιμο στη γη,
θαύμα θαυμάτων όμως νά σαλέψεις
κι' ή δύναμή σου κάπου νά δεθῆ,
νά δώσει κίνηση στ' ασάλευτο εΐναι
και μιά όμορφιά τρελλή, Ζώϊε, κρίνε.
Τόν τύπο του χεριού σου ή πλάση άς πάρει
νά πλάσει χέρι δεύτερο χρυσό,
στην πόλη άς τό κρεμάσει σάν φεγγάρι
για τους πού θάρθουν δείγμα θαυμαστό.
Πολλές φορές μπορούνε και τά χέρια
νά μās σηκώσουν τη ζωή ως τ' αστέρια.
"Άμποτε τό τραγούδι μου νά θάλλει
κι' ύμνους τριαντάφυλλα νά σοῦ λαλή.
'Ο στίχος πεντακάθαρο κρουστάλλι
κερδίζει σέ ήχο τον χρυσό άν ύμνη.
Κι' εΐναι χαρά νά ύμνης τ' ώραίο κεφάλι
και πράξεις άγαθές ή ώραίο κορμί.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΠΟΘΕΝ ΚΑΙ ΠΩΣ ΜΕΤΕΦΕΡΘΗ Η ΑΚΡΙΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ ΕΝ ΚΥΠΡΩ;

'Ο Κ. Σάθας λόγον ποιούμενος εν τῇ Μεσν. Βιβλ. 2, νς' περί των εν Κύπρω στρατιωτών οΐτινες έστάλησαν υπό του αυτοκράτορος Τιβερίου 6' (1) προς φρουραϊτών ως πείθουσι: «α) τα εν Κύπρω περισωθέντα μέχρις ήμών άπελατικά άσματα ανάστευσις εκ του Ταύρου εις την νήσον του άπελατικού πάτρωνος άγίου Μάτων εν Άτταλεία φρουρούντων Μαρδαϊτών».

'Αναγκαϊον της γνώμης του Σάθα πόρισμα εΐναι ότι ή διάδοσις των άκριτικών άσμάτων εν Κύπρω συνδέεται προς την έγκατάστασιν των Μαρδαϊτών εν τῇ νήσῳ, ότι έπομένως ή άκριτική ποίησις εισήχθη εν Κύπρω εκ των περι τον Ταύρον άθων. Σακελλάριος εν Κυπρ. 1,396 τό δε ο Φίλ. Ζαννέτος εν τῇ 'Ιστορία της νήσου Κύπρου, 1,504 κ.έ.

'Αργότερον ο καθ. Σ. Μενάρδος εν τῷ περ. 'Ακρίτας 1(1904)297 επ' ευκαιρία της δημοσιεύσεως μίας παραλλαγῆς άσματος του Διγενῆ εκ Καρπασίας, συζητών περί της γνώμης του Σάθα επάγεται. «'Αλλ' αν πρέπει ν' αναδῶμεν μέχρι του ζ' αι., τότε ήμπορεΐ νά γίνῃ και άλλη, πιθανωτέρα ίσως, εΐκασια. 'Ο Τιβέριος 6' διέταξε την επιστροφην των Κυπρίων από τον Πόντον, όπου τους έγκατέστησεν ο προκάτοχός του, 'Ιουστινιανός ο 6'. 'Η επιστροφή εκείνη ήρτισε κατά τό τέλος του έβδόμου αι. (697) και έξηκολούθησε και τον ογδοον. Δέν εΐναι λοιπόν άραγε πιθανόν ότι εκεΐθεν έφερναν οί έρχόμενοι και τά πρόσφατα τραγούδια, όσα έμεγάλωναν τά κατορθώματα τῶν αυτοκρατορικών στρατιωτών και παρίστανον ήττημένους τους Σαρακηνοῦς, οί όποιοι έρήμωσαν την Κύπρον; 'Η παραλλαγή του Καρπασιού παρέχει, νομίζω, εν αξιόλογον τεκμήριον. 'Ο στ. 35

κι' άκόμα δυό κυκλίσματα τῶν "Ελενον νά φάη

δέν εΐναι δέβια καλῶς τοποθετημένος, αφού διηγείται ο Διγενής και "Ελενος έννοεΐται αυτός ο ίδιος: αλλά δια τούτο ίσα ίσα ο άκατανόητος εκείνος "Ελενος έμεινεν όπως ήτο. Εις την Κύπρον πολλοί άρχαιοί τάφοι λέγονται έλληνικά ή έλληνήσπηλιοι και μία παροιμία λέγει «σάν τον "Ελληνα»· ώστε ούτε τό ε, ούτε τό -ος, ούτε τό εν αντί δυό λ δικαιολογείται. Τό "Ελενος αντί "Ελληνας έξηγείται μόνον από τό ιδίωμα του Πόντου και τούτου χύνει, νομίζω, νέον φῶς εις όλον τό κυπριακόν έπος».

"Εχων προφανῶς υπ' εΐψιν τά ανωτέρω ο Γ. Χατζιδάκις γράφει ότι «ο εξορμήσας Μωαμεθανισμός κατέστρεψε τας κυπριακάς άκτάς, οί δε κάτοικοι άπεσύρθησαν προς τά μεσόγεια, πολλοί ήχμαλωτίσθησαν, πλείστοι μετηνάστευσαν εις τον Πόντον επί του 6' 'Ιουστινιανού, και τινες επανήλθον κατά τας άρχάς του 8ου αι.». (2)

'Ο Ν. Πολίτης εν Λαογρ. τόμ. 1, σ. 211 γράφει ότι «ο Μενάρδος εύστοχάτα εΐκασεν ότι τό όνομα ("Ελενος) εΐναι επείσακτον εκ του ποντικού ιδιώματος». Και εις τον πρυτανικόν του λόγον: (3) «Και ή Κύπρος διέσωσεν οὐκ όλίγα άκριτικά άσματα, και ταῦτα κατά τό πλείστον πλήρη και άρτια. 'Αλλά και τάρχητυπα των άσμάτων τούτων οὐδεμία άμφιβολία, ότι δέν έποιήθησαν εν Κύπρω, όπου οὐδέποτε υπήρξαν άκριται και άπελάται, άλλ' έκομίσθησαν άλλοθεν. Τεκμήριον σπουδαιότατον της ποντικής προελεύσεως των κυπριακῶν άσμάτων, κατά την εύστοχωτάτην παρατήρησιν Κυπρίου λογίου, παρέχει ο τύπος "Ελενος εν ενί τούτων. Δράκοι "Ελενοι, ήτοι άνδρειωμένοι "Ελληνες, καλούνται εις τά ποντικά άσματα οί "Ελληνες στρατιώ-

(1) Περί του Τιβερίου 6' βλ. Κ. 'Αμάτσοϋ, 'Ιστορία του Βυζαντινοῦ κράτους 1,339 (καλεΐται άπλῶς Τιβέριος), Ch. Diehl—G. Margais, Le monde oriental de 395 α 1081, τόμ. 1,245 και Α. Α. Vasiliev, History of Byzantine Empire 324—1453, σ. 194 (εις τά δυό τελευταία έργα καλεΐται Tiberius III). Βλ. και G. Hill, A History of Cyprus τόμ. 1, σ. 261 σημ. 2 σχετικῶς προς την έγκατάστασιν των στρατιωτῶν εν Κύπρω.

(2) Βιβλιοκρισία του Τοπωνυμικού της Κύπρου, σ. 13.

(3) Περί του έθνικου έπους των νεωτέρων "Ελλήνων. Λαογρ. Σύμμεικτα, τόμ. 1, σ. 253.

διαφωτισθή ὁ βαθμὸς τῆς ἐπικοινωνίας Κυπρίων καὶ Μικρασιατῶν (ἴδια τῶν κατοικούντων τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, διότι ἐκ τῶν δεδωμένων ἄτινα ἔχονεν φαίνεται ὅτι αἱ ἐπαρχίαι αὐταὶ ὑπῆρξαν ἢ κοιτῆς τῶν ἀκριτικῶν ἀσμάτων) καὶ αἱ περιπτώσεις ἐγκαταστάσεως ἐν Κύπρῳ ἐποίκων ἐκ Μ. Ἀσίας.

Ὡς ἔχουν τὰ πράγματα αἱ διατυπώσεις ὑπὸ τοῦ Σάβα καὶ Μενάρδου γυνῶμαι καταπίπτουν ἀφ' ἑαυτῶν, ἡμεῖς δὲ στερούμεθα στοιχείων διὰ νὰ προβῶμεν καὶ εἰς ἀπλὰς ὑποθέσεις. Διότι τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς πρόβλημα δὲν ἔχει ἀτυχῶς εἰσέλθει εἰσέτι οὔτε εἰς τὸ στάδιον τῶν ὑποθέσεων.

N. X. ΚΟΝΟΜΗΣ

ΕΚ ΠΡΟΜΕΛΕΤΗΣ *

Θ'

Ὁ Κωστής ἄργησε νὰ ζυπνήσει. Ἄνοιξε τὰ μάτια του, χασμουρήθηκε, τεντώθηκε καὶ πάσκιζε νὰ κατατοπισθεῖ ποῦ βρισκόταν καὶ τί ὥρα νᾶταν. Τὸ κεφάλι του ἦταν βαρὺ καὶ βούιζε, τὰ μέλη του μουδιασμένα, τὸ κορμί του πιασμένο. Ἀναζήτησε μὲ τὴ ματιὰ τῆ Μαρούσα, μὰ δὲν ἦταν κανεὶς στῆ μισοσκότεινη κάμαρη. Ἄκουσε στὴν αὐλὴ τῆς φωνῆς τῶν παιδιῶν. Ἀφουγκράστηκε κρατώντας τὴν ἀναπνοή του. Τ' ἀφτί του πῆρε μερικὲς μακρινὲς κουβέντες τῆς γρηᾶς, μὰ τίποτε ποῦ νὰ προδίνει τὴν παρουσία τῆς Μαρούσας. Θὰ πῆγε στῆ δουλειά. Ἦταν ἀργά.

Ἡ πόρτα ἦταν κλειστή. Μὰ ἀπ' τὰ θαμπὰ τζάμια τοῦ παραθυριοῦ ἔμπαινε ἕνα πρόσχαρο φῶς καὶ σὲ μιὰ γωνιά τῆς αὐλῆς ὁ Κωστής ἐξώρισε τὸ παιγνίδισμα τοῦ ἡλίου. Θᾶταν ὥραια μέρα. Κάποια ἀρχική, αὐτόματη ἐπιθυμία ποῦνοιωσε νὰ κλείσει τὰ μάτια καὶ νὰ κουκουλωθεῖ ξανά στὰ σκεπάσματα, τὴν ἀπόδιωξε. Δὲν ἦταν τόσο καλά, ἦταν σίγουρο, μὰ ἐξω δὲν χιόνιζε σήμερα κι' ἡ Μαρούσα δὲ ζέσταινε τὴν κάμαρα μὲ τὴν παρουσία τῆς. Κανένας δὲν ἦταν νὰ τοῦ χαϊδέψει ἀπαλὰ τὸ ζεστὸ μέτωπο, κανένας δὲν ἦταν νὰ τοῦ προσφέρει χαμογελαστὰ τὸ σάϊ, νὰ τοῦ εἰσιμάσει μιὰ ὀμορφὴ, ζεστὴ σουπίτσα.

Ἀνασηκώθηκε λοιπόν, τίναξε τὰ βαρεὰ σκεπάσματα ἀπὸ πάνω του καὶ κρέμασε τὰ γυμνά του πόδια κάτω ἀπ' τὸ κρεβάτι. Τί κρίμα νὰ μὴν εἶναι ἡ Μαρούσα σπῆτι! Νὰ τῆς πεῖ τὸ εὐχάριστο νέο, πὼς θάχει σπῆτι δικό του, ἀποκλειστικὰ δικό του, νὰ ζήσει ἐκεῖ μὲ τὴ γυναικοῦλα του χωρὶς νάχει ἀνάγκη κανένα! Ἔτσι ποῦ τοῦ παραχώρησε τοῦ Δημοστένη τὸ μερίδιο τῆς κληρονομιάς βγάξει ἀπ' τὴ ράχη του καὶ τὸ μπελὰ τοῦ χρέους. Ἀπὸ τίποτε ἄλλο δὲν θάχουν ἀνάγκη. Θὰ δουλεύουνε κι' οἱ δυὸ τους, δουλειὲς μπόλικες ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς, καὶ μὲ τὰ μεροκάματά τους θὰ περνοῦνε φῖνα καὶ θὰ τοὺς περισσεύουν. Κι' ἔπειτα:..

Ἀλήθεια, ἡ Μαρούσα τόσα χρόνια ξενοδουλεύει. Κάτι θάχει στῆ μπάντα. Καὶ βέβαια κάτι θάχει, δὲν γίνεται ἄλλοιῶς! Καὶ τὸ κομπόδεμά της μπορεῖ νὰ νᾶναι καὶ γερὸ. Κι' ἔπειτα ἔχει τὸ σπιτάκι της στὸ χωριὸ καὶ κάποιο κτηματάκι. Μικρῆς ἀξίας βέβαια μὰ σὰν τὰ πουλήσει, μαζί μὲ τῆς οἰκονομίας της μπορεῖ ν' ἀγοράσει ἐδῶ ἕνα-δυὸ καλὰ κτηματάκια νὰ τὰ καλλιεργοῦνε νάχουν κι' ἕνα μικρὸ εἰσοδηματάκι. Νὰ περνοῦν καλύτερα, καὶ νὰ βροῦνε μιὰ ὥρα καὶ τὰ παιδιά τους, ἂν εὐδοκήσει ὁ Θεός:..

Τὰ παιδιά τους!... Ἡ σκέψη τῶν παιδιῶν ποῦ θάκανε τοῦφερε στῆ σκέψη τὰ παιδιά ποῦ εἶχε. Ἡ εἰδυλικὴ εἰκόνα ποῦ σχημάτιζε στὸ μυαλό του ἄρχισε νὰ θολώνει. Τί θὰ γίνεῖ μὲ τὰ παιδιά του!... Μὲ τὰ κτήματά τους!... Μὲ τὸ σπῆτι τους! Μουδίασε! Τί εἶπανε ἄραγε μὲ τὸν Δημοστένη γι' αὐτὰ τὰ ζητήματα!... Τὴν ἀπόφαση πῆρανε! Δὲν θυμότανε τίποτε. Καὶ βέβαια πὼς νὰ θυμηθῆ ποῦ ἦταν μεθυσμένος στοῦπι! Τὸ μούδιασμα τοῦ μεγάλωσε. Μὰ τί μανία ἦταν κι' αὐτὴ τοῦ Δημοστένη νὰ θέλει νὰ συζητᾶει τόσο σοβαρὰ ζητήματα πάνω στὸ πιετό! Ἡ καλύτερα, νὰ θέλει νὰ μεθᾶει τὸ σύντροφό του!

Κριώσανε τὰ πόδια του τόση ὥρα κρεμασμένα ἐξω ἀπ' τὸ στρώμα γυμνά, καὶ τρύπωσε πάλι κάτω ἀπ' τὸ στρώμα τοῦ ἀποφασισμένος νὰ συνεχίσει τῆς σκέψεις του, τώρα ποῦ βρῆκε ἡσυχία, νὰ καταλήξει σὲ κάποιο συμπέρασμα. Ὁ Δημο-

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

στένης τὸν μέθυσε, τὸν ἔβαλε μεθυσμένο νὰ ὑπογράψει χαρτιά, συμφωνίες, γραμμάτια, χωρὶς νὰ καταλαμβάινει τίποτε, χωρὶς νὰ θυμάται τίποτε! Ἡ ραχοκοκκαλιά του τρεμούλιασε καὶ τὸ κορμί του ὑγράθηκε. Τὸ μέτωπό του ἀπὸ καφὸ ἔγινε πᾶγος. Στραφογύριζε μὲς στὸ στρώμα του ἀνήσυχος. Μὰ ποιὸς ἦταν ὁ σκοπὸς τοῦ Δημοστένη! Τί τοῦ ὑπέγραψε τέλος πάντων!... Καλὰ, βέβαια, τοῦ παραχώρησε τὸ μερίδιο τῆς κληρονομιάς καὶ ἐκεῖνος ἀνάλαβε νὰ τοῦ χαρίσει νὰ τοῦ χρέος καὶ νὰ τοῦ δώσει σπῆτι. Μὰ ἀπὸ σπῆτι σὲ σπῆτι ἔχει διαφορὰ. Τώρα μπορεῖ νὰ μὴ θυμάται, μὰ τὴν ὥρα ποῦ ὑπόγραψε τὸ χαρτί, ὅσο μεθυσμένος καὶ νᾶταν δὲν θὰ σκέφτηκε ποῦ νὰ μποῦνε στῆ συμφωνία ὀρισμένες λεπτομέρειες ποῦ κι' ἕνας τρελλὸς θὰ σκεφτόταν; Δὲν εἶναι δυνατόν! Δὲν θυμάται, μὰ τὸ χαρτί θὰν' ἐν τάξει.

Κι' ἔπειτα ὁ Δημοστένης τοῦπε, παστρικά, κι' αὐτὸ τὸ θυμόταν πολὺ καλά: Ἄβριο ποῦ θάσαι ξεμέθυστος νὰ ρθεῖς νὰ δεῖς τί ὑπόγραψες. Νὰ δεῖς καὶ τὸ λογαριασμὸ ποῦ κάναμε, πόσα χρωστάς καὶ τί γραμμάτια ὑπόγραψες!.. Ἄν εἶχε σκοπὸ νὰ τὸν γελάσει θὰ τοῦλεγε ἔτσι; Δὲν θὰ τοῦλεγε τίποτε καὶ θὰ τὸν κοροῖε ὅπως καὶ μὲ τὸ πρῶτο γραμμάτιο. Μὰ πάλι... μπορεῖ νάχει κανεὶς ἐμπιστοσύνη στὸν Δημοστένη; Κι' ἔπειτα τί χρειάζονται τὰ γραμμάτια ἀφοῦ τὸ χρέος θὰ τοῦ τοῦ χαρίσει!... Περίεργο νὰ μὴ τὸ σκεφτεῖ αὐτὸ τὸ πράμα! Ἀλήθεια καὶ τὸν ἔβαλε κι' ὑπόγραψε κι' ἄλλο γραμμάτιο!... Μπορεῖ βέβαια κάτι σχετικὸ νὰ γράφει τὸ συμφωνητικὸ, σὰν ἐγγύηση νὰ ποῦμε, μὰ πάλι!... Τὸ σύγκρουσε δουλεύοντας.

— Μὰ τί κάθομαι καὶ σκοτιζῶ ἄδικα τὸ μυαλό μου! συμπεέρανε ὁ Κωστής. Ἀπόψε θὰ λυθεῖ τὸ ζήτημα. Μόλις γυρίσει ἀπ' τὸ περβόλι θὰ τοῦ κατεβῶ. Θὰ τοῦ ζητήσω νὰ δῶ τὰ γραμμάτια καὶ τὸ ἔγγραφο. Βέβαια δὲν θὰ μ' ἀρνηθεῖ: τὸ ὑποχρέθηκε.

Καλὰ, αὐτὸ πᾶει, θὰ κανονισθεῖ τὸ βράδυ. Πῆς πὼς εἶν' ἐν τάξει ἡ συμφωνία. Πότε θὰ χτιστεῖ τὸ σπῆτι; Τὸ εἶπαν, τόγραψαν στῆ συμφωνία; Θὰ γίνεῖ τὸ σπῆτι σὰν παντρεθεῖ ἡ Νίτσα; Δηλαδή μπορεῖ μετὰ δέκα καὶ δεκαπέντε χρόνια; Κι' ὡς τότε θὰ ἐξακολουθεῖ ἡ ἴδια ἱστορία; Καὶ θὰ βελήσει ἡ Μαρούσα νὰ τὸν παντρεθεῖ γιὰ νάχει δικὸς της σπῆτι σὲ δέκα-δεκαπέντε χρόνια; Πάλι ρίγησε ἡ ραχοκοκκαλιά του, καὶ πάλι ὑγράθηκε τὸ κορμί καὶ τὸ μέτωπό του. Τί λέει τέλος πάντων αὐτὴ ἡ συμφωνία, τί λέει!...

— Μοῦ φαίνεται πὼς ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορία εἶναι βλακώδης ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος. Τί θὰ πεῖ νὰ τοῦ παραχωρήσω τὸ μερίδιό μου τῆς κληρονομιάς ποῦ θάχει πραγματικὴ ἀξία μετὰ τόσα χρόνια!... Καὶ τὸ σπῆτι μου ἂν χτιστεῖ τώρα τί θὰ γίνεῖ τὸ σημερινὸ, τὸ σπῆτι τῶν παιδιῶν; Θὰ κάθομαι χωρὶς μου μὲ τὴ Μαρούσα καὶ χωρὶς τὰ παιδιά μου μὲ τὴ γρηᾶ; Τὶ βλακείες εἶν' αὐτές, Θεέ μου! Κι' ἂν ἡ γρηᾶ αὔριο πεθάνει; Τίποτε, τίποτε! Μεθυσμένος ἔκανα τέτοιες σκέψεις, μεθυσμένος ἐκλείσα τέτοιες συμφωνίες, μεθυσμένος ἔβαλα ἀπὸ κάτω τὴν ὑπογραφή μου! Τί περιμένεις ἀπὸ δουλειὲς τοῦ μεθυστοῦ! Μὰ ὁ Δημοστένης σίγουρα δὲν ἦταν μεθυσμένος. Δὲν μεθᾶ ποτέ του αὐτός. Ἄρα κάτι συμβαίνει!

Ἔδωσε μιὰ καὶ πετάχτηκε κάτω ἀπ' τὸ κρεβάτι ἀποφασιστικὰ. Φόρεσε τὰ παπούτσια του καὶ περπάτησε μὲς στὴν κάμαρα προσπαθώντας νὰ πετάξει ἀπὸ πάνω του, ἀπ' τὸ κεφάλι του, ἀπ' τὸ μυαλό του, τὸ βάρος τοῦ μεθυστοῦ καὶ τῶν δυσάρεστων σκέψεων. Μὰ ἦταν μάταιο. Οἱ σκέψεις του ὀλοένα καὶ τὸν βάραιναν περισσότερο.

— Καὶ ζυπνήσα μὲ τόση λαχτάρα! Τόση λαχτάρα νὰ τὸ πῶ τῆς Μαρούσας!... Νὰ τῆς πῶ τί; Μιὰ βλακεία κι' αὐτὴ ἀόριστη! Ὡστόσο δὲν μπορεῖ νὰ συνεχίσει αὐτὴ ἡ κατάσταση μὲ τὴ Μαρούσα. Πρέπει νὰ δοθεῖ ἕνα τέλος, νὰ βρεθεῖ μιὰ λύση. Πιθανόν αὐτὴ ἡ ἱστορία, ὅσο βλακώδης καὶ νᾶναι, νὰ μοῦ δώσει τὴν ἀφορμὴ νὰ ἐξηγηθῶ τελειωτικὰ μαζί της.

Μόλις ἔκανε τὴ σκέψη τρόμαξε ποῦ τὴν ἔκανε. Τελιωτικὰ;... Τρεμούλιασε! Ἡ σκέψη τῆς ἀποτυχίας τὸν τρόμαξε. Ὅχι τελιωτικὰ! Τίποτε τὸ τελιωτικὸ! Μὰ θὰ τῆς κάνει νύξη. Θὰ τῆς ἀναφέρει τὴν ὑπόθεση, ἄς μὴ ξέρει κι' ὁ ἴδιος θετικὰ οὔτε τὴ συμφωνία ἔκανε οὔτε τί ὑπόγραψε. Θὰ τῆς τὸ πεῖ ὅπως ξέρει, ὅπως κρίνει αὐτὸς τὴ συμφωνία ἔκανε οὔτε τί ὑπόγραψε. Θὰ τῆς τὸ πεῖ ὅπως ξέρει, ὅπως κρίνει πὼς θὰ τῆς ἄρεξε τῆς Μαρούσας, πὼς θὰ τᾶβρισκε τοῦ γούστου τῆς, κι' ἄς μὴ ἦταν ἔτσι ἡ συμφωνία, ἄς μὴ ἤθελε κανὸν ὁ Κωστής νᾶταν ἔτσι!

ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΚΥΠΡΟΛΕΩΝ

(Ἡ συνέχεια στὸ ἐπόμενο).

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Ο Δ. ΜΥΡΑΤ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Σε λίγες μέρες θάχουμε την ευκαιρία να παρακολουθήσουμε μιά σειρά από θεατρικές παραστάσεις που θά μάς χαρίσει το συγκρότημα του κ. Δημήτρη Μυράτ.

Τό πρώτο, ασφαλώς, δέν μπορεί νά περάσει άπαρατήρητο. Καί θά τό λογαριάσει τό κοινό μας σάν γεγονός έξαιρετικό. Γιατί κρατάει μ' είνωμοσύνη πάντα στη μνήμη του κάποιο άλλο πέραςμα του κ. Μυράτ από την Κύπρο. Την επίσκεψή του τό 1952, όταν, στό πλευρό της κ. Κοτοπούλη κ' έπιπεραλής του θιάσου της, έδωσε με την όλη θεατρική προσφορά του, που κορυφώμα της στάθηκε ή διδασκαλία της «Ορέστεια», τόν ύψηλό κανόνα του έξαιρετου καλλιτέχνη και του όλοκληρωμένου πνευματικού ανθρώπου.

Τόν κ. Μυράτ χαρακτηρίζει, βασικά, ήθος. Την τέχνη του, έτσι όπως τή νιώθει σάν ίερή άποστολή, τήν άσκει με σεμνότητα μοναδική, με σύστημα και με ζηλευτή συνέπεια. Τόν έξισα από κοντά, προπέρουσι, σ' όλη τήν έκταση και τήν ένταση της διαρκούς άγωνίας του για τήν άξία και τή δικαίωση τών παραστάσεων του. Σ' όλο τό πάθος του για τό συνεχώς καλύτερο και τό κατά τό δυνατό τελειότερο.

Έμεις οί καλλιτέχνες, έλεγε συχνά, έχομε τή δύναμη να οικοδομούμε. Κατέχομε, όμως, και τόν τρόπο της καταστροφής. Γι' αυτό πρέπει νάμαστε έξαιρετικά προσεκτικοί. Η συμβολή που ήρώνει δέν μπορεί νάχει σχέση με ταπεινές έμπορικότητες. Άπλούστατα, οφείλει νά βρίσκεται σέ έναρμόνιση, με τά γενικότερα ιδανικά του έθνους μας και του Άνθρώπου καθόλου. Καί νά υποβάλλει διαρκώς όμορφιά κ' άνθρωπιά.

Όλοι ξέροουμε ότι τις θέσεις αυτές τήν ύτηρετεί από χρόνια ο κ. Μυράτ. Καί, προπαντός, απ' τή στιγμή που ανάλαβε τήν εϋθύνη του θεάτρου Κοτοπούλη - του πρώτου ελεύθερου θεάτρου της χώρας μας. Καί σάν σκηνοθέτης, και σάν πρωταγωνιστής, και σάν μεταφραστής.

Στις πέρ' από τό Κέντρο περιόδεις του δέν ξεκινάει φορτωμένος με περιφρόνηση προς τόν έπαρχιώτη. Τό επίτελειο τών συνεργατών του είναι πάντα ξεδιαλεγμένο και τό ρεπερτόριο του συγκροτημένο μ' ό,τι καλύτερο. Ο κ. Μυράτ, ένας από τούς κυριότερους μοχλούς της σημερινής έλληνικής καλλιτε-

χνικής ζωής, δίνει στις περιόδεις του τόν τόνο σοβαρότατων έθνικων έξορημύσεων. Ξεκινάει σάν ψυχωμένος σταυροφόρος της Τέχνης του και τών ιδανικών του. Με τόν αυτοσεβασμό έκείνο που κερδίζει τήν άμηση κ' άπόλυτη εκτίμηση κ' άγάπη τών ανθρώπων.

Σ' ό,τι προσφέρει ο κ. Μυράτ - άνθρωπος με ζηλευτή επαγγελματική κατάρτιση, έξοχο καλλιτεχνικό αισθητήριο, πλατεία φιλολογική μόρφωση και βαθιά ελληνικότητα - ύπάρχει πνοή άνώτερη. Έπάρχει ποιηση κ' ευγένεια. Ο πλούσιος έσωτερικός του κόσμος άντανακλάται σ' όλες τις προσπάθειές του με δύναμη μοναδική, και πολυσημαντη. Σάν σκηνοθέτης κατέχει τό μουσικό του σιντοτισμό (και με τή ζύμη τών δξύτερων άντιθέσεων) όσο έλαγιστοι. Τό χέρι του, χωρίς νά πλήττει τήν πρωτοβουλία και νά υποσκάπτει τήν ελεύθερη καλλιτεχνική προσωπικότητα, κλυθερνά παντού. Καί στήν παράσταση-άλλοτε με χάρι κ' ελαφρόδα. Άλλοτε με τόν άέρα της λεβεντιάς κ' άλλοτε με τό ήθος της ύψηλης τελετουργίας - δίνει τή σφραγίδα της άλήθειας και της δημοσιογίας. Κι' όταν παίξει, τόσο αισθαντικά και τόσο συγκρατημένα, υποβάλλει μιά μαγεία παράξενη που άναβρίθει και μέσ' από τό βελούδο της φωνής του, και μέσα από τήν κάθε του κίνηση-μέσα από τό κάθε του κτύπαρο, μέσα από όλόκληρο τό είναι του. Καί κατακτά και τή σκηνή κ' όλόκληρη τήν προσοχή και τή συγκίνησή σου. Ποιός δέν τόν θυμάται στήν «Άννα τών χιλίων ημερών», στόν «Οθέλλο» και, προπαντός, στήν «Ορέστεια». Τι πληρότητα, άλήθεια.

Μά, είπαμε· θά τά ξαναχαρούμε όλα αυτά. Καί τήν τέχνη του και τήν «άποστολή» του. Μιάν άποστολή που και πάλι, ασφαλώς, θά του λογαριαστεί.

Κοιτάχτε τά έλεγκτά του στελέχη. Κοιτάχτε, όμως, και τή σειρά τών έργων που πρόκειται νά διδάξει. Ξέχωρα από τά αντιπροσωπευτικότερα ξένα, έχει έτοιμα και 3-4 έλληνικά, και τόν «Οιδίποδα Τύραννον». Βλέπετε, δέν πιστεύει κ. Μυράτ πως ό,τι έχει νά έπιδείξει ή Έλλάδα είναι για πέταγμα. Τή σχετική αντίληψη τήν άφήνει μονοπόλιο σ' όσους πασχίζουν νά διατηρούν άμείωτα τά συμφέροντα τών έπιχειρησέων τους...

Με τόν κ. Μυράτ τό Κέντρο αναπτύσσει τή γονιμότερη κ' ενεργητικότερή

του έπαφή με τήν έπαρχία. Καί χαρίζει στους άπόδημους και τούς αλύτρωτους τή συγκίνηση τών μεγάλων πνευματικών και καλλιτεχνικών στιγμών - και, μαζί, χαρά ελληνικώτατη.

Άμποτε ο κανόνας του κ. Μυράτ νά γινόνταν μέτρο για όλους όσους φιλοδοξούν νά προβάλλουν, στό έξωτερικό ιδιαίτερα, φορείς τών ελληνικών έπιτευγμάτων. Πάντως, τό Κέντρο μπορεί νά ναι περήφανο για τόν κ. Μυράτ. Έμεις τόν είνωμονοούμε.

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΝΘΗ

Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ - ΝΟΥΑΡΟΣ

Ο πρό τινος έπελθών θάνατος του πρώην γυμνασίου του Παγκυπρίου Γυμνασίου Μιχαήλ Μιχαηλίδου - Νουάρου έπλήρωσε μεγίστης Ολίφρεως όχι μόνον τό εκπαιδευτικόν ίδρυμα, τό όποιον ούτος επί διατίαν (1915-17) έπείξεως διηύθυνεν, αλλά και πάντας τούς πρώην μαθητές του και όσους κ' οίονδήποτε τρόπον εγνωρίσαν τήν έξαιρετικήν διά τό Πανελλήνιον εκπαιδευτικήν και πνευματικήν ταύτην μορφήν.

Ότε ανέλαβε τήν γυμνασιαρχίαν του Παγκυπρίου Γυμνασίου και τήν διεύθυναν του Παγκυπρίου Διδαζαλείου ο άέμνητος Μιχαηλίδης, τούτο είχεν ήδη επανέυρει τόν δρόμον του μετά τόν διασισμόν του τόν προκρίψαντα Ξέ άφομής του πρό τινος διαορούντος τότε τήν Κύπρον άρχιεπισκοπικού ζητήματος. Τό βαρύ έργον της άπρκαταστάσεως της όμαλότητος είχον ήδη αναλάβει προηγουμένως άλλοι αξιώτατοι εκπαιδευτικοί και πνευματικοί εργάται, πανελληνίως και πέραν άκόμα του Έλληνικού σήμερον γνωστοί άνδρες, ο Κ. Άμιατος, ο Στ. Κυριακίδης και ο Γ. Σακάρης. Τό γεγονός τούτο όμως ίσως καθίστα τήν άνάληψιν της γυμνασιαρχίας του Παγκυπρίου Γυμνασίου υπό του άειμνήστου Μιχαηλίδου άκόμη δυσχεροτέραν. Δι τι έπόκειτο όχι μόνον νά συνεχίσω τή λαμπρόν έργον τών άμέσων και παλαιότερων προκατόχων του (Γ. Δελλιών, Μ. Βολονάκη και Ά. Φυλακτού), πάντων εύφήμους γνωστών εν Κύπρω και άνά τό Πανελλήνιον, αλλά και νά προαγάγη και άναδείξω τό σχολείον έτι περαιτέρω. Άν δυσχεροτάτον είναι τό έργον της άναστηλώσεως εν τών ερεπίων, είναι άκόμη δυσχεροτέρον νά διατηρήσω ένας τά άγαθά, όπως λέγει ο ήρωας Δημωσθένης, και αυτά άκόμη νά τά επαν-

ξήση. Καί όμως ο νεαρός τότε Μιχαηλίδης ανέλαβεν εις τούς ώμους του τό έργον τούτο και τό έδάστασεν όχι ως Άτλας καμπτόμενος εκ του βάρους, αλλά ως πτηνόν πετών με ελαφρότατα πτερά.

Διά τούτο ή γυμνασιαρχία του, όσονδήποτε όλιγοχρονίος και άν υπήρξε - και ες το τό παρόμεν ήμεις οί Κύπριοι, οί όποιοι ως επί τό πλείστον ούδένα άξον άνεχόμεθα ή άξίως ζώντα τιμώμεν - άφήκε σταθμόν εις τά χρονικά του Παγκυπρίου Γυμνασίου. Η δημοσιογική πνοή, ή όποία έπνεε τότε παρά τοίς μαθηταίς του σχολείου, υπερέβαλε κατά πολύ πάσαν προηγουμένην. Έμεις τότε νεαροί μαθητά τών κατωτέρων τάξεων ήσθανόμεθα τόν αντίκτυπον της συντελεμένης προσόδου και όμολογώ ότι μέχοι σήμερον διατελώ υπό τήν επίδρασίν της. Η ίδιουσι συλλόγον μαθητών του σχολείου και διανοητικής μαθητικής διδασκαλίας διατελέσων εν τών, υπό τού γυμνασίου και τών καθηγητών του σχολείου, οι θεατρικοί παραστάσεις άρχισαν και συγκροτών έργον υπό μαθητών και μαθητρώ εν του σχολείου και ως επιστέγασμα τούτων ή ίδιουσι Συλλόγον τών Έτεροφόρων - τού όποιον έξεδόθη εν τούτου ή πρώτη έπειρησις - και ή μεταγενέστερη του Παγκυπρίου Διδαζαλείου εις τή τάξιν, είναι τά νεωότερα κληματα της δόξσεως του γυμνασίου Μιχαηλίδου εν Κύπρω. Η τοιαύτη δημοσιογική πνοή τολμώ νά είπω παρέμεινεν έκτοτε εις τό σχολείον άνεξίτηλος, άν και ή άποχώρησις του τό 1917 επέφερε προσωρινόν κλονισμόν εις τήν συνέχισιν του έργου.

Άλλ' ή γυμνασιαρχία εν τώ Παγκυπρώ Γυμνασίο του Μιχαηλίδου δέν είναι ή μοναδική εκπαιδευτική προσφορά αού ες τό Πανελλήνιον. Τούναντίον αβτη υπήρξεν ή άπαρχή μας πλουσιωτάτης δόξσεως, οίαν σπανίως έχομε νά επιδείξωμεν Έλληνες εκπαιδευτικοί. Άπελθών εκ Κύπρου ανέλαβε πλείστα εκπαιδευτικά έπισηγήματα. Διηύθυνεν επί μακρόν χρόνον τήν Άμπίτειον Σχολήν και ανέλαβε μετ' όλίγον τήν διογάνωσιν της παιδείας εις τήν Μ. Άσίαν ως Γενικός Έπιθεωρητής παρά τή Έπάρχη Έλληνική Άρμοστική, διοκοφής της Έλληνικής κατοχής της Σμύρνης και της Μικρασιατικής έξοστρατείας. Μετά τήν επελθοσαν καταστροφήν εν Μ. Άσία έελθοσαν εις τήν Έλλάδα άφροσώθη έξ-

όλοκληρου εις τὸ εκπαιδευτικὸν ἔργον ἐν αὐτῇ, ἰδίως δὲ ἐν τῷ Ἀμερικανικῷ Κολλεγίῳ Ἀθηνῶν, εἰς τὸ ὁποῖον εἰργάζετο μέχρι πρὸ πῶν ἐτῶν.

Καρπὸς τῆς εκπαιδευτικῆς του δράσεως ὑπῆρξεν ἡ δημοσίευσίς πλείστων συγγραμμάτων, τῶν ὁποίων ἐξείρομεν παρὰ τὰς σχολικὰς διδασκαλικὰς ἐκδόσεις ἀρχαίων συγγραμμάτων, ἰδίως ποιητῶν, τὰς μεταφράσεις ἀρχαίων συγγραμμάτων καὶ ἄλλων εἰς τὴν σειρὰν τοῦ Συλλόγου Ὁφελίμων Βιβλίων, τὸν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν συνθέσεων ἀναφερόμενον Πρακτικὸν Ὁδηγὸν Ἐκθέσεων (δύο ἐκδόσεις), ὁ ὁποῖος εἶναι χρησιμώτατον βοήθημα εἰς τοὺς περὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τούτου ἀσχολούμενους. Ἐκτιμᾷ τις κατ' ἐξοχὴν τὴν διακρίνουσαν αὐτὸν ἰσορροπίαν ἐν τῇ σκέψει καὶ ἐν τῇ ἀντικρίσει τῶν ποικίλων διδασκαλικῶν καὶ γλωσσικῶν προβλημάτων. Ἀλλὰ παραλλήλως πρέπει νὰ ἐξείρομεν τὴν ἐπιστημονικὴν του ἐργασίαν. Διότι παρὰ τὴν ἐντατικὴν του ἀπασχόλησιν περὶ τὰ εκπαιδευτικὰ ζητήματα καὶ τὴν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἀφιέρωσίν του δὲν παρέλειπε νὰ ἀσχολῆται μὲ ἐπιστημονικὰ θέματα, ἰδίως Ἱστορίας καὶ Λαογραφίας, κατ' ἐξοχὴν τῆς ἰδιαίτηρας του πατρίδος τῆς Καρπάθου, ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν Δωδεκανήσων. Ἀναφερόμενον πρωτίστως τὰ Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Καρπάθου εἰς δύο τόμους, τὰ Δημοτικὰ Τραγοῦδια Καρπάθου, τὰ Καρπαθιακὰ Μνημεῖα, ἐν οἷς ἡ Ἱστορία τῆς νήσου Καρπάθου, τὰ Νομικὰ ἔθιμα Καρπάθου, τὸ Χρονικὸν τῆς νήσου Καρπάθου καὶ ἐκ τῶν τελευταίων του τὸ «Γιὰ νὰ γνωρίσωμε τὴ Δωδεκανήσον» κ.ἄ. Καὶ εἶναι ἡ συμβολὴ του εἰς τὰ θέματα ταῦτα λίαν ἀξιόλογος.

Ἡ ἐπιστημονικὴ του δράσις ἐκνεύσθη μὲχρι σχεδὸν τοῦ θανάτου του, ἡ τελευταία δ' ἐργασία αὐτοῦ, ἐξ ὅσων γνωρίζομεν, ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν «Ἀθηνᾶ» τοῦ ἔτους 1953 καὶ ἔτερα βιβλιοκρισία εἰς τὴν «Λαογραφίαν» τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Ἡ λεπτομερὴς ἀνάλυσις τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν τοῦ Μιχαηλίδου — Νομάρχου δὲν δύναται νὰ εἶναι σκοπὸς τοῦ παρόντος σημειώματος καὶ ἐκφεύγει τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ γράφοντος. Δὲν δύναται ὅμως νὰ μὴ τονισθῇ ἐπὶ τῇ εὐκαρίᾳ τῆς μνείας αὐτῶν ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ μεθοδικὴ κατὰταξις τῆς ὕλης καὶ ἡ διαύγεια τῆς σκέψεως, ἡ ὁποία διακρίνει τὸν συγγραφέα εἰς τὰς μελέτας καὶ τὰ ἐν

γένει δημοσιεύματα αὐτοῦ. Τὸ σύντομον τοῦτο σημείωμα ἄς εἶναι μίᾳ λιτῇ προσφορά τῷ γράφοντος καὶ μάλι τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, τὸ ὁποῖον εἰς τὸν ἀξίως ἐπὶ διετία διηθύνεν, εἰς τὸν ἰκανώτατον διδάσκαλον, τὸν ἐξείρομεν εκπαιδευτικὸν καὶ ἐπιστήμονα πρὸς μνήμην αὐτοῦ, ἡ ὁποία παραμένονσα αἰωνία θὰ καθοδηγῇ τόσον ἐδῶ ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα τὰ δῆματα τῶν νεωτέρων.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Ἡ ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Τὸ πέρασμα ἀπ' τὴν Ἀθήνα τοῦ Ἐτιάμπλ. — Ροζεμόνδη Ζεράρ — Διάφορα βραβεῖα — Εἰδήσεις.

Ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα γεγονότα ἡ λογομνηρ διαμονὴ στὴν Ἀθήνα τοῦ φημισμένου κριτικοῦ κ. Ἐτιάμπλ, πού ἔδωσε δύο ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσες διαλέξεις, τὴ μὴ στὸν «Παρανοσοῦ» μὲ θέμα: «Ποίηση νεοελληνικὴ καὶ ποίηση Γαλλικὴ», καὶ τὴν ἄλλη στὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτούτο μὲ θέμα: «Ἀρθούρος Ρεμπώ».

Τὸ ἑλληνικὸ κοινὸν πολὺ λίγα γνωρίζει γιὰ τὸ ἔργο τοῦ διακεκομένου αὐτοῦ συγγραφέα, πού μέσα σὲ 45 χρόνια—αὐτὴ εἶναι ἡ ἡλικία του—κατάφερε ν' ἀποχτήσει μὲ τὴν σοφὴν ἐμπειρίαν του καὶ τὴν πολυμάθειά του ἀναμφισβήτητο κύρος στὸς διεθνεῖς φιλολογικὺς κύκλους καὶ νὰ λογαριάζεται σὰ μίᾳ ἀπ' τὴς λίγες προσωπικότητες τῆς σύγχρονης Γαλλικῆς λογοτεχνίας.

Δεκάξη χρόνια τώρα, ὁ Ἐτιάμπλ διδάσκει ἀπὸ πανεπιστημιακῆς ἔδρας τὴ Γαλλικὴ γνῶσις καὶ λογοτεχνία. Πέντε χρόνια (1939—1943) δίδαξε στὸ Σικάγο, ἔπειτα σὲ μίᾳ πανεπιστημιακῆ σχολῇ πού ἰδρύθηκε κατὰ τὴ διάρκειαν τοῦ πολέμου (1944—1948) καὶ ἀπ' τὰ 1949 εἶναι καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μονπελιέ. Διαβάζει ἐφ'τά—ὄχι τὸ γλωσσικὸν ἀκόμα καὶ γαπωνέζικα—καὶ μιλάει τρεῖς—τέσσερις, ὅπως τ' ἀγγλικά, πού τὰ γράφει κίβλας. Διαβάζει ἀκόμα καὶ τὰ νεοελληνικά, ὅπως τ' ἀπὸδειξε στὴν διάλεξίν του, ἀπαγγέλλοντας στίχους τοῦ Καβάφη, μὲ μίᾳ χαριτωμένη ξενικὴ προφορά.

Σὰ λογοτέχνης ὁ Ἐτιάμπλ ἔγινε γνωστός μὲ μελέτες, κριτικὰς καὶ ἀρθρα, καὶ συνεργάστηκε σ' ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ, ὅπως στοὺς «Μοντέρνους Καιροὺς» τοῦ Ζάν-Πόλ Σάρτρ καὶ στὴ «Νέα Γαλλικὴ Ἐπιθεώρηση» ὅπου εἶναι

σχεδὸν μόνιμος συνεργάτης. Μυθιστοριογράφος ἀπ' τοὺς πρὸ ἐνδιαφέροντες, ἔγραψε ἀνάμεσα σ' ἄλλα, τὸ «Δέρματα ἐχθρῶν» πού θ' ἀποτελεσθεῖ ἀπὸ πέντε τόμους. Ἀκόμα κ' ἓνα δράμα, τὸ «Διπλῆς καρδιῆς», πολυτρόσωπο, πού δὲν παύτηκε ὡς τώρα.

Τὸ ἔργο ὅμως πού ἀνάδειξε καὶ καθάρωσε τὸν Ἐντιάμπλ εἶναι τὸ κριτικὸ, μὲ τὸ γενικὸ τίτλο «Ἐργεῖν τῶν Γραμμάτων» καὶ πρὸ πάντων ἡ πολύχρονη ἐνείκη διατριβή του: «Ὁ Μῦθος τοῦ Ρεμπώ»—ἐπὶ δικτατορίας— πού τὴν ὑποστήριξε δύο χρόνια πρὶν καὶ εἶχε μεγάλη ἀπήχησιν στὴ Σορβόννη.

Ἡ «Ἐργεῖν τῶν Γραμμάτων»—βγῆκε μόνον ὁ πρῶτος τόμος—θὰ συγκεντρώσει ὅλη τὴν κριτικὴν ἐργασίαν του σ' ἑξή—ἐφ'τά βιβλία. Στὸν πρῶτον τόμον, ἀνάμεσα σὲ μελέτες ἀπερωμῆνες σὲ συγγραφεῖς ὅπως ὁ Νιζάν, ὁ Ζιάν Πορρό, ὁ Κοκτώ, ὁ Ρομαίν, ὁ ἀναγνώστης διαβάζει σελίδες, γιὰ τὸ Μπαλλάζ καὶ γιὰ τὴς σύγχρονες λογοτεχνίας, τὴν ἀμερικανικὴν καὶ τὴ σοβιετικὴν. Εἶναι οἱ ἀποφρεῖς ἑνὸς ἔξοχου πνεύματος, προικισμένου μὲ σοφία καὶ δυνάμει, ἀπόψεις ἀνεξάρτητες, ἐλεύθερες, πού προσαλοῦν σὲ πολλὰ σημεῖα ἀντιρροήσεως, ἀλλὰ πού δὲν παύουν ὡστόσο ν' ἀποτελοῦν συμβολὴν πολὺτιμη γιὰ τὴν κατανόησιν τῶν κινήσεων μας.

Τὸ πὸ ὅμως ἀντιπροσωπευτικὸν ἔργο ὡς τώρα τοῦ Ἐτιάμπλ εἶναι ὁ «Μῦθος τοῦ Ρεμπώ». Ὁ πρῶτος τόμος ἔχει γιὰ τίτλο: «Ἡ Γένεσις τοῦ Μῦθου», ὁ δεῦτερος μὲ τὸν τίτλο: «Ἡ Δομὴ τοῦ Μῦθου» καὶ ὁ τρίτος: «Ἡ Ἐπιτυχία τοῦ Μῦθου», θὰ ἐκδοθῶν τὸ 1954—55.

«Τποῦ ἄλλω — γράφει στὸν πρόλογόν του ὁ συγγραφέας—στὴ Σορβόννη, στὴν κριτικὴν καὶ στὸ κοινόν, ἓνα ἔργο πού τὸ σκέφτομα καὶ τὸ δουλεῖν ἔδω καὶ εἰκοσι χρόνια: ἀπὸ τότε πού, παρουσιάζοντας τὸν Ρεμπώ σὰ συγγραφέα στὴς προφορικῆς μου ἐξετάσεις γιὰ τὸ διπλωμά μου τῶν Ἀνωτέρων Σπουδῶν, κατάλαβα ὅτι πρὶν νὰ διαβάσω αὐτὸν τὸν ποιητὴ ἔπρεπε νὰ ξεκαθαρίσω τὸ πνεῦμα μου ἀπ' ὅλες τὴς εἰκόνας, τλαστὲς ἢ φλοῦ, πού ἡ ἐποχὴ μου εἶχε ἀποτυπώσει πάνω σ' αὐτόν».

Πραγματικὰ στὴς 500 σελίδες αὐτοῦ τοῦ πρώτου τόμου, ὁ Ἐτιάμπλ ἐξετάζει, κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ, μῆνα μὲ μῆνα, μὲ μὲρα, τὴ γένεσιν καὶ τοὺς μετασχηματισμοὺς τοῦ μῦθου τοῦ Ρεμπώ, μὲ ἠρεντὴ ἀληθινὰ δυνάμει, μὲ ντο-

κοιμένα, δίνοντάς μας ἔτσι ἓνα μοναδικόν, ἀθηνετικόν πορτραῖτον τοῦ ποιητῆ τοῦ «Μεθυσμένου Καρβιῶν», ἀπ' τὰ πρὸ γνωστά, τὰ πρὸ ὀλοκληρωμένα σ' ὅλη τὴν ἱστορία τῆς λογοτεχνίας.

Ἡ χῆρα τοῦ Ἐδμόνδου Ροστάν, τοῦ κάπως λημονημένου σήμερον θεατρικοῦ συγγραφέα, τοῦ δημοσιογού τοῦ προφῆμον «Συρανό Ντὲ Μπερζεράκ», ἡ Ροζεμόνδη Ζεράρ, πέθανε, ἐδῶ καὶ λίγο καρό, ἀφήνοντας πίσω τῆς μερικῆς συλλογῆς ποιημάτων κ' ἓνα-δύο θεατρικὰ ἔργα, ὅπως «Ἐνας καλὸς μικρὸς διάβολος», πού τάγραψε μὲ τὴ συνεργασίαν τοῦ γιου τῆς, τοῦ δραματικοῦ συγγραφέα Μωρίς Ροστάν.

Ἦταν μίᾳ ξανθῇ καλλονῇ στὰ νιάτα τῆς καὶ τὸ φλογερὸ τῆς ἐρωτικὸν εἰδύλλιον μὲ τὸν Ἐδμόνδον Ροστάν εἶχε ἀπασχολήσει, γύρω στὰ 1900, τὸν τύπον καὶ τὸ κοινόν. Ἀεπτή, αἰθόρημη σὴν ποιητορία, τολογούθησε τὴ φύσιν καὶ τὸν ἐρωτικὸν καὶ ἡ καλύτερη συλλογὴ τῆς εἶναι «Οἱ Φλογερες», ἰσωνὴ νὰ τῆς ἐξασφαλίσει μίᾳ μικρῇ θέσῃ ἀνάμεσα στοὺς «ἐλάσσονες» ποιητῆς.

Ἀπὸ τὰ βραβεῖα πού ἀπονεμήθησαν τὸν τελευταῖον καρό, ἀναφέρονται ἐδῶ τὰ πρὸ σημαντικὰ: Τὸ Μέγα Θεατρικόν Βραβεῖον τῆς πόλεως τῆς Νίκαιας δόθηκε στὸν Ἀντρέ Σαμιέλ γιὰ τὸ ἔργο του: «Τὰ ἔγνη».—Τὸ Διεθνὲς Βραβεῖον τοῦ Μυθιστοριογράφου (στὴ γαλλικὴ γλῶσσῃ) Charles Veillon ἀπονεμήθηκε στὸ μυθιστόρημα: «Τὸ Μαῦρον παιδί» τοῦ Ουίλιαμ Λαγέ, ἐνὸς νέγρου πού κατάγειται ἀπ' τὸ Ἀλγέρι. Μὰ γιὰ τὸ μυθιστόρημα αὐτό, θὰ γράφομε σ' ἄλλο ἄρθρον μας. — Τὸ ποιητικὸν βραβεῖον Φρανσίς Ζιὰ δόθηκε στὸν ποιητὴ Φιλίπ Ζακοτέ. —Τὸ βραβεῖον Ἀλφόνς Ἀλλά, πού ἀπονέμεται συνήθως σὲ διασκεδαστικὰ ἔργα, δίχως ἀξιώσεις, δόθηκε στὸ πρῶτον μυθιστόρημα τοῦ Λουί Βέλ, μὲ τὸν τίτλον: «Ἡ Γυναικὸν μου».—Ἡ ὑποτροφία Ντέλ Ντουκα, ἀξίας ἐνὸς ἑκατομμυρίου πεντακοσίων χιλιάδων γαλλικῶν φράγκων, πού δίδεται κάθε χρόνον γιὰ νὰ βοηθηθῇ στὴ σταδιοδρομίαν του ἓνας οικονομικὰ στενωχωρημένος συγγραφέας, μοιράστηκε φέτος στοὺς γνωστοὺς κ' ἀξιόλογους μυθιστοριογράφους Λουί Καλαφέρι καὶ Ζιλμπέρ Σιγκώ.—Τὸ βραβεῖον τοῦ Ὀντεόν ἀπονεμήθηκε στὸν Πιέρ—Ἀντρέ Τουσσά, τῶς Διευθυντῆ τῆς «Γαλλικῆς Κομωδίας» γιὰ τὴς ἐνδιαφέ-

Μεγαλέξαντρου που μόνος αυτός έρχεται να σκοτώσει τον «όφθα», μήπως δεν είναι κι αυτό ή αιώνια αλήθεια: Πώς η «Ελλάδα» όχι με τη βοήθεια των άλλων, αλλά με τις δικές της δυνάμεις «νορθώνεται» πως πάλι το Πνεύμα καρφώνει με το κοντάρι το Δράκο της Βίας και της «Υλης».

Το μήνυμα ξέφυγε από τους «Ιταλούς», που χειροκρότησαν όμως θερμά την παράσταση — παράσταση ανώριμη καλλιτεχνικά κι από την οποία έλειπε η πνοή της Τέχνης. Οι χορευτές όλοι καλοί, η «Αγάπη Εύαγγελιστή και ο Μέτσης Αψόγοι, άνικανοί όμως να δημιουργήσουν την αισθητική συγκίνηση.

«Άθλο» για το Μάεστρο Άνδρέα Παρίδη να έμφυξώσει μία παράσταση που έμοιαζε κάπως με σπασμένο καθρέπτη, και που την έσωζε μονάχα η μουσική. Οι δύο νεαροί συνθέτες — όπως κι ένας άλλος, που θυμάται ακόμα η Ρώμη από τις περυσινές θριαμβευτικές εξέτασεις του, ο Γιώργος Σιλιγιάνος—άποτελούν μία καλή εγγύηση για το καλλιτεχνικό μέλλον της Φυλής μας.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΔΑΛΜΑΤΗ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Porphyrios Dikaios, L. ds L., F.S.A.: Khirokitia. Final report on the excavation of a neolithic settlement in Cyprus on behalf of the Department of Antiquities 1936-1946. Published for the Government of Cyprus by Geoffrey Cumberlege, Oxford University Press. London - New York - Toronto 1953 pp. XXII + 447 + pl. I - CLII + 1 frontispiece. pr. £8-8-0.

Η έκδοσις αυτή άποτελοῦσα την τελειωτικήν έκθεσιν περί των άνασκαφών της Χοιροκοιτίας, τας οποίας κινήθησεν το Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου διά του εφόρου του Κυπριακού Μουσείου κ. Πορφυρίου Δικαίου κατά τα έτη 1936-46, ιδίως δέ κατά την πρό του 6' παραμοίον πολέμου περίοδον των έτων 1936-39, είναι ή πρώτη ειδική μονογραφία σειράς εκδόσεων, την οποίαν έγκαινιάζει διά της δημοσίευσως ταύτης το Τμήμα τουτο. Η έκδοσις της μονογραφίας ταύτης κατέστη δυνατή, ως δηλοῦται, διά χορηγίας της Βρετανικής Άααδημίας, έγινετο δέ διά λογαριασμόν της Κυβερνήσεως Κύπρου.

Τά αποτελέσματα των άνασκαφών Χοιροκοιτίας, δι' ών άπεκαλύφθη ο σπουδαιότατος νεολιθικός πολιτισμός εν Κύπρω, είχαν καταστή προηγουμένως γνωστά διά πολών γενικών δημοσιεύσεων του συγγραφέως και του διευθυντοῦ των Άρχαιοτήτων Κύπρου κ. Α. Megaw. Αί εν Χοιροκοιτία άνασκαφαί ύπήρξαν ή συνεχεία λαυπρών ήδη προηγηθεισών έργασιών του αυτού συγγραφέως εις

Βουνούς, όπου άνεκαλύφθη λίαν σημαντικός πολιτισμός της προΐμου χαλκής εποχής και εις Ερφήμν, παρά τον κόλπον Επισκοπής, όπου το πρώτον έγινε γνωστός εις ευρείαν κλίμακα νεολιθικός πολιτισμός εν τη νήσῳ. Τοιούτον πολιτισμόν είχαν διαπιστώσει εις τινα σημεία της νήσου και εις πολών περιορισμένον βαθμόν προηγουμένως αί έρευναί και άνασκαφαί του Ε. Cjersiad ως και θραδύτερον της υπό την ηγεσίαν αυτού Σουηδικής Άρχαιολογικής εν Κύπρω Άποστολής, αλλά δυνάμεθα να ειπωμεν μετ' άπολύτου δεβαιότητας ότι ή άναμφισήτητος άποκαλύψις του νεολιθικού πολιτισμοῦ εν Κύπρω και διή εις τοιαύτην έκτασιν είναι έργον του κ. Π. Δικαίου, μετά του όνόματος του οποίου θά παραμείνη εις το μέλλον ούτος άροηκτως συνδεδεμένος, και όχι εις μικρότερον βαθμόν, από ο,τι είναι συνδεδεμένος ο κρητικός πολιτισμός μετά του όνόματος του Α. Evans και ο μυκηναϊκός μετά των Schliemann και Χρ. Τσοῦντα.

Η άποκαλύψις της Ερφήμης μετέθεσε τας γνώσεις μας περί του Κυπριακού πολιτισμοῦ κατά 500 περίπου χρόνια παλαιότερον, ή δέ της Χοιροκοιτίας κατά έτερα 500 χρόνια. Ούτω εις διάστημα έλαχίστων έτων έγνωρίσαμεν διά των εργασιών του κ. Π. Δικαίου ζωήν με άμάζοντα πολιτισμόν εν Κύπρω εις ενριτάτην κλίμακα και διή επί μίαν περίπου χιλιετηρίδα. Εν τῷ μεταξῷ έρευναί δοκιμαστικά ή συστηματικά γέγονεαι υπό του κ. Δικαίου εις πλείστα άλλα μέρη της νήσου τόσοσιν εις τὰ παράλια ὅσον και εις τὰ μεσόγεια της Κύπρου διεπίστωσαν ότι ο νεολιθικός πολιτισμός δεν άποτελεί μεμονομένην εκδήλωσιν εις μίαν μικράν περιοχήν αυτής, αλλά τοῦναντίον είναι διαδεδομένος εις ὅλην κληρον την νήσον και διή κατά τρόπον συνδέοντα αυτήν εις τόσοσιν πανοραχίους χρόνους μετά πλείστον ἄλλον περιοχῶν της Μεσογείου με την Ελλάδα.

Ἦτο φυσικόν ότι αί άνασκαφαί της Χοιροκοιτίας θά έδημοῦργον ποικίλα και πολυπόθητα προσλήματα διά τον άνασκαψαντα. Καί πολών δικαίως ο κ. Megaw ξεάγει εν τῷ προλόγῳ του την λεπτολόγον έρευναν, ή οποία άπρητήθη να προηγηθῆ της εκδόσεως. Τά κεφάλαια, εις τὰ οποία είναι διηρημένον το κριον μέρος του έργου, μάς παρέχουν εικόνα της γενομένης εργασίας και των προβλημάτων αυτής. Ταῦτα διαπραγμα-

τεύονται λεπτομερῶς περί της άνασκαφείσης περιοχής, των αρχιτεκτονικῶν λειψάνων, των ευρημάτων και των χρονολογικῶν προβλημάτων, επακολουθεῖ δέ εν κατακλείδι ή συναγωγή των συμπερασμάτων. Εν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ εκτίθεται, πλην ἄλλων, και ή ακολουθηθεῖσα μέθοδος έρεῦνης και ή δημοσίευσις των πορισμάτων, ή ὁποία κατατοπίζει πλήρως τον μελετητήν του έργου επί των προκινῶντων προβλημάτων.

Ἡ ὅλη περιοχή έχει διαρεθῆ εις ἑξ τμήματα επί τῆ βάσει της σειράς της οικοδομήσεως των θολωτῶν κατοικιῶν και της μεταξῷ αὐτῶν χρονολογικῆς σχέσεως. Ἡ λεπτομερής ἀνάλυσις τόσοσιν των άποκαλυφθέντων αρχιτεκτονικῶν και λοιπῶν ευρημάτων, μοναδικῶν εν Κύπρω διά την έκτασιν και τον πλοῦτόν των, ὅσον και των συναφῶς διατυπωμένων ἀπόψεων εκφεύγει των ὁρίων και του σκοπου της παρούσης βιβλιοκρισίας. Δεν δύναται ὅμως να μη ξεαρθῆ ή λίαν ακριβολόγος και πειστική περιγραφή και εκθεσις των πραγμάτων, ή ὁποία άποδεικνύεται λίαν ενδιαφέρονσα και άποκαλύπτουσα νέας ἀπόψεις του συγγραφέως, ὡς π.χ. περί της σημασίας των στύλων εις τας μεγάλας θολωτάς κατοικίας, του μεγάλου ὀρόμου, της κοινῆς εστίας, της τελευταίας κατά πρότυπον του έλληνικοῦ κόσμου, και της ταφῆς των νεκρῶν. Ἰδιαιτέρως αξιοπρόσεκτος είναι ή ερμηνεία, την ὁποίαν κάμνει ο κ. Π. Δίκαιος, ότι οί στύλοι των μεγάλων θολωτῶν κατοικιῶν εχρησίμευον, διά να ὑποβαστάσων κατά ένα ἰδιαίοντα και εις Παλαιστίνην τρόπον δεύτερον πάτωμα (σέντε). Ἡ κατάταξις των ἀγγείων, λίθινων και πηλίνων, και των λοιπῶν αντικειμένων και ἀνθρωπίνων μορφῶν ὑπῆρξε λίαν επίπνοσ, αλλά πολών θαυμαστός είναι ο τρόπος, δι' ὃν ἐπετεύχθη αὐτή.

Σημαντικώτατα και λίαν ενδιαφέροντα και τοῖς μη ειδικούς είναι τὰ δύο τελευταία κεφάλαια, τὰ αναφερόμενα εις την χρονολόγησιν και τὰ γενικά συμπεράσματα εκ της ὅλης εργασίας. Ἡ σύγκρισις πρὸς πολιτισμούς των γύρω χωρῶν, ιδίως δέ της νοτίου Ἀνατολῆς, της Παλαιστίνης, της Αιγύπτου και της Θεσσαλίας, και πρὸς ἄλλους πολιτισμούς εν Κύπρω (Σωτήρας, Καλαβασοῦ, Ερφήμης, Τροῦλλων, Βουνῶν κ.ά.) και ή ἀνεύρεσις των σχέσεών μεταξῷ των είναι εκ των κυριωτέρων ἐπιτευγμάτων της μεθοδικῆς ταύτης εργασίας. Ἡ χρονολογική τοποθέτησις των ευρημάτων

της Χοιροκοιτίας κατατασομένων εις τοια τμήματα διαδοχικά ακολουθεῖ μετά συζήτησιν πρὸς ἀπόψεις των Schaeffer, Stewart κ.ά. ὅσον ἀφορᾷ τας ἐνδείξεις χρονολογήσεως ἀμέσως νεωτέρων πολιτισμῶν της νεολιθικῆς και της χαλκῆς περιόδου, ὡν της Ερφήμης και του Ἀμπελαίου ή και γετονικῶν περιοχῶν. Ἐπί τῆ βάσει των ἐνδείξεων τούτων ο κ. Δίκαιος τοποθετεῖ τον συνοικισμόν της Χοιροκοιτίας εις την περίοδον 3700-3400 π.Χ., ἥτοι κατά ὀλίγας ἑκατοντάδας ἑτῶν εις νεωτέρους χρόνους ή ὅσον ἀρχικῶς ὑπετέθη ὑπ' αὐτοῦ εις τας προκιταρχικὰς ἠμεσιεύσεις. Εἰς την συναγωγήν των συμπερασμάτων και την σύγκρισιν πρὸς ἄλλους πολιτισμούς τόσοσιν της Κύπρου, ἰδιαιτέρως δέ των ἐκτός αὐτῆς χωρῶν, προχωρεῖ ο συγγραφεὺς μετά ἀξιεπαίνου προσοχής και ἐπιφυλακτικότητος και δεν ἀποκρύπτει ότι και ο προτενομένος χρονολογικός καθορισμός είναι ὑποθετικός, δυνατόν δέ να ὑποστηῆ διά νέων ἀνακαλύψεων τροποποιῆσιν.

Εἰς τὸ τέλος του έργου (σελ. 408-445) περιλαμβάνονται ἑπτὰ παραρτήματα. Τούτων τὸ πρώτον (I) ὑπὸ Μ. Stekelis ἀναφέρεται εις τὰ εκ σφίτον λίθων εργαλεία εκ Χοιροκοιτίας, τὸ Ια, ὑπὸ J. Waechter πραγματεύεται την σύγκρισιν μεταξῷ των εργαλείων εκ Χοιροκοιτίας και Ερφήμης, τὸ δεύτερον (II), ὑπὸ L. Angels, ἀναφέρεται εις τὰ ἀνθρωπίνα λείψανα εκ Χοιροκοιτίας, τὸ τρίτον (III), ὑπὸ J. E. King, εις τὰ ὀστά ζώων εκ Χοιροκοιτίας και Ερφήμης, τὸ τέταρτον (IV), ὑπὸ G. L. Wilkins, εις τὰ ὀστρακα εκ Χοιροκοιτίας και Ερφήμης, τὸ πέμπτον (V), ὑπὸ Κ. Π. Μαγγλή, εις την πετρογραφικὴν εξέτασιν των εκ λίθων αντικειμένων και τὸ ἕκτον (VI), ὑπὸ του συγγραφέως, εις ἐνεπιγραφῶν λίθους εκ Χοιροκοιτίας και Ερφήμης.

Τὰ παραρτήματα ταῦτα γραφέντα ὑπὸ ειδικῶν ἐπιστημόνων, πλην του συγγραφέως, είναι λίαν διαφωτιστικά συμπληρώματα του ὅλων έργου και καλύτεροι πᾶσαν πλινῶν των ευρημάτων και των πρὸς αὐτὰ συνδεδεμένων προβλημάτων των άνασκαφῶν και βοηθοῦσιν εις την συναγωγήν των αρχαιολογικῶν πορισμάτων. Περιλαμβάνουσιν, ὅσον ἦτο ἀνάγκη, πίνακας και βιβλιογραφίαν πολλοῦ ενδιαφέροντος. Παρατηροῦμεν μόνον ότι ή ὑπὸ J. E. King κατά τὰ ἄλλα ξεάιητος διαπραγματεύσεις του περί των ὀστων των ζώων παραρτήμα-

τος έστηρίχθη πολύ όσον άφορᾷ την ιστορίαν και την σύγχρονον έν Κύπρω κατάστασιν άναφορικῶς πρὸς άγρια ζῶα εις τὸ περί Κύπρου έγχειρίδιον τῶν Storrs και O' Brien (1930), τὸ όποιον όμως δέν δύναται νά εἶναι άσφαλῆς κατά πάντα πηγῇ πληροφοριῶν (έννοούμεν κυρίως τὰ περί άγρίου προβάτου και αίγάρου άναφερόμενα). Τούναντίον δέν έχρησιμοποιήθη τὸ πολύ σημαντικόν έργον τοῦ E. Oberhammer, die Insel Cypern, ιδίως σελ. 370 κέ., και σύγχρονου κυβερνητικῆς εκθέσεως.

Παρατίθεται έν τέλει κατάλογος τῆς έν τῇ διαπραγματεύσει τοῦ έργου χρησιμοποιηθείσης βιβλιογραφίας, πίναξ όνομάτων και λέξεων και 152 πίνακες χαρτῶν, εικόνων και σχεδίων, πάντα μετά μεγίστης επιμελείας και εις ώραioτάτην εκτέλεσιν και εμφάνισιν οίαν παρουσιάζουσι και αί έν τῷ κείμενῳ άφθνώταται (108) εικόνες και σχέδια.

Ἡ εκδοσις τοῦ όλου έργου δύναται νά χαρακτηρισθῆί ὡς μνημειώδης. Ὁ διευθυντής τῶν αρχαιοτήτων Κύπρου κ. Α. Η. Megaw προλογίζων τὸ έργο άναφέρει μετά δικαίας υπερηφανείας ὅτι διά πρώτην φοράν τὸ νεοσύστατον (άπό τοῦ 1934) Τμήμα Ἀρχαιοτήτων Κύπρου επέχειρσεν άνασκαφῆς εις εὐρείαν κλίμακα ίσην πρὸς τῶν προπορευομένων ξένων αρχαιολογικῶν αποστολῶν και εξέφρασε τὴν έλπίδα ὅτι παρά τὴν βραδύτητα τῆς εκδόσεως ἡ προσοχή πού εἰδόθη εις τὴν λεπτομερῆ έρευναν θά προσπορίσουν εις τὸ έργο μίαν μόνιμον θέσιν εις τὴν αρχαιολογικὴν φιλολογίαν τῆς Κύπρου. Προσπογράφουμεν μετ' ένθουσιασμοῦ τὴν έλπίδα τοῦ κ. Megaw ὡς άναμφισβήτητον ἤδη πραγματικότητά, διά τὴν ὁποίαν νά δύναται δικαίως νά επαναληφθῆί τὸ τοῦ Ὁρατίου «exegi monumentum aere perennius», και συγχάριον εν άνοψῶς τὸν εξάίρετον επιστήμονα συγγραφέα τοῦ έργου και τὴν λίαν άξίαν ἡγεσίαν τοῦ Τμήματος Ἀρχαιοτήτων τῆς νήσου μεθ' όλων τῶν συμβαλομένων εις τὴν άριωτάτην επιστημονικὴν έρευναν και τὴν εργασίαν ταύτην ενχόμενοι και εις τὸ μέλλον νά μᾶς χαρίσων οὔτοι άνάλογον πνευματικὴν δημιουργίαν, ἡ ὁποία φέρει οὔτω τὴν νήσον μας εις τὴν πρωτοπορίαν τῶν αρχαιολογικῶν έν τῇ Ἀνατολῇ έρευνῶν.

Κ. ΣΠΥΡΙΑΔΑΚΙΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Κυπριακὲς λέξεις.

Ἀγαπητὲ κ. Κρανιδιώτη,

Ὁ κ. Κ. Χατζηγιάννου στὴ μελέτη του, πού δημοσιεύτηκε στὸ περασμένο τεῦχος τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων», αναφέρει τὴ λέξη ξαρέσια πού άναφέρεται σὲ Βυζαντινά κείμενα. Ἡ λέξη αὐτὴ υπάρχει και στὴν Κυπριακὴ διάλεκτο. Στὴν Πιτσιλιά εἶναι σὲ χρήση ἡ λέξη ξαρέσια (τά), με εὐρύτερη σημασία ἀπὸ εκείνην πού άπαντᾷ στὰ Βυζαντινά κείμενα. Λένε: «ἡ νύμφη κάμνει τὰ ξαρέσια τῆς πεθερᾶς τῆς ἀγαπᾷ τῆς ἡ νύφη κάμνει ὅτι άρέσει στὴν πεθερᾶ τῆς, ὅτι τὴν εύχαριστεῖ, και γι' αὐτὸ ἡ πεθερᾶ άγαπᾷ τὴ νύφη τῆς.

Γιὰ τίς λέξεις νάκκουρίν και νάκκον, γιὰ τίς ὁποῖες γίνεται συζήτηση στὰ «Κυπριακά Γράμματα», πληροφοροῦ πὸς στὴν Κυπριακὴ διάλεκτο ἔχομε τὴ λέξη κκουρίν (τὸ) = τὸ κομμάτι, και πληθ. τὰ κκουρά. Στὴν Πιτσιλιά εἶναι πολὺ συνηθισμένη γιὰ τὰ ξύλα. Κομμάτια ἀπὸ καψόξυλα, χοντρά ὅσο τὸ χέρι τοῦ ἀνθρώπου και μακρὰ 2-4 πόδια τὰ λένε «κουρά». Εἶναι ἐπίσης σὲ χρήση τὸ ὄμμα «κουρίξω» = κόβω ξύλα σὲ τεμάχια. Ὅμως εἶναι σὲ χρήση και γιὰ χοντροὺς κομοὺς δέντρων. «Ὁ ἰρκοποι ἐκόψαν τὸ μπεκκον (ἡ τὸν πλάτανον, ἡ τὸν ἔδρον) τῆς ἀρτῆς ψαννὰ τὸν κκουρίξουν» = νά κόβουν τὸν κορμὸ του σὲ τεμάχια μεγάλα, ἀνάλογα με τὸν σκοπὸ πού τὰ θέλουν. Κάθε κομμάτι ἀπὸ τὰ χοντρά αὐτὰ κομμάτια τοῦ κορμοῦ τοῦ δέντρον, τὸ λένε κκουρίν προτῶν κατεργαστῆ σὲ μικρότερα κομμάτια, έτοιμα γιὰ χρήση.

Στὴ λέξη δίνου ἐπίσης και μεταφορικὴ σημασία. Ὅταν ἀποκοιμηθῆί ένας γιὰ λίγο χρονικὸ διάστημα, λέει: «Ἐκόψα ἕνα γκουρίγ καλό» = Ἐκανα ἕνα καλὸ κομματάκι ἕπνου. Ἡ μητέρα, δίνοντας στὸ παιδάκι τῆς ἕνα κομμάτι ψωμί και ἕνα κομματάκι χαλούμι, τοῦ λέει: «κουρίν κκουρίν τὸ χαλλούμι νά σὲ κανήσῃ νά φᾶς τὸ ψωμί σου» = λίγο λίγο νά δαγκάνῃς ἀπὸ τὸ χαλούμι, ὥστε νά φᾶς ὅλο τὸ ψωμί σου και νά χορτάσῃς.

Ἡ λέξη νάκκουρίν, νομίζω

πὸς ἔγινε ἀπὸ τὴ λέξη ξναγν και τὴ λέξη κκουρίν = ἕνα γκουρίν, ἡ γκουρίν, νάκκουρίν, με ἀποβολὴ τοῦ ε και ἀφομοίωση τοῦ γ.

Ἡ λέξη νάκκουρίν ἔγινε ἀπὸ τὴ λέξη νάκκον γιὰ συντομία, με ἀποβολὴ τοῦ ρι, μετατροπὴ τοῦ ου σὲ ο, και μετάθεση τοῦ τόνου.

Δὲ ξέρω τοὺς γλωσσολογικοὺς κανόνες και νόμους, οὔτε εἶμαι ἀπόλυτα βέβαιος γι' αὐτὸ πού προτείνω. Ὅτα χαρῶ πολὺ ἂν οἱ εἰδικοί βροῦνε τὸ σωστὸ.

Ν. ΚΛΗΡΙΔΗΣ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Λογοτεχνικά Νέα.

Μία εὐρεία κριτικὴ σύνθεσις και ἕνας λεπτομερῆς ἀπολογισμὸς τοῦ δημοτικισμοῦ ἦταν τὸ ἀφιέρωμα τῆς «Νέας Ἑστίας» στὸν Γιάννη Ψυχάρη. Πολλοὶ λογοτέχνες και ἐπισημονες ἐξήτασαν με ἐκτενῆ μελετήματα τὸ γλωσσολογικὸν και λογοτεχνικὸν έργο τοῦ Ψυχάρη και τὴν ἐπίδρασή του στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ ἀπὸ τὸ 1888 (ὅταν ἐμφανίστηκε με τὸ «Ταξίδι» του) μέχρι σήμερα. Ἀναφέρω μόνο μερικὰ ὀνόματα τῶν συνεργατῶν τὸ ὀγκώδους αὐτοῦ τεύχους: Κ. Ἀμαντὸς, Κ. Καραβίος, Μ. Καλομοίρης, Ι. Θ. Κακριδῆς, Ν. Ἀνδριώτης, Ε. Κριαρᾶς, Α. Πολίτης, Ν. Καζαντζάκης, Π. Χάρης, Σ. Μυριβήλης, Αἰμ. Χουρμούζιος, Θ. Παπακωνσταντίνου, Ἀγ. Τερζάκης, Ἡλίας Βενέζης, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, Γ. Θεοτοκάς, Θ. Πετσάλης-Διομήδης, Ε. Παπαυπόστος, Α. Δελμούζο, Μαν. Τριανταφυλλίδης, Θ. Ξυδης, Ἄλκης Θρύλος, Β. Βαρίκας, Π. Σπανδιδης, Δ. Σιατόπουλος, Γ. Πράτσικας κ.ά.

Στὴ Χίο ὁργανώθηκαν πρὸς τιμὴ τοῦ Ψυχάρη γιορτὲς ἀπὸ τὸν «Φιλοτεχνικὸ Ὁμιλὸ Χίου». Στὸ φιλολογομικὸ μνημόσυνον πού ἔγινε στὸ ἐκεῖ θεάτρο «Ρέξ» μίλησαν οἱ κ.κ. Σκαρλάτος, ὁ έν Χίῳ πρόεδρος τῆς Γαλλίας, ὁ Ἅγις Θέρος, Βερναρδάκης και Γιάργος Θεοτοκάς.

Στὴν Ἀθήνα ὁργανώθηκαν φιλολογικὰ μνημόσυνα τοῦ Ψυχάρη: ἀπὸ τὸν μορφωτικὸ σύλλογον «Ἀθηναίων» με ὀμιλητῆς τοῦς κ.κ. Ρήγα Γκόλφην και Πέτρον Χάρην και ἀπὸ τὴν Ε.Ε.Α. με ὀμιλητῆς τοῦς κ.κ. Ἅγις Θέρο, Θεμ. Ἀθανασιάδην-Νόβα και Ρήγα Γκόλφην.

Ὁ μεγάλος ἑορτασμός ἀπεφασίσθη νά γίνε στὸ «Κεντρικόν» στίς 24 Μαΐου με ὀμιλητῆς τὸν κ. Στράτη Μυριβήλη, τὸν κ. Γ. Θεοτοκά, τὸν κ. Χρ. Χρηστίδη (ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῶν σπηλῶν τῆς «Καθημερινῆς» πολὺ ἐσθῆθη νά διαμορφωθῆί μιά σωστὴ κοινὴ γνώμη γιὰ τὸν πατριωτισμὸ τοῦ Ψυχάρη) και τὸν ἐκπαιδευτικὸ κ. Καψάλη.

Ἡ «Ἐκθεση Ἑλληνικοῦ Βιβλίου ὁργανώθηκε με ἐπιτυχία» ἀντιπροσωπεύτηκαν με βιβλία τοὺς οἱ καλύτεροι λογοτέχνες τῆς Ἑλλάδος, μόνο πού ἔγινεν αἰσθητὴ ἡ ἀπουσία τῆς ἱεπρου, ἡ ὁποία στὴν προηγούμενη «Ἐκθεση ὑπὲρ τῶν σεισμοπαθῶν ἀντιπροσωπεύτηκε ἀπὸ τοὺς κ.κ. Ν. Κρανιδιώτη, Κ. Χρυσάνθη, Ξ. Λυσιώτη κ.ά., ἐνὸς αὐτῆς τῆς ἐκθεσης εἶδαμε μόνο τὰ ἐραβευθέντα διηγήματα τοῦ κ. Τ. Κόρφη,

«Ταξίδι χωρίς πολικὸ» πού θύμιζαν μόνο τὸ διαγωνισμὸ τῶν «Κυπρ. Γραμμάτων». —Τὸ Λύκειον Ἑλληνίδων ὁργάνωσε «Κυπριακὸ ἀπόγευμα» με ὀμιλία τοῦ κ. Κ. Καραμάνου, ἀπαγγελίες ἀπὸ τὸν κ. Τάκη Φραγκοῦδη, Κυπριακοὺς χοροὺς και τραγούδια και προβολὴ φωτογραφιῶν ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς νήσου.

—Ἐξεδόθη τὸ νέο λογοτεχνικὸ περιοδικὸ «Σημερινὰ Γράμματα» ὑπὸ τῆ διεύθυνση τοῦ κ. Ἄλκη Γιαννόπουλου. Στὸ πρῶτον τεῦχος συνεργάζονται οἱ κ.κ. Π. Σπανιδης, Ἀγ. Φουριώτης κ.ά.

—Ἀνάμεσα στὰ τόσα βιβλία γιὰ τὸ Σολωμὸ προσετέθησαν και τὰ «Ἱταλικά ποιήματα» τοῦ σὲ ἐμμετρῆ μετάφραση τοῦ κ. Κώστα Καιροφύλα.

—Ὁ ποιητῆς Ὀδυσσεᾶς Ἐλύτης ἀπέχωρησε τῆς διεύθυνσεως προγραμμάτων τοῦ Ε.Ι.Ρ. και τὴ θέση τοῦ ἀνέλασεν ὁ γνωστός θεατρικὸς συγγραφέας κ. Διονύσιος Ρώμας.

—Τὸ τελευταῖον τεῦχος (Ἀπριλίου) τῆς «Ἑλληνικῆς Δημιουργίας» ἦταν ἀφιέρωμένο στὸ «Ἅγιον Ὅρος με συνεργασίαι τῶν κ.κ. Κ. Καλλιᾶ, Σ.π. Μελά, Ν. Τομαδάκη, Σ. Ἀγαπητῆ, Σ.π. Σπεράντζα, Φ. Κόντογλου κ.ά. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀφιέρωμα Ψυχάρη τὰ προσεχῆ τεύχη θά εἶναι ἀφιέρωμένα στὸν Κερκυραῖο λόγιον Γεώργιον Καλοσσοῦρον και στὸς Τέλλον Ἄγραν, Ἄλ. Πάλλη, Π. Βλαστόν, Μπάμπην Ἄννιν και Ἡλίαν Μηνιάτην.

—Τὸ «Ἔθνος» τῆς 13ης Μαΐου ἀνήγγειλε στὰ «Λογοτεχνικὰ Νέα» τοῦ κ. Ἀχ. Μαμάκη τὴν έκδοσιν τῆς διαλέξεως τῆς κ. Ἀθηνᾶς Ταρσοῦλη «Τέσσερις σταθμοὶ στὸ ποιητικὸν έργο τοῦ Παλαμῶν» ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν Πνευματικὸν Ὁμιλὸν Κύπρου.

—Σὰς ἀναφέρω ἐπίσης τίς νέες εκδόσεις τῆς «Ζωῆς ἐν ταφῷ» τοῦ κ. Μυριβήλη και τῆς «Πρυγκήπισσας Ἰζαμπῶν» τοῦ κ. Τερζάκη καθὼς και τὰ ποιήματα τῆς Κυπριακῆς Αὐγῆς Σκαλλῆ, τὰ ποιήματα τοῦ κ. Ἀρη Δικταίου και τὸ μυθιστόρημα τοῦ κ. Δ. Σιατόπουλου «Ἡ μελωδία τῶν ἀνεμῶν».

Τὸ Θεάτρο

—Στίς 14 Μαΐου τὸ Βασιλικὸν Θεάτρο ἀνέβασε τὸ έργο τοῦ Μόργκαν «Ὁ δρόμος τοῦ ποταμοῦ» με τὴν κ. Μαίρη Ἀρώνη και τοὺς κ.κ. Θ. Κωστόπουλο και Ἄλ. Ἀλεξανδράκη στούς πρώτους ρόλους. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐπιτυχία τῆς κ. Ἀρώνη τὸ Ἑθνικὸν Θεάτρο θά ἀνεβάσει μαζί με τὴν «Σπασμένην στάμνον» τοῦ Κλάιστ και τὴν μονόπρακτὴν «Ἀμαξά» τοῦ Μερμέ.

—Ὁ θίασος Β. Μανωλίδου —Κ. Μουσοῦρη γιόρτασε τὴν 100ῆν παρόσταση τῆς Οὐγγρικῆς κωμωδίας τοῦ Φεντὸρ «Φτωχὸν σάν σπουργιτάκι» και ὁ θίασος Λογοθετίδης ἔρσκειται τώρα στὴ Θεσσαλονικὴ ὅπου παιζει Ἑλληνικῆς κωμωδίας.

—Στὸ «Ρέξ» συνεχίζονται οἱ «Μακροκωστατοὶ και Κοντογιώργηδες» τῶν κ.κ. Σακελλάριου και Γιαννακόπουλου και στὸ θέατρο Κυβέλης λήγουν ἐντὸς τῶν ἡμερῶν οἱ παραστάσεις τοῦ αστυνομικοῦ έργου πού ἀνέβασεν ἡ δημοφιλῆς τριάς Λαμπέτη — Παπαῆ—Χόρν.

—Στίς ἐκλογές γιὰ τὴν ἀνάδειξη νέου διοικ. συμβουλίου τοῦ Σωματείου Ἑλληνικῶν Ἡθοποιῶν ἐπανεξέλεγχτὸ ὑπὸ τὸν κ. Β. Μεσολογγίτη ψηφοδέλιον με ἀντιπρόεδρον τὸν κ. Θ. Μοριδίη.

Μουσική κίνηση

Το σπουδαιότερο Έλληνικό μουσικό γεγονός του 1954 ήταν—και παραμένει η έκ- τέλεση της «Συμφωνίας της Λεβεντιάς» του κ. Μ. Καλομοίρη από την Κρατική Ορχή- στρα «Αθηνών». Όσοι παρακολούθησαν την έκ- τέλεση της Συμφωνίας αυτής του μεγα- λου μας μουσουργού αισθανθήκαν ένικην υπερηφάνεια κι' ένοιωσαν σε όλη του την έκ-ταση το μεγαλείο που ανέδιδαν οι ήχοι του δ' μέρους της Συμφωνίας (Τα Νικη- τήρια), το χορικό μέρος του οποίου εξέτε- λεσε η μαθητική χορωδία του Έθνικού Ω- δείου. Την ορχήστρα διηύθυνε ο κ. Φ. Οί- κονομίδης, τη χορωδία έδιδασε ο κ. Μ. Βούρτσας και το πυκνότερον άκροατήριον ά- ποθέωσε τον συνθέτη. Τη συναυλία αυτή παρακολούθησε και ο γεν. διευθυντής της Κρατικής Όπερας του Βελγιοραδίου κ. Ντσανόν, ο οποίος είχε έλθει τότε εδώ για να συζητήσει την όργανωση Φεστιβάλ Βαλ- κανικής Μουσικής.

ΧΑΡΗΣ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Το «νάκκον» και «νακκουρίν»

Τα «Κυπριακά Γράμματα» με εύχαρί- στηση διαπιστώνουν, ότι το ενδιαφέρον γύ- ρω από την έτυμολογία Κυπριακών λέξεων και φράσεων είναι ζωηρότατο μεταξύ των άναγνωστών των. Η δημοσίευση των περι «νάκκον» και «νακκουρίν» σημειωμάτων και έπιστολών θρήκε θαθείαν άπαιτηση στις τά-ξεις των λαογράφων, γλωσσολόγων και άλλων διανοουμένων μας, οι όποιοι με έπι- στολές και άρθρα τους μάς παρέχουν συμ- πληρωματικές πληροφορίες και νέες άπό- ψεις επί της έτυμολογίας των δύο τούτων λέξεων.

Εύχαριστούμε θερμά τους έπιστολογρά- φους μας για την προθυμία και την άνα- πόκριση τους, λυπούμεθα όμως πολύ, για- τι μάς είναι αδύνατο να συνεχίσουμε τη συζήτηση επί του θέματος, χωρίς να άλ- λωώσουμε το χαρακτήρα του περιοδικού, που είναι γενικός φιλολόγος παρά ειδικά λαογραφικός. Άλλωστε τα άρθρα και οι έπιστολές που πήραμε πάνω στο ζήτημα αυτό υπερβαίνουν τα 30, ώστε αν άποφα- σίζαμε να τα δημοσιεύσουμε βάπρεπε ν' ά- φιεράσουμε άποκλειστικά σ' αυτά τρεις άπό τις εκδόσεις μας.

Ν. Κ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Στις 28 Άπριλίου μίλησε στο Βρεττανι- κό Ίνστιτούτο Λευκωσίας ο κ. Σόλων Μι- χαηλίδης, με θέμα «Λαϊκή Κυπριακή Μου- σική».

—Την ίδια μέρα μίλησε στον Έκδρομικό Σύνδεσμο Λευκωσίας ο κ. Κ. Τσέλλος με θέμα «Η ανάσαση στον Έλληνικό Όλυ- μπο».

—Στις 30 Άπριλίου έγιναν στο Βρετ- τανικό Ίνστιτούτο Λευκωσίας τα έγκαίνια Έκθέσεως έργων ζωγραφικής, γλυπτικής και κεραμεικής του κ. Σίγμουτ Πόλ- λτζερ.

—Στις 5 Μαΐου έγινε στη μεγάλη αί- θουσα του Παγκυπρίου Γυμνασίου η δευ- τέρα άνακοίνωση της έφειτινης περιόδου των έργων της Έταιρείας Κυ- πριακών Σπουδών με όμιλητή τον κ. Κ. Κύρρη και θέμα «Τοπωνύμια και ιδιόρρη- θμος όνομαστική πληθυντικού έκ Λαθήθου».

—Ο μουσουργός Μανώλης Καλομοίρης, που έρίσκει τώρα στο Νησί, μίλησε στις 8 Μαΐου υπό την αγωγή του Φυσιολατρι- κού Όμίλου Πάφου με θέμα «Το λαϊκό στοιχείο στη μουσική του Μπετόβεν».

—Στις 12 Μαΐου ο κ. Ι. Τσικνόπουλος προέβη στην τρίτη άνακοίνωση της έφειτι- νης περιόδου έργων της Έταιρείας Κυ- πριακών Σπουδών με θέμα «Διατί συνέ- γραψεν ο Άγιος Νεόφυτος, Ποίας πηγάς έχρησιμοποίησε και πώς. Η θιόλογηκη του».

—Στις 12 Μαΐου μίλησε στο Βρεττανικό Ίνστιτούτο Λευκωσίας ο κ.Π. Δρουσιώτης με θέμα «Το Συμπολιτειακόν Πνεύμα εις την άρχαίαν Ελλάδα».

—Στις 14 Μαΐου έγινε η τρίτη διάλεξη της έφειτινης περιόδου της Έταιρείας Κυ- πριακών Σπουδών με όμιλητή τον κ. Π. Δίκαιον και θέμα «Μυκηναϊκός πολιτισμός και άσκαφαί της Έγκωμης».

—Στις 15 Μαΐου μίλησε στη σειρά των διαλέξεων του Έλληνικού Πνευματικού Ό- μίλου Κύπρου ο κ. Κ. Άνδρέου με θέμα «Η θρησκευτική πόλις του Παλαμά».

—Μιλώντας στην ίδια σειρά διαλέξεων ο κ. Δ. Ευαγγελίδης έπραγματεύθη στις 18 Μαΐου το θέμα «Μάγια Δρόσου: Τό τελευ- ταιό κορίτσι στη γή».

—Στις 19 Μαΐου μίλησε στο Βρεττανι- κό Ίνστιτούτο Λευκωσίας ο κ. Ν. Ξιούτας με θέμα «Οι πηγές και η άνάπτυξη του Δράματος».

—Τον π. Μάιο μίλησαν στις μουσικοφιλο- λογικές συγκεντρώσεις του «Λυκείου Έλ- ληνίδων Άμφοπόστων» που γίνονται κάθε Πέμπτη η κ. Αλκή Πριονιστή, με θέμα «Η γυναίκα διά μέσου των αιώνων» και ο κ. Μιχ. Πριονιστής, δημοσιογράφος, με θέ- μα «Ένα ταξίδι στα σύννεφα», διανθισμέ- νο με Άθηναικά τραγούδια, που τραγού- δησε η χορωδία του Λυκείου. Επίσης από τη σκηνή του Λυκείου παρουσιάστηκαν τον π. μήνα δυο μονόπρακτα του κ. Μιχ. Πρι- ονιστή, τα «Άμοιβή της προσευχής» και «Η μηχανική κούκλα».

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ι. Γ. Ίω α κ., Πελλαταις. Τό «Συ- νέπεια» καλό είναι όμως τόσο άφηρημένο που πολλές φορές χάνεται ο συνειρμός. Προτιμούμε να σας δημοσιεύσουμε άπό τα έγκριθέντα κάτι πιο συγκεκριμένο και τε- λειωμένο. — Ά ν ώ ν υ μ ο ν, Όμοδος: Όσα μάς γράφετε, χωρίς ύπαγραφήν, για τό «ρέσιν» θά τα διαδιδάσσουμε στους έν- διαφερομένους. — Σ. Φ. Δρ., Τό ποιήμα σας «Τό χωριό μου» είναι άκόμη πρωτό- λειο. — Α. Θ. Κ., Κ. Μύλο: Τό «Δέν σε περίμενα» ύστερεί.—Χ ρ. Β., Κτισσόνεργα: Τό ποιήμα σας μαρτυρεί εύαισθησιάν, πε- ρισρίζεται όμως σε στενά ύποκειμενικά συν- αισθηματικά θέματα. Δόστε εύρύτητα και ποιη στα θεματά σας, για να κινηθούν ά- νετα στον εύρύ ποιητικό χώρο.

ΕΠΙΑΝΟΡΘΩΣΗ

Στό ποιήμα «Τη ξάθουρα άγνωστος χτυ- πά» του κ. Άντ. Ίντιάνου, που δημοσιεύ- τηκε στο προηγούμενο τεύχος μας (σελ. 183) παρακαλούμε, ο πρώτος στίχος της δεύτερης στροφής να διαβασθή:

«Μ' αν δάκρυσε, είτε γέλασε κι' αν
μέσ' στη συλλογή»
κι' ο δεύτερος στίχος της τρίτης στροφής:
«Με χάδιο, παρακάλημα, χαμόγελο, είτε
πόνος,
όπως είναι τό όρθο κι' όχι όπως εξ άβλε-
ψίας έδημοσιεύθησαν».

Σονέττο 10ον.

Δ η μ ό σ ι ο : ύ π ά λ λ η λ ο ι .

Οί υπάλληλοι όλοι λιώνουν και τελειώνουν
σαν στήλες δύο δύο μες τα γραφεία.
(Ήλεκτρολόγοι θάνατο ή Πολιτεία
κι' ο θάνατος, που τους άνανεύδωνν).

A
B
B
A

Κάθονται στις καρέζλες, μουτζουρώνουν
άθωα λευκά χασοτιά χωρίς αίτία.
«Σύν τη παρούση άλληλογοραφία
έχομεν την τιμήν» διαβεβαιώνουν.

A
B
B
A

Και μοναχά ή τιμή τους άπομένει,
όταν άνηφορίζουνε τους δρόμους,
τό βράδυ στις όχτώ, σαν κουρντισμένον.

Γ
Δ
Γ

Παίρνουν κάστανα, σκέπτονται τους νόμους,
σκέπτονται τό συνάλλαγμα, τους ώμους
σχωώνοντας οί υπάλληλοι οί καημένοι.

Δ
Δ
Γ

(Κ. Καρυωτάκη σ. 176)

Ός προς την πλοκή όμοιοκαταληξίας των 4/στίχων, τον 1ον τύπο άκολουθούν τα Σ. 1, 2, 6, 7, 10· τον τύπο 2, τα Σ. 3 και 4. Τον 4ον τύπο τό Σ. 9 τον δε 5ον τό Σ. 5 και 8· οί υπόλοιποι τύποι πλοκής όμ/ξίας 4/στίχων είναι σπάνιοι. Ός προς την πλοκή όμ/ξίας 3/στίχων, άκολουθούν άντιστοιχώς, τό 1ον Σ. τον τύπο 7, τό 2ον Σ. τό τ. 15, τό 7ον Σ. τον τ. 20, τό 8ον Σ. τον τ. 3, τό 9ον Σ. τον τ. 19, τό 6ον Σ. τον τ. 11. Έδωσα πολλά παραδείγματα πλοκής, διότι ή όμ/ξία και τό πλέξιμό της, άποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικώτερα γνωρίσματα του Σ. Όλα τα δααία κάποιες άδυναμίες έκφράσεως ή μορφής (στο 4ον Σ. ο 4ος στίχος καταλήγει σε ή ρ η αντί -ή λ η, στο 9ο Σ. υπάρχουν στίχοι 10/σύλλαβοι κλπ.) γενικώς ό- μως υπάρχουν όλες οι βασικές προϋποθέσεις Σονέττου.

Περιεχόμενο. Τό περιεχόμενο ενός σ υ γ χ ρ ο ν ο υ Σ. είναι τελειώς άκα- θόριστο. Υπάρχει τόσο μεγάλη ποικιλία Σ. ως προς τό περιεχόμενον ώστε πολμά άδίστακτα να πη κανείς ότι κάθε ποιητής μπορεί να χρησιμοποιεί τό είδος αυτό σε κάθε του έμπνευση. Κύριον θέμα και στην σημερινή έποχή είναι ο έρωτας, τό Σ. ό- μως πάντοτε άποτελεί ένα σοβαρό και υπεύθυνο τρόπο έκφράσεώς του· κάθε θέμα που παρνει τη φόρμα του Σ. δέν επιδέχεται γελοιοποίηση, αυτός άλλωστε είναι ο λόγος για τον όποιον τά σκωπτικά κι' ευτράπελα γενικά Σ. είναι λιγοστά, κι' έμεναν πάν- τα στο περιθώριον.

Ό τελευταίος στίχος του Σ. είναι πάντοτε ιδιαίτερα φροντισμένος, σφικτοδε- μένος, πνευματώδης, περιεκτικός και περικλείει ή άπαντακλά ζωηρά, τό κεντρικό νό-ημα.

Όστόσο τό περιεχόμενο ενός Σ. (που στη σύγχρονη έποχή άπό τίποτε δε δε- σμεύεται) κατά την έποχή της έμφανίσεώς του, πριν άκόμη άπό τό Δάντη και τον Πετράρχη που τό ανέδειξαν, ύπόκειτο σε πολλούς περιορισμούς διατυπώσεως όπως θά δούμε: άλλωστε ή ουσιώδης διαφορά μεταξύ ενός κλασικού και ενός συγχρόνου Σ. ύπάρχει όχι στη μορφή αλλά στον τρόπο διατυπώσεως του περιεχομένου. Είναι λοιπόν άπαραίτητο να κάνουμε μιá ιστορική άνασκόπηση στο παρελθόν.

Τό Σονέττο διά μέσου των αιώνων.

Μερικοί ύπεστήριξαν την πολύ άπίθανη άποψη ότι τό Σονέττο προήλθεν από την Όδη. Η μελέτη όμως των άρχαιοτέρων μορφών Όδης και Σονέττου

δείχνει ότι μόνο ως προς τη μορφή υπάρχει κάποια συγγένεια, όχι όμως και ως προς το περιεχόμενο. Αντιθέτως μεγάλη συγγένεια μορφής και περιεχομένου υπάρχει μεταξύ Σ. και Μπαλλάντας· ενδέχεται δηλ. το Σ. να αποτελούσε έν' απόσπασμα Μπαλλάντας του τύπου 8+8+8+6 στην όποιαν έλλειψαν οι δύο πρώτες 8)στιχες στροφές και έμεινε μόνο το δεύτερο μισό 8+6=14.

Και η πλοκή της όμ/ξίας ανταποκρίνεται στην υπόθεση αυτή, και η διατύπωση του νοήματος παρουσιάζει μεγάλη όμοιότητα, διότι ό,τι έλέχθη για την αντίστροφη μιás Μπαλλάντας ισχύει και για τα 3/στιχα, του Σ. Όταν πρωτοεμφανίστηκε το Σ., άλλον προορισμό είχαν βέβαια τα 4)στιχα, κι' άλλον τα 3)στιχα, αυτός άλλωστε είναι ο λόγος για τον όποιον υπάρχουν δύο ειδών στροφές και δέν συνεχίζει ο ποιητής με τετράστιχες. Πάντως εξετάζοντας ιστορικώς το Σονέττο από την εποχή που σταθεροποιήθηκε στη δεκατετράστιχη μορφή του, είμεθα υποχρεωμένοι να τό άντικρύσουμε σε τρείς διαφορετικές μορφές που παρουσίασε κατά καιρούς.

Α. Είς την πρό του 16ου αιώνος περίοδον όφείλουμε τον κλασικό τύπο Σονέττου που μπορεί να όνομασθή και ιταλικός διότι στην Ιταλία κυρίως καλλιεργήθηκε.

Β. Είς την περίοδο του 16ου αιώνος χρωστούμε τον μεταβατικό τύπο που μπορεί να όνομασθή επίσης και Σαξπηρικός ή άγγλικός, διότι στην Άγγλία και ιδίως από τον W. Shakespeare καθιερώθηκε.

Γ. Είς την μετά τον 16ον αιώνα περίοδον, που μάς χάρισε τον σύγχρονο τύπο Σονέττου, ό όποιος είναι ήδη διεθνής. Μένει λοιπόν να εξετάσουμε τώρα, τα γνωρίσματα κάθε τύπου χωριστά.

Α. Κλασικό Σονέττο και χαρακτηριστικά αυτού.

Η έξωτερική μορφή ενός κλασικού Σονέττου δέν διαφέρει από τη μορφή ενός συγχρόνου. Υπάρχει όμως μια βασική διαφορά ως προς την έσωτερική μορφή, δηλ. το περιεχόμενο. Στο κλασικό Σονέττο τα τετράστιχα έχουν μεγάλη συνοχή νοήματος (γι' αυτό όμοιοκαταληκτούν οι όκτώ στίχοι μεταξύ τους με δύο μόνο ήχους όμοιοκαταληξίας) και αποτελούν τη σκηνοθεσία της υποθέσεως (στάση-ήρεμια). Προσφέρουν τό χρόνο και τό χώρο όπου εκτυλίσσεται τό θέμα και προσθέτουν κάθε τι που χρειάζεται για να διευκολύνει τα δύο τετράστιχα να δώσουν την ουσία της υποθέσεως (δράση-κίνηση). Έχουν και τα τρίστιχα συνοχή μεταξύ τους, άπαγορεύεται όμως να συνεχίζουν τό νόημα και τις όμοιοκαταληξίες των τετραστίχων, προορισμός τους δέ είναι να δώσουν ψυχή και ζωή σε ό,τι άψυχο και περιγραφικό δημιούργησαν τα τετράστιχα. Όπως έλέχθη ήδη (σελ. 24) τα 4)στιχα αποτελούν την κορνίζα, τα δέ τρίστιχα τόν πίνακα, ή ακριβέστερα, εκείνα αποτελούν τη σκηνοθεσία κι' αυτά τό έργο. Βέβαια ή παλαιά αυτή άρχιτεκτονική με τό βασικό τεμάχισμα του νοήματος ανάμεσα στα 4)στιχα και 3)στιχα είναι σήμερα σχεδόν άγνωστό πράγμα, και έδώ ακριβώς εύρίσκεται ή βασική διαφορά κλασικού και συγχρόνου Σονέττου. Βέβαια υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός ποιητών που και πρό του 16ου αιώνος είχαν καταργήσει τό τεμάχισμα του νοήματος, άπομακρυνόμενοι έτσι από τον κλασικό τύπο. Άλλά και ποιηται της περιωπής του Petrarca και του Dante, συχνά άπομακρύνονται από τον κλασικό τύπο στο περιεχόμενο ή στη μορφή. Ό Petrarca στο Σονέττο CCCLXIV όχι μόνο δέν έχει τό χαρακτηριστικό τεμάχισμα ενός κλασικού Σονέττου, αλλά επιτρέπει δρασκελισμα νοήματος από του 8ου προς τον 9ον στίχον, δηλ. μεταξύ 4)στίχων και 3)στίχων. Ό Dante πάλι στη «Vita Nuova» χρησιμοποιεί μια κοινή όμοιοκαταληξία μεταξύ τετραστίχων και τριστίχων κατά τον τύπο ABBG+ABBG+GΔΔ+ΓΕΕ. Μολονότι όμως ακόμη και μέσα στην ίδια την Ιταλία, που θεωρείται πατρίδα του Σονέττου, άρχισαν από πολύ νωρίς να μφανίζονται άποκλίσεις από την σωστή άρχιτεκτονική, ώστόσο μπορεί να πεί κανείς ότι μέχρι τον 16ον αιώνα άψογο έθεωρείτο κυρίως τό Σονέττο που παρουσίαζε τό τεμάχισμα του νοήματος μεταξύ 8)στίχου και 6)στίχου. Θα μεταφέρω για παράδειγμα κατ' άρχην δύο Σονέττα από την Ιταλική ποίηση, από τό περίφημα Σονέττα του Petrarca προς την Laura, ένα από τα πρώτα του κι' ένα από τα τελευταία, μετά τον θάνατο της άγαπημένης του.

Si traviato è 'l folle mi' desio
A seguirar costei che 'n fuga è volta,
E de' lacci d' Amor leggiera e sciolta
Volà dinanzi al lento correr mio,
Che quanto richiamando più l' invio
Per la sicura strada, men m' ascolta:
Né mi vale spronarlo o dargli volta,
Ch' Amor per sua natura il fa restio.

A
B
B
A
A
B
B
A

E poi che 'l fren per forra a sé raccoglie,
l' mi rimango in signoria di lui,
Che mal mio grado a morte mi trasporta;
Sol per venir al lauro, onde si coglie
Acerbo frutto, che le piaghe altrui,
Gustando, afflige più, che non conforta.

Γ
A
E
Γ
A
E

Πολύ ώραιότερο όμως είναι τό ακόλουθο

Petrarca, sonnet VI

l' mi vivea di mia sorte contento,
Senza lagrime, e senza invidia alcuna;
Che s' altro amante à più destra fortuna,
Mille piacer non valgion un tormento.

A
B
B
A

Or quei belli occhi, ond' io mai non mi pento
De le mie pene, e men non ne voglio una,
Tal nebbia copre, sì gravosa e bruna,
Che 'l sol della mia vita à quasi spento.

A
B
B
A

O Natura, pietosa e fera madre,
Onde tal possa, e sì contrarie voglie
Di far cose e disfar tanto leggiadre?

Γ
A
Γ

D' un vivo fonte ogni poter s' accoglie.
Ma tu come 'l consenti, o sommo Padre,
Che del tuo caro dono altri ne spoglie?

A
Γ
A

Petrarca Sonnet CCXXXI

Θεωρώ σκόπιμο να μεταφέρω και ένα κυπριακό Σονέττο (από τα «τραγούδια της Άγάπης» του 16ου αιώνος) θεμελιωμένο στο πιο πάνω Πετραρχικό, του όποιου άποτελεί παράφραση.

Έξουν με δίχως έννοιαν της χαράς μου,
δέν είχα ζήλαν ζείνους που γελοΐσιν
ότι άνίσως και χαίρουνται ποθοΐσιν
τίτοιες χαρές δέν μοιάζουν της χαράς μου.

A
B
B
A

Τώρα τά 'μορφα μμάτια της νιοΐς μου
που ζάμνασιν τά πάθη να με ζοΐσιν,
έσζούλλισέν τα νέφος, δέν θωροΐσιν,
κι' ό ήλιος πά να σβήσει της ύγειας μου.

A
B
B
A

Ό φύση, που 'βρες τίτοιαν άφεντιάν
κι' απλόθθεν τίτοιες όρεξες σου μπαίννον
και καταλνεις τά φτιάννεις δίχα αίτιάν;

Γ
A
Γ

Όλες οι χάρες 'που μίαν θούσην βγαίνον.
'Αμμ' έσοΐ, Πλάστη, άπού 'χεις έξουσίαν,
γιατί τά δίδεις άλλοι να τά παίρνουν;

A
Γ
A

Διακρίνει εύκολα κανείς, ελπίζω, την διαφορά νοήματος μεταξύ του 8)στίχου, που αναφέρεται στο παρελθόν, μέχρι του παρόντος και προσφέρει περιγραφικώς τις απαραίτητες πληροφορίες, και του 6)στίχου που αποτελεί ένα συναισθηματικό ξεσπασμα οδύνης και πόνου.

Αλλά και στη σύγχρονη ποίηση υπάρχουν πολλά Σονέττα με κλασική αρχιτεκτονική μεταφέρω ένα πολύ ψυχολογημένο ποίημα του Κ. Ουράνη.

Σονέττο 14ον.

Περαστικές

Γυναίκες, που σ' είδα σ' ένα τραίνο	A
τη στιγμή που έκανούσε γι' άλλα μέρη	B
γυναίκες, που σ' είδα σ' άλλου χέρι	B
με γέλιο να περνάτε εὐτυχισμένο	A
γυναίκες, σε μπαλκόνια, να κοιτάτε	(;)*
στο κενό μ' ένα βλέμμα ξεχασμένο	A
ή από ένα πλοίο σάλπαρισμένο	A
μ' ένα μαντίλι άργο να χαιρετάτε...	(;)
να ξέφατε με πόση νοσταλγία	Γ
στά δειλινά τ' αεροπλάνα και κρύα	Γ
σ' αεροπλάνα στην άμυνή μου,	Δ
ω εσάς που επεράσατε μίαν ώρα	E
απ' τη ζωή μου μέσα και πού τώρα	E
στά ξένα έχετε πάρει την ψυχή μου.	Δ

Καθώς διαπιστώνει κανείς εύκολα, το οκτάστιχο είναι αφιερωμένο εξ ολοκλήρου στη σκηνοθεσία της υποθέσεως, δίδει τον τόπο και χρόνο, προσφέρει κάθε απαραίτητη πληροφορία, κάθε προϋπόθεση. Το εξάστιχο εκφράζει μία μελαγχολική αναπόληση στο παρελθόν, τον πόνο και τη νοσταλγία του ποιητού, και γενικά την ουσία και το θέμα του ποιήματος. Ήταν απαραίτητο να προηγηθούν οι οκτώ στίχοι των 4)στίχων, δια να θεμελιωθούν πάνω σ' αυτούς οι στίχοι των τριστίχων, που μολονότι δεν χωρίζονται από κείνους με τελεία (ή άλλο σημείο μακράς διαρκείας) ώστόσο εκφράζουν κάτι τελείως διαφορετικό. Αλλά και η «Ελιά» του Λ. Μαβίλη (σελ. 47) έχει αρχιτεκτονική κλασικού Σονέττου, όπως και πολλά άλλα της σύγχρονης ποίησης.

Κατά τους χρόνους της αναγεννήσεως το Σονέττο μεταφυτεύεται στις άλλες χώρες και καλλιεργείται με ζήλο. Η διάδοσή του είχαν ως αποτέλεσμα την απομάκρυνση από την αρχική αυστηρή αρχιτεκτονική του. Η πρώτη πάντως περίοδος του Σονέττου, έχει ως βασικό χαρακτηριστικό της γνώρισμα το τεμάχισμα του νοήματος μεταξύ 8ου και 9ου στίχου. Το Σονέττο της περιόδου εκείνης θα το χαρακτηρίσουμε ως «κλασικό» ή «ιταλικό» τύπο Σονέττου, διότι κυριώτεροι αντιπρόσωποί του στην παλαιά εκείνη εποχή ήταν οι Ιταλοί.

B. Μεταβατικό Σονέττο και χαρακτηριστικά αυτού.

Κατά τον 16ον αιώνα παρουσιάζεται ένα είδος Σονέττου, που αποτελεί το μεταβατικό τύπο από το «κλασικό» στο «σύγχρονο». Στις αρχές του αιώνας εκείνου ο Γάλλος ποιητής Cl. Marot (1497-1544) καθιερώνει στα τριστίχα τους τύπους 7 και 1 (δηλ. ΓΔΓ+ΔΕΕ ή ΓΔΔ+ΓΕΕ) που και πρώτα βέβαια χρησιμοποιούντο όχι σπάνια, απ την εποχή όμως του Marot, παίρνουν τεραστία διάδοση και κυριαρχούν τόσο ώστε να θεωρείται έμφο κάθε Σονέττο που τελειώνει με μία καινούργια ομοιοκαταληξία στους δύο τελευταίους στίχους του.

Κατά το τέλος του αιώνα, στην Αγγλία συντελείται μία μεταβολή στην

(*) Δυστυχώς το ποίημα αυτό δεν αποτελεί δείγμα καθ' όλα άψογου Σονέττου, διότι στα τετράστιχα εισέδουσε και τρίτη ομοιοκαταληξία μεταξύ 5ου και 8ου στίχου, που κανονικώς έπρεπε να λήγουν όχι σε-άτε αλλά σε-έρη.

κατανομή των στίχων ενός Σονέττου. Αντί του συνηθισμένου ως τότε 4+4+3+3 οι Άγγλοι καθιέρωσαν τον τύπο 4+4+4+2, ο 12ος δηλ. στίχος αποσπάσθηκε από το τελευταίο τριστίχο και προσκολλήθηκε στη προηγούμενη στροφή, που έτσι κατάνησε τετράστιχη. Από το κλασικό λοιπόν Σονέττο του τύπου ABAB+ABAB+ΓΔΓ+ΔΕΕ προέκυψε δια της νέας κατανομής ο τύπος ABAB+ABAB+ΓΔΓΔ+ΕΕ, από αυτόν δέ (για να υπάρχει συσχέτιση και ομοιομορφία στους ήχους της όμ)ξίας των ABAB σε ΒΓΒΓ καθιερώνοντας τον τύπο ABAB+ΒΓΒΓ+ΓΔΓΔ+ΕΕ, διατηρώντας τους πέντε μόνο ήχους της ομοιοκαταληξίας, ο δέ W. Shakespeare, ριζοσπαστικώς, προχωρεί πιο πέρα, ανεξαρτητοποιεί τις στροφές μεταξύ τους ως προς την ομοιοκαταληξία, παρέχοντας τον τύπο ABAB+ΓΔΓΔ+ΕΖΕΖ+ΗΗ, με έπτά ήχους

Αλλά η άγγλική κατανομή των στίχων ενός Σονέττου είχε κι' ένα άλλο βασικό αποτέλεσμα: κατάργησε το τεμάχισμα νοήματος μεταξύ 8)στίχου και 6)στίχου. Το νόημα ήδη εξαπλώνει άνετα στα τρία 4)στιχα, το δέ δίστιχο δίνει ένα γενικό συμπέρασμα ή χαρακτηρίζει ή αντανάκλα την κεντρική ιδέα. Υπάρχει έπομένως και πάλιν ένα τεμάχισμα μεταξύ 12ου και 13ου στίχου, ο προορισμός όμως του διστίχου είναι βέβαια πολύ διαφορετικότερος από εκείνον των τριστίχων ενός κλασικού Σονέττου. Ο μεταβατικός λοιπόν ή Σαιξπηρικός τύπος (που έπειδή στην Αγγλία, κυρίως, καλλιεργήθηκε, μπορεί να ονομασθί και «άγγλικός» τύπος) συνετέλεσε όχι λίγο στην κατάργηση της αρχιτεκτονικής ενός κλασικού Σονέττου και ως προς την έξωτερική και ως προς την έσωτερική μορφή και η μόν έξωτερική αποκατεστάθη και πάλι, όπως θα δούμε, στο «σύγχρονο» τύπο του Σονέττου, ή έσωτερική όμως μορφή καταργήθηκε οριστικά πλέον.

Τα βασικώτερα γνωρίσματα σ' ένα μεταβατικό ή άγγλικό τύπο Σονέττου είναι τα ακόλουθα:

- 1. Μέτρο.** Το μέτρο, όπως σε κάθε Σονέττο, ανεξαρτήτως τύπου, είναι ιαμβικό.
- 2. Στροφές.** Οι 14 στίχοι, όπως ελέχθη ήδη, είναι καταμεμημένοι σε τρεις 4)στιχες στροφές και μία δίστιχη.
- 3. Στίχος.** Καθώς και άλλου ξαναγράψαμε (σελ. 41-42) οι Άγγλοι αντί του ιαμβικού 11)συλλάβου χρησιμοποιούν τον ιαμβικό 10)σύλλαβο, και, όπως ήτο έπομένον, αυτόν προτιμούν και εις τα Σο.έττα τους.
- 4. Ομοιοκαταληξία.** Οι ήχοι ομοιοκαταληξίας ενός άγγλικού Σονέττου είναι, καθώς είπαμε πιο πάνω, είτε πέντε (Σπενσεριανός τύπος άγγλικού Σονέττου με πλοκή ABAB+ΒΓΒΓ+ΓΔΓΔ+ΕΕ) όπως στο ακόλουθο Σονέττο του Thomas Stood (1798-1845) που, μολονότι μεταγενέστερος, ακολουθε τον παλαιότερο τύπο πλοκής.

Σονέττο 15ον.

It is not death

It is not death, that sometime in a sigh	A
This eloquent breath shall take its speechless flight;	B
That sometime these bright stars, that now reply	A
In sunlight to the sun, shall set in night;	B
That this warm conscious flesh shall perish quite,	B
And all life's ruddy springs forget to flow;	Γ
That thoughts shall cease, and the immortal sprite	B
Be lapped in alien clay and laid below;	Γ
It is not death to know this — but to know	Γ
That pious thoughts, which visit a new graves	Δ
In tender pilgrimage, will cease to go	Γ
So duly and oft — and when grass waves	Δ
Over the passed-away, there may be then	E
No resurrection in the minds of men.	E

είτε έπτά (Σαίξπηρικός ή κοινός άγγλικός τύπος Σονέττου, με πλοκή ΑΒΑΒ+ΓΔΓΔ+ΕΖΕΖ+ΗΗ) όπως στο ακόλουθο ύμ' άριθμ. 106 Σονέττο του άθάνατου W. Shakespeare (1564 - 1616):

Σονέττο 160ν.

When in the chronicle of wasted time
I see descriptions of the fairest wights,
And beauty making beautiful old rhyme
In praise of ladies dead, and lovely knights;

A
B
A
B

Then in the blazon of sweet beauty's best
Of hand, of foot, of lip, of eye, of brow,
I see their antique pen would have express'd
Ev'n such a beauty as you master now.

Γ
Δ
Γ
Δ

So all their praises are but prophecies
Of this our time, all you prefiguring;
And, for they look'd but with divining eyes,
They had not skill enough your worth to sing:

E
Z
E
Z

For we, which now behold these present days,
Have eyes to wonder, but lack tongues to praise.

H
H

Μολονότι ό άγγλικός τύπος Σονέττου δέν βρήκε μιμητάς έκτός της Άγγλίας, ώστόσο πού και πού παρουσιάστηκαν μερικά Σονέττα Σαίξπηρικού κυρίως τύπου, και σε άλλες χώρες, χωρίς όμως να προσθέτουν τίποτε τό καινούριο στον μεταβατικό τύπο Σονέττου πού περιγράψαμε: παραθέτω ένα παράδειγμα του γνωστού γάλλου ποιητού Stéphane Mallarmé (1842 - 1898):

Σονέττο 170ν.

Au seul souci de voyager
Ouvre une Inde splendide et trouble
—Ce salut soit le messager
Du temps, car que ta roupe double

A
B
A
B

Comme sur quelque vergue bas
Plongee avec la caravelle
Eumait toujours en ebats
Un oiseau d'annonce nouvelle

Γ
Δ
Γ
Δ

Qui criait monotonement
Sans que la barre ne varie
Un inutile gisement
Nuit, désespoir et pierrerie

E
Z
E
Z

Par son chant reflété jusqu' au
Sourire du pâle Vasco.

H
H

Μερικοί άρνούνται να δώσουν τό όνομα «Σονέττο» στα Σαίξπηρικά 14)στιχα, πού όντως έκ πρώτης όψεως δίνουν την έντύπωση ότι δέν δικαιούνται να διεκδικήσουν αυτό τον τίτλο. Μία προσεκτικότερη όμως εξέταση πείθει ότι τα βασικότερα χαρακτηριστικά ενός Σονέττου διατηρούνται και στον άγγλικό τύπο, κι' ότι έπομένως πρόκειται για Σονέττο μίας μεταβατικής περιόδου με ένδιάμεσο σταθμό τό Marot και τον Spenser, όπως εξηγήσαμε ήδη: ό Σαίξπηρ λοιπόν ως Σονέττα τα έγραψε, και είχε κάθε δικαίωμα να τα βαφτίσει έτσι.

Τελειώνουμε με τη διαπίστωση ότι τό Σαίξπηρικό Σονέττο συνετέλεσε σημαντικά στη μετατόπιση της έσωτερικής τομής ή και στην άπόλυτη κατάργηση του τεμαχισμού του νοήματος μεταξύ του 8)στίχου και του 6)στίχου, προλειπώντας έτσι τό έδαφος για την επικράτηση του συγχρόνου τύπου πού καθιερώθηκε διεθνώς.

Γ. Σύγχρονο Σονέττο και χαρακτηριστικά αυτού.

Ήδη από τις άρχές του έπομένου (17ου) αιώνας ό J. Milton ξαναγυρίζει στην παλιά κλασική έξωτερική μορφή, χωρίς όμως τό τεμάχισμα νοήματος, καθιερώνοντας έτσι από τους πρώτους τον σύγχρονο τύπο Σονέττου: ένα δικό του παράδειγμα:

Σονέττο 180ν.

When I consider how my light is spent
Ere half my days, in this dark world and wide,
And that one talent which is death to hide
Lodged with me useless, though my soul more bent

A
B
B
A

To serve therewith my Maker, and present
My true account, lest He returning chide.—
Doth God exact day-labour, light denied?
I fondly ask:— But Patience, to prevent

A
B
B
A

That murmur, soon replies: God doth not need
Either man's work, or His own gifts; who best
Bear His mild yoke, they serve Him best. His state

Γ
Δ
E

Is kingly; thousands at His bidding speed
And post o'er land and ocean without rest:—
They also serve who only stand and wait.

Γ
Δ
E

Ή έξωτερική λοιπόν μορφή ενός Σονέττου κλασικού κι' ενός συγχρόνου είναι τελείως ή αυτή, ή μόνη δε διαφορά υπάρχει στην έσωτερική μορφή, καθότι στο σύγχρονο δέν υπάρχει νοητικό τεμάχισμα. Άπό τα δέκα πρώτα Σονέττα πού παραθέσαμε, όλα σχεδόν (πλήν του 2ου και 3ου πού προσεγγίζουν την κλασική άρχιτεκτονική) είναι άρτια δείγματα συγχρόνου Σονέττου, και περιττεύει έπομένως ή παράθεσις και άλλων. Ό ιταλικός (κλασικός) και ό άγγλικός (μεταβατικός) τύπος, μολονότι άνήκουν ουσιαστικά σε περασμένους αιώνες, δέν είναι περιφρονητές στιχουργικές μορφές: μπορεί και σήμερα κανείς να τις χρησιμοποιεί, χωρίς να κινδυνεύει να χαρακτηριστεί όπισθοδρομικός: διότι είναι δυσκολώτερος ό κλασικός τύπος, κι' έπομένως πιό αξιόπαινος όποιος μπορεί να πειθαρχεί στις έπιταγές και της έξωτερικής και της έσωτερικής μορφής. Διότι όρθότερος και λογικώτερος είναι άσφαλώς ό κλασικός τύπος και θα ήταν εύχης έργον άν (πράγμα άδύνατον φυσικά) ξαναγυρνούσαν οι ποιητάι σ' αυτόν, αποβλέποντας όχι μόνο στην αισθητική εμφάνιση των Σονέττων πού γράφουν, αλλά και στην ούσία.

Άλλά είναι ήδη καιρός να κλείσω τό θέμα μου μεταφέροντας και μερικά παραδείγματα μη όρθοδόξων Σονέττων: ακολουθούν τρία Σονέττα με έπωδό:

Σονέττο 190ν.

J aime l' aube aux pieds nus qui se coiffe de thym,
Les coteaux violets qu' un pâle rayon dore,
Et la persienne ouverte avec un bruit sonore
Pour boire le vent frais qui monte du jardin,

A
B
B
A

La grand' rue au village un dimanche matin,
La vache au bord de l' eau toute rose d' aurore,
La fille aux claires dents, la feuille humide encore,
Et le divin cristal d' un bel oeil enfantin.

A
B
B
A

Mais je préfère une âme à l' ombre agenouillée,
Les grands bois à l' automne et leur ardeur mouillée,
La route où tinte, au soir, un grelot de chevaux,

Γ
Γ
Δ

La lune dans la chambre à travers les rideaux
 Une main pâle et douce et lente qui se pose,
 "Deux grands yeux pleins d' un feu triste", et, sur toute chose,
 Une voix qui voudrait sangloter et qui n' ose...

Δ
 Ε
 Ε
 Ε

Albert Samain (1858 - 1900)

Σονέττο 20ον.

Ἀκολουθοῦσα ἀθώρητος τ' ἀργό περπάτημά της
 κάτω ἀπ' τοῦ πλέριου φεγγαριοῦ τ' ἀγέρινο στεφάνι.
 Στ' ἄσπρα ντυμένη, ἐδιάβαινε στοῦ φεγγαριοῦ τὰ γνέφη
 ὄντας ἀνέμιζε ἀπαλά τὸν πέπλο της ὁ μπάτης.

A
 B
 B
 A

Περπάταε μὲ τὰ ἰσόκαιρα φιλεναδόπουλά της,
 πὺ ὡς νάταν τόσα ἀγγελικά τοῦ Ραφαήλου βροφη.
 γλυκώτατα ἐτραγουδοῦσαν στοῦ Ἀπριλομάη τὸ ντέφι,
 μὲ τοὺς ρυθμοὺς μάς ἀνοιξίης, κορυφές χαρὸς γιομάτης.

A
 B
 B
 A

Τοῦ στίχου ἡ ἀνθιση θροεὶ στὴν αἴθα τοῦ ἔρωτά μου.
 Στὰ μάγια του ζεσταίνεται καὶ παίρνει ἀνάσα ἡ λύρα
 καὶ φέγγει ἀπ' τῆς ὑμνοβολῆς τὴν ἀσωση πλημύρα.

Γ
 Δ

Πιὰ θ' ἀναπνέω μὲ τ' ὄνειρο τοῦ Δάντη στὴν καρδιά μου,
 νὰ εἰπῶ τραγουδία ἐκστατικά γιὰ τὴ ματιά της τόσα,
 σκοποὺς νὰ εἰπῶ τόσο γλυκοὺς, πὺ δὲν τοὺς εἶπε γλώσσα.

Γ
 Δ
 Δ

...Κι' ἀκουσ' ἡ Ὁραία καὶ ρώτησε νὰ μάθει τ' ὄνομά μου...

Γ

«Δαντικό» Λευτέρη Ἀλεξίου.

Τὸ ἀκόλουθο Σονέττο ἔχει δίστιχη ἐπωδὸ· εἶναι τὸ μόνο Σονέττο τοῦ Λ.
 Μαβίλη πὺ, ἀντὶ 11)συλλάβων, ἔχει 13)συλλάβους στίχους.

Σονέττο 21ον.

Σὺ πὺ στὰ γερατιά σου θέσες διακονεῖς
 πὺ δὲ σοῦ πρόεπον καὶ ἀθεόφοβα μιγαίνεις
 τῶν ἱερῶν μας νεκρῶν τὴ μνήμη γιὰ νὰ γένεις
 παιδαγωγὸς τῶν ὑποτρόφων τῆς Γενεῖης.

A
 B
 B
 A

κάλιο σὲ κάποιο σπετσεριὸ νὰ συγγενεῖς
 σὲ συμβουλευῶ πλερωμένος νὰ πηγαίνεις
 Καὶ χολοσκάνοντας ὡς τέλεια καὶ ξεγένεις,
 φαρμάκια γιὰ ποντίκι' αὐτοῦ νὰ μαγανεύεις.

A
 B
 B
 A

Γιατὶ ὅσο κι' ἂν ἐμαγαρίστη τ' ἅγιο χοῦμα
 τῆς μακαρίτισσας δωρήτρας Κερκυραίας
 νὰ ξεδευτεῖ γιὰ ἐσὲ θάταν περὸ τὸ κῆμα.

Γ
 Δ
 Γ

εἰς τὸν ἐλεύτερον ἀέρα τῆς Ὁραίας
 Λίμνης (ἄκου στὰ λέω μὲ τὴν πιὸ πλούσια ῥίμα)
 ὡς πὺ νὰ πάει βορῶμὰ τὸ πονημένο χοῦμα.

Δ
 Γ
 Δ

Τὰ ψάλλω ἐνὸς ξεμωραμένου δικολάβου
 πὺ ἀρνιέται τὸ ρυθμὸ τοῦ δεκατρισυλλάβου.

Ε
 Ε

«Εἰς εὖνομον» Λοο. Μαβίλη (1860-1912)

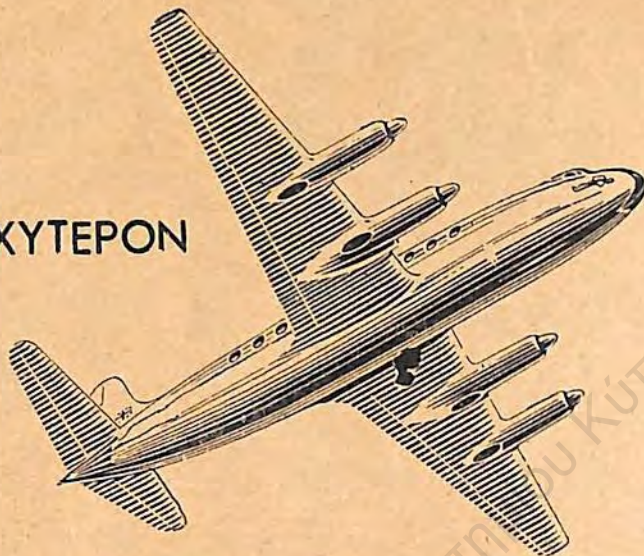
Ἀκολουθεῖ ἓνα Σονέττο μὲ οὐρὰ (con la coda):
 Σονέττο 22ον.

Ξέρεις γιατί 'ν ὁ πόθος φτερωμένος
 καὶ μὲ τὰ πλουμιστὰ φτερά γνοῖζει;
 γιατί κανένας π' ἀγαπᾷ σιγίζει
 οὐδὲ ποτὲ ὁ νοῦς του σιγισμένος.

A
 B
 B
 A

TACHYTERON

ΕΙΣ ΒΗΡΥΤΟΝ—ΑΘΗΝΑΣ—ΡΩΜΗΝ—ΛΟΝΔΙΝΟΝ

καὶ τὴν ἄλλην Εὐρώπην

Ταξιδεύετε μετὸ **VISCOUNT**

ΔΙΑ ΤΗΣ

CYPRUS AIRWAYS

ΤΑ ΑΕΡΟΠΛΑΝΑ VISCOUNT ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙ Η Β.Ε.Α.

ΕΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΣ CYPRUS AIRWAYS

Ἡ Βηρυτὸς ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν Κύπρον· αἱ Ἀθῆναι δύο ὥρας καὶ 40 λεπτά· ἡ Ρώμη ἕξι ὥρας καὶ 25 λεπτά· καὶ τὸ Λονδίνον μόνον ἕνδεκα ὥρας καὶ 10 λεπτά — ἂν πετάξετε μέσα σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ὑπέροχα νέα **VISCOUNT**, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ ἡ Β.Ε.Α. ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς **CYPRUS AIRWAYS**.

Ἡ ἀτμοσφαιρική πίεσις, ἡ θερμοκρασία καὶ ἡ πυκνότης τῆς ἀτμοσφαιρας, ἐντὸς τοῦ ἀεροπλάνου, ρυθμίζονται ὥστε νὰ ἐξασφαλίζου ἀπόλυτον ἄνεσιν εἰς τοὺς ἐπιβάτας, ἀνεξαρτήτως τοῦ ὕψους καὶ τῶν καιρικῶν συνθηκῶν. Τὸ **VISCOUNT** εἶναι εἰδικῶς κατασκευασμένον διὰ νὰ ἀντέχη εἰς τὴν ἀτμοσφαιρικήν πίεσιν.

Ταξιδεύοντες μετὸ **VISCOUNT** ἐξασφαλίζετε πᾶσαν ἄνεσιν καὶ δύνασθε νὰ ἀπολαύσετε εἰς τὴν ἀναπαυτικὴν πολυθρόναν σας ἓνα θαυμάσιο ζεστὸ γεῦμα.

CYPRUS AIRWAYS

Ἐν συνδυασμῷ μετὰ τὴν Β.Ε.Α. and Β.Ο.Α.С.

Ἐπεύθυνος ἰδιοκτήτης: Ν. Κρανιδιώτης, ὁδὸς Σανταρόζα ἀρ. 5, Λευκωσία.
Τυπογραφεῖα «Κόσμος Λτδ.» Ἀποστόλου Βασιλείου 2, Λευκωσία.